

STAND UP, EUROPE!

ODBOJ PROTI NÁRODNÍMU SOCIALISMU

SBÍRKA TEXTŮ O HISTORII A VYBRANÉ
ŽIVOTOPISY ZE ČTYŘ EVROPSKÝCH ZEMÍ

Erasmus+

Enriching lives, opening minds.

© Erasmus+ project 2019-2022 “The Courage to Stand Up For Diversity In Europe - Then And Now“

Tato kniha je věnována všem studentům, kteří se zúčastnili projektu Erasmus+ "Odvaha postavit se za rozmanitost v Evropě - tehdy a dnes".

Děkujeme vám všem, milí mladí Evropané, kteří jste se postavili proti pandemii, abyste dokázali, že pravý evropský duch přátelství je živý.

Projekt i tato kniha vznikly díky štědrému financování z programu Erasmus+.

**Funded by
the European Union**

TEXT A PRACOVNÍ SEŠIT
PRO PROJEKTOVOU PRÁCI A VÝUKU

ODBOJ PROTI NÁRODNÍMU SOCIALISMU

**SBÍRKA TEXTŮ O HISTORII A VYBRANÉ
ŽIVOTOPISY ZE ČTYŘ EVROPSKÝCH ZEMÍ**

NA ZÁKLADĚ PROJEKTU ERASMUS+ ODVAHA POSTAVIT SE ZA

ROZMANITOST V EVROPĚ - TEHDY A DNES

OBSAH

Úvod	5
------	---

ČÁST 1

HISTORIE. NÁRODNĚ SOCIALISTICKÝ REŽIM V EVROPE

1	Obecné aspekty	9
2	Německo v době národního socialismu	16
3	Česko za národního socialismu	26
4	Francie za národního socialismu	36
5	Řecko za národního socialismu	46

ČÁST 2

ODPOR PROTI NÁRODNÍMU SOCIALISMU. BIOGRAFIE

6	Odboj proti nacismu	61
7	Německý odboj	63
8	Český odboj	79
9	Francouzský odboj	94
10	Řecký odboj	109

ČÁST 3

MATERIÁLY

11	Vypořádání se s národním socialismem v projektové práci a výuce	124
12	Jak používat texty a životopisy	126
13	Didaktické pokyny	132
14	Zdroje a odkazy	138
15	O projektu	146

ÚVOD

Tento malý sešit je výsledkem spolupráce tří (původně čtyř) evropských škol na projektu Erasmus+ Odvaha postavit se rozmanitosti v Evropě - tehdy a teď (2019-2022). Texty zde uvedené představují pouze jedno zaměření projektu - odvahu, která přiměla lidi postavit se proti hrůzovládě národního socialismu v celé Evropě (přinejmenším ve čtyřech zapojených zemích: Česko, Francie, Německo a Řecko).

Druhým aspektem projektu byla odvaha postavit se za rozmanitost a evropské hodnoty v dnešní době. Přestože postavit se za dnešní Evropu a nabídnout mladým lidem v celé Evropě možnost stát se aktivními, angažovanými a odhodlanými staviteli "evropského domu" je nesmírně důležité, aspekty, kterými jsme se v rámci našeho projektu zabývali, jsou pouze individuálními příklady.

Texty a biografie, které zde předkládáme, jsou však mnohem více než jen příklady. Snaží se poskytnout přehled o neměnných dějinách, které nacionální socialismus vnutil Evropě. V době, kdy se po celé Evropě objevují staré i nové radikální názory, je důležitější než kdy jindy dát mladým generacím možnost nahlédnout na důsledky mlčení nebo dokonce podpory radikálních myšlenek. Zaměřit se na období mezi lety 1933 a 1945 a učit se o něm neznamená svalovat břemeno viny na některou ze současných a budoucích generací Evropanů, ani na Němce. Jde však o to, aby si dnešní Evropané uvědomili trvalou odpovědnost, která vyplývá z minulosti.

Důvodem vydání této brožury je, aby pomohla dalším učitelům i studentům přijmout tuto zodpovědnost za připomínání minulosti, aby se mohli postavit za Evropu ve svobodě, míru a přátelství.

Úvod

Texty sestavili učitelé koordinující projekt financovaný z programu Erasmus+, přičemž z obrovského množství historické literatury zohlednili jen zlomek (stručný seznam je uveden na konci čítanky). V žádném případě si nečiníme nárok na vyčerpávající informace ani na to, že by texty měly nějakou vědeckou hodnotu. Účelem textů a krátkých životopisů o životě odbojářů bylo poskytnout žákům základní informace potřebné k získání přehledu o dějinách a umožnit jim přístup mnohem realističtější a jímavější, než jim kdy poskytnou vědecká historická data.

Tato kniha se skládá ze tří částí. Východiskem je chronologický historický přehled éry národního socialismu obecně a ve čtyřech zemích - Německu, Česku, Francii a Řecku. Druhá část se zabývá odbojem proti nacionalistickému teroru na základě řady vybraných biografii. Třetí část je koncipována tak, aby poskytla učitelům a koordinátorům projektů nápady, jak se s tématem vypořádat, ať už v rámci výuky nebo evropských projektů. Vše uzavírá seznam pramenů, z nichž jsme texty sestavili, a dalších materiálů.

Historie je však takřikajíc jen základ, který má svou protiváhu v úvahách o přítomnosti a budoucnosti. Zde musí učitelé a projektoví koordinátoři podněcovat samostatné myšlenky žáků. Existuje však jeden aspekt, který by měl být objasněn hned na začátku práce s národním socialismem: V tomto případě se jedná pouze o výchozí bod pro společné vytváření mírové, otevřené, svobodné a rozmanité Evropy. Nejde o to obviňovat následující generace z viny, kterou na jejich bedra naložili jejich předkové.

Vina leží na minulé generaci Němců a jejich mezinárodních kolaborantů, kteří ostatním Evropanům přinesli veškeré strádání, teror a smrt. Tuto vinu nemůžeme a nesmíme pominout, zapomenout, zanedbat. Vinu však nelze přenášet na nové generace.

Úvod

Přesto je třeba přenést a vědomě přijmout jako trvalý úkol toto: poznávat režim teroru a utrpení, který znamenal pro miliony lidí v celé Evropě, aby bylo možné převzít odpovědnost a "odvahu postavit se za rozmanitost v Evropě" - nyní i pro budoucí časy.

Připomenutí památky lidí, kteří riskovali své životy, byli pronásledováni a zavražděni režimem z jediného důvodu, že se postavili proti teroru a nelidskosti, je semínkem, které je třeba vložit do srdcí mladých i starších lidí, aby se postavili za evropské hodnoty.

Největší skupina pronásledovaných, vězněných a systematicky vyvražďovaných lidí však v této čítance chybí: evropští Židé. Důvodem vynechání židovského holokaustu v žádném případě není neznalost nebo nedbalost - právě naopak! Toto téma jsme vynechali proto, že je tak nesmírně důležité, že se jím nelze zabývat spolu s ostatními oběťmi nacionálněsocialistického teroru. Židovský holokaust, protože je to největší teror, jaký si lze představit, si zaslouží, abychom se jím zabývali samostatně.

ČÁST 1

DĚJINY

NÁRODNĚSOCIALISTICKÝ REŽIM V EVROPĚ

1

OBECNÉ ASPEKTY

EVROPA ZA NÁRODNÍHO SOCIALISMU A DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

JAK TO CELÉ VZNIKLO

Snaha pochopit, jak došlo k nástupu nacionálního socialismu a Hitlera, je obtížná kvůli mnoha různým příčinám. Ale ani odhalení těchto příčin nakonec nedává uspokojivou odpověď na otázku, proč Hitler dokázal zmanipulovat celé německé obyvatelstvo, využít je jako nástroj svých zvěrstev a zmást téměř všechny ostatní evropské vlády.

Některé kořeny vzestupu nacionálního socialismu tkví v důsledcích první světové války (1914-1918): (1) Když celá Evropa byla zničena a oplakávala miliony obětí, Versailleská smlouva z roku 1919 obvinila Německo ze vší odpovědnosti a uvalila na něj obrovské břemeno reparačních plateb. (2) Na konci války v roce 1918 došlo v Německu k vážné politické krizi a revoluci, která vedla k abdikaci císaře, zrušení monarchie a nastolení demokracie, Výmarské republiky. (3)

Hospodářská krize, masová nezaměstnanost, strach z šíření komunismu, znepokojení lidí z nové demokratické formy vlády a množství politických stran způsobily, že většina Němců byla dezorientovaná, sociálně i politicky zklamaná a nespokojená a přála si nového silného vůdce.

Na rozdíl od ostatních evropských fašismů (Španělsko, Itálie) je vzestup nacionálního socialismu v Německu úzce spojen s těmito zvláštním společensko-politickým napětím, které se projevuje v odmítání parlamentní demokracie a ve zvýhodňování radikálních, protidemokratických hnutí.

Když na podzim 1923 hyperinflace učinila peníze téměř bezcennými a radikální pravicové organizace se stávaly stále přitažlivějšími, Hitler, vůdce malé NSDAP v bavorském Mnichově, viděl, že přichází jeho čas. Dne 8. listopadu 1923 shromáždil muže ze Sturmabteilungu a ozbrojené Bavorsy k pochodu na Berlín, aby bojovali proti tomu, co nazýval "židomarxistickým plemenem", a chopili se moci. Protože tento pokus o převrat nebyl vůbec organizovaný, byli agresori zatčeni a NSDAP byla v celém Německu zakázána. V únoru 1924 byl Hitler odsouzen k pěti letům vězení, ale kvůli "dobrému chování" byl po devíti měsících propuštěn. Ve vězení Hitler napsal knihu "Mein Kampf", v níž vyložil své cíle vyhubit všechny Židy, bojovat proti komunismu a nastolit diktaturu nad Evropou.

Když byla v únoru 1925 obnovena NSDAP, posílil Hitler svůj vůdcovský nárok jako jediný "vůdce", který by uskutečnil ideje národního socialismu. Jelikož se přísná organizace strany, její antidemokratické myšlenky a takzvaný "führerovský princip" zdály mnoha lidem přitažlivé, získala strana příznivce v celém Německu, i když stále zůstávala bez většího vlivu.

Do roku 1924 se však zdálo, že se Výmarská republika etablovala a daří se jí dobře, mezinárodní vztahy se zlepšily a hospodářství i společnost zažívaly dobré časy (tzv. zlatá 20. léta) až do roku 1929, kdy velký burzovní krach (černé úterý) v USA způsobil celosvětovou hospodářskou krizi. Německo se opět potýkalo s masovou nezaměstnaností a řada politických krizí radikalizovala mnoho lidí, což znamenalo obrovský zisk vlivu a moci pro národní socialismus. V červenci 1930 byl rozpuštěn parlament a v nových volbách 14. září 1930 se NSDAP stala druhou nejsilnější stranou v parlamentu.

Zatímco krize pokračovala, aniž by se nová vláda - jejíž součástí byla NSDAP - dokázala vyrovnat se stále novým negativním vývojem,

Hitler neustále stabilizoval svou moc, úspěšně posiloval svou organizaci a dařilo se mu stále více infiltrovat do mysli obyčejných lidí své radikální protidemokratické a rasistické myšlenky.

V lednu 1933 prezident Paul von Hindenburg ve snaze ustavit fungující parlament jmenoval Hitlera kancléřem v naději, že konzervativní síly v parlamentu budou a mohou Hitlera kontrolovat a udržet ho v mezích demokratické politiky. Hitler se však kontrolovat nenechal a místo toho se téměř okamžitě po dni, který nazval "převzetí moci" (Machtergreifung), rozhodl radikálně zničit demokracii a nastolit diktaturu.

Kvůli nedostatkům v ústavě Výmarské republiky získal kancléř rozsáhlé pravomoci, které Hitler zneužil k nastolení své diktatury: v průběhu roku 1933 byly zakázány opoziční strany, komunisté, sociální demokraté a členové odborů byli pronásledováni a vězněni. A Hitler hned začal uvádět do praxe své nelidské rasistické myšlenky: Židé, Sintové a Romové spolu se všemi ostatními lidmi, kteří neodpovídali jeho představě o "árijské rase", byli pronásledováni, vězněni a odsuzováni k nuceným pracím.

Do konce roku 1933 byly všechny strany kromě NSDAP zakázány, Hitler měl v rukou veškerou moc a - spoléhaje na brutalitu svých pomocníků v národněsocialistických organizacích - pokračoval v upevňování své diktatury jako Vůdce. Jeho cíle učinit Německo opět velkým, bohatým a vlivným a nastolit vládu národního socialismu nad celou Evropou byly následně realizovány jak v Německu, tak na mezinárodní úrovni, a to většinou bez odporu ostatních evropských států.

V rozporu s Versailleskou smlouvou zavedl Hitler v roce 1935 povinnou vojenskou službu, a to krátce poté, co byla provincie Sársko kontrolovaná Francií "znovu začleněna" do Německa. V březnu 1936 byla dobytá demilitarizovaná zóna Porýní, rovněž pod francouzskou kontrolou. Vztahy s dalšími dvěma fašistickými diktátory se upevnily a v roce 1936 Hitlerovo Německo po boku italských sil pod vedením Mussoliniho podpořilo diktátora Franca ve španělské občanské válce.

Na podzim 1937 se součástí Německé říše stalo Rakousko, kde velká část obyvatelstva upřednostňovala nacionální socialismus, a v roce 1938 bylo ve dvou krocích anektováno Československo, takže Hitlerova "říše" dosáhla téměř stejné velikosti jako Německo před první světovou válkou.

To vše se dělo, zatímco nacisté pokračovali a prosazovali svá zvěrstva pronásledování, věznění a deportace Židů, které Hitler obviňoval ze všech hospodářských a politických problémů, a podnikali všechna nezbytná opatření pro válku se Sovětským svazem, aby získali životní prostor na východě a podmanili si všechny lidi, které nacisté nazývali "podlidmi". Než však Hitler mohl zaútočit na Rusko, musel se zaměřit na Polsko, a proto se v utajení svých plánů dohodl s ruským diktátorem Stalinem na smlouvě (tzv. "smlouva Hitler-Stalin") o vzájemném neútočení v případě útoku Francie nebo Velké Británie a obsahovala tajný dodatek, který rozdělil Polsko mezi Německo a Rusko. Právě tento tajný dodatek potřeboval Hitler k zahájení války, když 1. září 1939 německá vojska obsadila západní část Polska.

CO SE KDE A KDY STALO

Šest let trvající druhá světová válka - která se teprve později stala válkou světovou - začala zákeřným útokem německé armády na Polsko 1. září 1939 pod falešnou záminkou polské agrese proti Německu.

Dne 27. září 1939 Polsko kapitulovalo, zatímco sovětská armáda (v souladu s německo-sovětským paktem o neútočení) od 17. září útočila na východní Polsko. Podmanění západního Polska nacistickým režimem trvalo pouhých 5 týdnů. Přestože Velká Británie a Francie jako partneři Polska (následované Austrálií, Novým Zélandem, Kanadou a Jihoafrickou republikou - všechny britské kolonie) vyhlásily Německu válku již 3. září 1939, obě země zůstaly v defenzivě a snažily se zajistit své vlastní hranice.

Aniž by vyhlásila válku, Hitlerova armáda pak v dubnu 1940 v rámci bleskové války dobyla neutrální země Dánsko a Norsko (jen několik dní předtím se Britové chtěli vylodit v Norsku), aby získala dobrou pozici pro válku proti Británii a snadno se zmocnila švédské rudy (nezbytné pro výrobu oceli).

Aniž by čekal na boje na severu, vydal Hitler 10. května 1940 rozkaz k útoku na západní země. V dalším bleskovém útoku nacisté obsadili Lucembursko, obsadili Belgii a Nizozemsko a poté vstoupili do Francie, která nebyla na útoky od svých severních hranic připravena. Zatlačili francouzskou i britskou armádu (umístěnou ve Francii na pomoc Francii) zpět do Calais (odkud se Britům podařilo zachránit více než 300 000 vojáků) a nacisté během několika týdnů dobyli dvě třetiny Francie. Francouzská vláda kapitulovala 17. června 1940, severní a západní část Francie zůstala pod nacistickou správou a jižní část si mohla spravovat sama za přísného německého dohledu.

Válka proti Velké Británii, která začala v srpnu 1940, však byla neúspěšná navzdory těžkým leteckým útokům na britskou půdu a mnoha britským obětím, a to i proto, že Spojené státy americké - dosud přímo nezapojené do války - Velké Británii v mnohém pomohly.

V září 1940 byl podepsán trojstranný pakt mezi Německem, Itálií a Japonskem, který tvořil tzv. mocnosti Osy. Italská armáda však byla slabá a Japonsko bylo příliš daleko na to, aby se stalo blízkým partnerem.

Navzdory paktu o neútočení byla Hitlerovým hlavním cílem válka proti Sovětskému svazu, protože chtěl získat životní prostor pro tzv. *árijské*, zničit bolševismus a podmanit si lidi, které nazýval *Untermenschen* ("podlidé"), a vyhladit Židy. Stalin naopak chtěl sám získat nová území ve Finsku a Maďarsku, Jugoslávii, Rumunsku i Bulharsku. Jednání mezi Ruskem a Německem o "mírovém" řešení byla bez úspěchu. Protože se řada těchto zemí Stalina a bolševismu obávala, Hitler se jim zprvu zdál lepším řešením.

Než mohl Hitler vyslat svá vojska do Ruska, musel pomoci svému spojenci Itálii: koncem roku 1940 byla Mussoliniho vojska napadena v severní Africe (Brity) a v Albánii (která tehdy patřila Itálii) poté, co Řecko požádalo Británii o pomoc. Itálie poté zaútočila na Jugoslávii a Řecko, ale utrpěla těžké ztráty, takže Hitler od dubna 1941 napadl Balkán a Řecko, aby zajistil jižní části Evropy před britskou invazí. Jugoslávie kapitulovala 17. dubna, Řecko 21. dubna 1941.

Poté 22. června 1941 zahájily 3 miliony německých vojáků válku proti SSSR, přičemž Hitler se domníval, že půjde o další bleskovou válku. Během prvních 6 měsíců války Němci dosáhli velkých územních zisků, ale protože nebyli připraveni na ruskou zimu, právě počasí jim zabránilo dobýt Moskvu. Ruská armáda nakonec mohla udeřit a v německé armádě došlo k obrovským ztrátám. Hitler však nechtěl ustoupit a stáhnout se, ale propagoval "totální válku".

Když Japonsko, spojenec Německa, zaútočilo 7. prosince 1941 na americkou flotilu v Pearl Harboru, USA nakonec vstoupily do války a Hitler 11. prosince 1941 vyhlásil USA válku.

V létě 1942 nacisté vyhráli ještě několik bitev, ale v zimě 1942/43 se ruské armádě podařilo obklíčit německá vojska u Stalingradu; 200 000 německých vojáků padlo nebo bylo zajato. Od té doby německá vojska prohrávala téměř všude.

Na začátku léta 1943 se německé a italské jednotky musely vzdát Britům v severní Africe, což umožnilo britským jednotkám vylodit se na Sicílii a pomalu postupovat na sever, aby osvobodily Itálii.

Po 6. červnu 1944 - takzvaném "dni D" - kdy se v severní Francii vylodily americké jednotky podporované britskými a francouzskými vojáky a francouzskými partyzány, "spojenci" (USA, Velká Británie, Francie a Rusko, které uzavřely "proti Hitlerovský pakt") stále více zatlačovali Němce a osvobozovali Francii.

Do srpna 1944 sovětská vojska zatlačila Němce zpět do oblasti, odkud v roce 1941 zahájili válku, a poté postupovala vpřed do německé pevniny.

Koncem roku 1944 byli konečně němečtí okupanti vyhnáni i z pevninského Řecka, i když Kréta a některé malé části země byly osvobozeny až v roce 1945.

Na podzim a v zimě 1944/45 postupovala spojenecká vojska ze všech stran, porážela německá vojska a osvobozovala všechny evropské země od nacistického režimu, až bylo na jaře 1945 konečně - po 12 letech nacistického teroru - nad celou Evropou osvobozeno samotné Německo. Hitler spáchal 30. dubna 1945 sebevraždu a zbytek politického vedení podepsal v květnu 1945 dokumenty o úplné kapitulaci.

2

NĚMECKO ZA NÁRODNÍHO SOCIALISMU

Německo nebylo, jak by se mohlo zdát, osídleno pouze ignoranty, fanatickými stoupenci Hitlera a jeho národního socialismu, ačkoli většina z nich neváhala podporovat "Vůdce" a přebírat jeho myšlenky "rasové čistoty" stejně jako prostě poslouchat rozkazy. Už se provinili i tím, že se nepostavili na stranu humánní a rozmanité společnosti. Přesto byly šance na změnu v politické a sociální oblasti života malé a čas byl krátký. Hitlerovy plány byly zřejmé již od sepsání jeho knihy *Mein Kampf*, a on mazaně podnikal všechna opatření, aby nestabilní demokracii proměnil v diktaturu přímo od samého počátku své vlády. Ostatní politické strany, zejména konzervativci, do značné míry podcenily Hitlera, jeho bezohlednost a touhu po moci stejně jako jeho vliv na společnost.

Během pouhého půl roku se NSDAP stala jedinou legální politickou stranou, téměř všichni odpůrci byli buď uvězněni nebo byli umlčeni. Postavit se proti Hitlerovi pak bylo jednoduše spojeno s největší obětí - ztrátou života.

VZESTUP HITLERA A NÁRODNÍHO SOCIALISMU (1919-1932)

PROPAGANDA A KLAMÁNÍ DAP

Deutsche Arbeiterpartei (Německá dělnická strana) byla velmi malá skupina pravicových, protidemokratických nacionalistů, která byla založena v Mnichově v roce 1919 a v roce 1920 se přejmenovala na NSDAP. Hitler - narozený v Rakousku a neúspěšný bývalý student umění, bývalý voják v armádě první světové války a nacionalista, antidemokrat, antikomunista a nepřítel židovství - rychle směřoval k převzetí vedoucí úlohy nové strany. Protože Hitler byl brilantní řečník zaměřený na propagandu, dostal se brzy do konfliktu s policií. Na druhou stranu se mu podařilo získat spoustu stoupenců a založil organizaci *Sturmabteilung* (SA) v roce 1921 – shromáždil zde muže, kteří byli ochotni použít brutální sílu na schůzích demokratických stran nebo na ulicích. Od roku 1925 dále fungovala *Schutzstaffel* (SS) - tvořila jakýsi Hitlerův soukromý oddíl, který prováděl všechna zvěrstva s nejvyšší možnou brutalitou.

V roce 1923 se členové NSDAP pod vedením vůdce Hitlera shromáždili v Mnichově k tzv. pochodu na Berlín, aby smetli vládu. Pokus o převrat se však nezdařil a Hitler byl zatčen a odsouzen k pěti letům vězení, ale po devíti měsících byl propuštěn kvůli "dobrému chování". NSDAP byla rozpuštěna a zakázána až do roku 1925.

Během svého věznění napsal Hitler knihu *Mein Kampf* ("Můj boj"), která se věnovala jeho osobě. Sepsal v ní všechny své základní myšlenky, které později krok za krokem uváděl do praxe: Byly to: (1) jeho hluboké odmítnutí jakéhokoliv demokracie, které sdílelo mnoho Němců. Chtěli zpátky císaře nebo jinou silnou vůdčí osobnost, demokracii obviňovali ze všech potíží po první světové válce; (2) jeho pohrdání komunismem, které sdílelo také mnoho Němců (3) jeho

nenávisť k Židům, které obviňoval ze všech finančních problémů ve světě.

Po obnovení NSDAP na počátku roku 1925 se Hitler rozhodl jít legální cestou k uchopení moci vítězstvím ve volbách - ale ještě také pomocí propagandy a tím, že jeho brutální stoupenci z řad SS zastrašovali své odpůrce. Po roce 1929 se NSDAP stala vlivnou i mimo Bavorsko, zejména díky dlouhotrvající celosvětové hospodářské a sociální krizi. Vláda Výmarské republiky nedokázala situaci zlepšit, Němci se stále více odvraceli od demokratických myšlenek, upřednostňoval radikalismus a volali po silném vůdci.

Od roku 1925 Hitler agresivně využíval svého rétorického talentu pro propagandu proti všem ostatním politickým názorům a spoléhal se také na SS. Tito Hitlerovi horliví obdivovatelé používali brutální sílu k šíření hrůzy mezi lidmi, kteří měli jiné politické přesvědčení. Bojové jednotky organizovaly a prováděly masové demonstrace z propagandistických důvodů a za účelem získání dalších členů. Vedle demonstrací nabízely dělníkům a jejich rodinám možnosti trávení volného času. Chlapcům nabízeli možnost zapojit se do letních táborů - což bylo něco, co s radostí přivítalo mnoho chudších lidí a samozřejmě poté v budoucnu následovali Hitlera. Poté, co se Hitler dostal v roce 1933 k moci, se tyto možnosti trávení volného času mládeže proměnily v polovojenské výcvikové tábory, které měly připravit mladou generaci na válku. Všichni mladí lidé se museli stát členem "*Hitlerjugend*" (pro chlapce) neb "*Bund Deutscher Mädel*" (pro dívky).

Hitler si získal podporu mnoha Němců tím, že masivně používal pomlavy, propagandu, zastrašování, brutální násilí a mnoho dalších prostředků proti lidem, kteří měli odlišné politické názory. Zároveň získal na svou stranu spoustu lhostejných a nespokojených lidí, kteří se domnívali se, že Hitler je silný vůdce, který je povede k zářné budoucnosti a znovu získá sílu a vliv.

Když se Hitler stal kancléřem, v jeho kabinetu byli pouze dva národně-socialističtí ministři. Ostatní byli členy konzervativních a nacionalistických stran, kteří si mysleli, že jsou schopni Hitlera udržet.

Proto jena z nich prvních věcí, které Hitler jako kancléř udělal, bylo to, že požadoval rozpuštění "Reichstagu" (říšského parlamentu) a vypsání nových voleb na 5. března 1933. Aby Hitler v těchto volbách zvítězil, pokračoval s agresivní propagandou, k čemuž mu dopomáhal teror, který jeho bojové jednotky vyvolávaly.

V únoru 1933 Hitler prohlásil Komunistickou stranu Německa za ilegální, což znamenalo, že její vedoucí představitelé a tisíce jejích řadových členů byli postaveni mimo zákon, pronásledováni a vzati do takzvané "ochranné vazby". Již v roce 1925 existovala komunistická skupina (RFB), která se poprvé objevila v roce 1925. Bojovala proti demokratickým myšlenkám Výmarské republiky a chtěla nastolit v Německu komunistický režim. Tato skupina byla rozpuštěna zákonem v roce 1929, ale okamžitě se zformovalo několik jejích nástupců, které se postavily na odpor proti nacistickému režimu nábořem mládeže, kterou cvičili v polovojenských aktivitách. Také podporovali chudé a pronásledované komunisty. Když byli nacisty dopadeni, byli bití a mučeni. Oficiálním vysvětlením bylo, že při jejich "převýchově" je bylo třeba přesvědčit, aby se stali stoupenci nacistické ideologie.

NASTOLENÍ DIKTATURY V NĚMECKU (1933)

ZNIČENÍ POLITICKÉ PLURALITY

Hned poté, co se Hitler stal v lednu 1933 kancléřem, rozpustil nově zvolený parlament a v březnu uspořádal nové volby, jejichž výsledek byl pro NSDAP spíše zklamáním - 43,9 %. Mezitím se mu podařilo zavést řadu nových zákonů, které byly nezbytné k tomu, aby se zbavil ostatních politických stran.

(1) Jelikož se německý lid obával komunismu a viděl ohrožení ze strany Sovětského svazu, Hitlerovo heslo "Bojujte proti marxismu" bylo do značné míry vítáno. Ve skutečnosti to znamenalo, že od února 1933 byli jak členové komunistické strany, tak sociální demokraté terorizováni, šikanováni a ponižováni - a to z jediného důvodu. Hitler chtěl, aby NSDAP byla jedinou stranou v Německu. Komunisté a sociální demokraté byli vězněni a mučeni, aby je přiměli přiklonit se k národnímu socialismu. Poté, co byla komunistická strana zakázána a rozpuštěna (1933), byli pronásledováni, vězněni a mučeni členové sociálnědemokratické strany.

V červnu 1933 byla Sociálnědemokratická strana Německa (SPD) zakázána zákonem. To na jedné straně umožnilo Hitlerovi založit tzv. stát jedné strany, na druhé straně to znamenalo, že sociální demokraté byli systematicky pronásledováni.

Dělnické odbory byly rovněž zakázány a jejich členové pronásledováni a vězněni (od dubna 1933). Sociální demokraté a odboráři často spolupracovali v malých místních odbojových skupinách, ale často byli zrazeni a dopadeni gestapem, uvězněni a od roku 1936 deportováni do koncentračních táborů (např. Dachau nebo Buchenwald).

(2) V únoru 1933 bylo policii povoleno používat zbraně proti všem politickým odpůrcům, což znamenalo, že každá osoba mohla být zastřelena jen proto, že se účastnila schůze komunistické nebo sociálnědemokratické strany. Tisíce politických odpůrců nebo lidí, kteří byli udáni jinými, byly popraveny na ulicích. Tento zákon znemožnil všechny druhy organizovaného odporu proti novému režimu.

(3) Hitler obviňoval Židy ze všech finančních potíží a rozhodl se "vyhladit židovskou rasu". Jeho stoupenci proto podnikli první násilné činy proti židovským poslancům i proti židovským občanům, a to již v únoru 1933. Velká část německých Židů doufala (jak se ukázalo, tak marně), že pronásledování ustane, jakmile Hitler nastolí nový právní stát a pořádek. Pouze menšina Židů opustila zemi nadobro.

(4) Dne 27. února 1933 byla zapálena budova Říšského sněmu. Nacisté tvrdili, že šlo o teroristický útok na národní socialismus a stát, který provedl levicově radikalizovaný člověk, ale útok mohla stejně dobře podniknout skupina nacistů z propagandistických důvodů. Dne 28. února Hitler přesvědčil státního prezidenta von Hindenburga, aby podepsal dekret (*Notverordnung*), který stanovil výjimečný stav, jenž ve skutečnosti trval až do konce národního socialismu a umožnil Hitlerovi vládnout bez souhlasu parlamentu. Tento dekret se nazýval "*Reichstagsbrandverordnung*" a pozastavil základní občanská práva na svobodu projevu, shromažďování, zakládání stran nebo spolků a osobní svobody - byl to jen další krok ke znemožnění odporu.

(5) Výjimečný dekret "legalizoval" věznění všech politických odpůrců a členů odborů. Do konce roku dubna 1933 bylo drženo v takzvané "ochranné vazbě" 25 000 lidí a nacisté začali budovat první koncentrační tábory. V ulicích se šířil teror jednotek SS a strach z udání od sousedů. Už téměř nikdo neměl ani chuť pokusit se otevřeně vystoupit proti Hitlerově politice. Když Hitler zůstal bez většího odporu, podnikl další a rozhodující krok k vytvoření státu jedné strany zavedením tzv. "zákonu o zmocnění" (*Ermächtigungsgesetz*)

23. března 1933. Znamenalo to, že nebyla povolena žádná jiná politická strana a že odbory a dělnická sdružení byly zákonem zakázány.

V dubnu 1933 na něj navázal "zákon o obnovení systému státních zaměstnanců" (*Gesetz zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums*), který znamenal, že všichni státní zaměstnanci, kteří nebyli nacisté, byli odvoláni ze svých pozic. To se týkalo všech Židů. Následoval takzvaný "árijský paragraf": každý státní úředník a později všichni museli prokázat, že nejsou Židé nebo že neměli židovské předky. Tento zákon byl doprovázen bojkotem tzv. židovských obchodů a průmyslu a násilím proti židovskému obyvatelstvu.

Hitlerovy radikální kroky směřující ke zničení politické plurality a rozmanitosti myšlení znamenaly, že pod nálepkou "politického vyrovnání" se německý lid (většinou dobrovolně) spojil pod vládu tzv. "principu vůdce", který vyžadoval bezpodmínečnou víru a podřízenost Hitlerovi - což znamenalo žádnou opozici, žádnou rozmanitost myšlení, žádnou osobní svoboda. Jedním z projevů tohoto přizpůsobení a podřízení se bylo pálení knih napsaných tzv. "neněmeckými" autory v květnu 1933. Ti, kteří nepodporovali Hitlera, se pokoušeli vytvářet podzemní odbojové skupiny na místní nebo regionální úrovni, přičemž jim vždy hrozilo, že budou chyceni nebo udáni svými nacistickými sousedy. Vrcholu "vůdcovského principu" bylo nakonec dosaženo v srpnu 1934, kdy po smrti státního prezidenta Paula von Hindenburga armáda musela složit přísahu na Hitlerovu osobu (nikoliv na německý stát) a Hitlerovi se podařilo dosáhnout toho, že se jeho slovo stalo zákonem. To znamenalo, že odpor v armádních řadách a u policie byl znemožněn.

VYROVNÁNÍ A "RASOVÁ ČISTOTA"

(1934-1941)

PRONÁSLEDOVÁNÍ, ZADRŽOVÁNÍ A VRAŽDĚNÍ

Jakmile se prosadil jako diktátor a vůdce Němců (srpen 1934), Hitler propagoval, že Němci a jen několik málo dalších národů "s příbuznou krví" jsou "áriji" a ti jsou nejlepšími lidmi a jedinými skutečnými vůdci světa. Takzvaná árijská rasa však vylučovala mnoho lidí: všechny ty, kteří ještě nebyli členy NSDAP, Židy, Sinty a Romy, homosexuály, lidi, kteří nemohli pracovat nebo si nemohli najít práci, lidi, kteří trpěli nemocemi, a samozřejmě i příslušníky většiny ostatních národů. Hitler o těchto lidech říkal, že jsou "nehodní života", a bylo třeba zbavit se všech "živlů", které byly "nečisté", nemocné nebo které se nechtěly připojit ke společnému úsilí o vytvoření nového, skutečného společenství lidu (*Volksgemeinschaft*) árijské rasy.

V lednu 1934 byl vydán "zákon o zabránění potomstva s dědičnými chorobami". Nacisté uvedli do praxe takzvanou "eugeniku", která propagovala, že mentálně postižení a ti, kteří trpěli "dědičnými chorobami" (za dědičné byly považovány dokonce i depresel), by neměli mít děti. Všichni (do roku 1945 jich bylo více než 400 000) byli proti své vůli sterilizováni.

Proto hlavně od roku 1935 Hitlerovy bojové jednotky, policie a další pronásledovali, věznili a mučili všechny, kdo nepodporovali nové společenství lidí. Roky 1935-36 byly obdobím nátlaku a perzekuce německých Židů s cílem přimět je k odchodu ze země. Ti, kteří zůstali, byli zbaveni všech svých práv: nesměli pracovat, chodit do obchodů, děti již nesměly chodit do školy společně s "árijskými" dětmi.

Zejména od roku 1937/38 bylo vybudováno mnoho koncentračních táborů, kam byli umístováni lidé, kteří podle nacistů neodpovídali jejich ideologii. To znamenalo, že v roce 1938 proběhly "čistky" ("*Säuberungsaktionen*"), jejichž cílem bylo uvěznit všechny, kteří byli nezaměstnaní a kteří se dopustili drobných trestných činů (např. krádeže), díle homosexuály, postižené osoby a invalidy, prostitutky, Sinty a Romy. Vězni museli vykonávat nucené práce částečně v podzemních pracovištích či táborech a vyráběli vojenského vybavení pro válku, kterou Hitler vždy chtěl, aby si podmanil ostatní evropské národy. Jakmile bylo Česko obsazeno (v roce 1938) a začala druhá světová válka (září 1939), byly téměř ve všech evropských zemích vybudovány obrovské koncentrační tábory.

V roce 1939 byl učiněn další krok: nemocní a postižení nebo "zločinci" byli odvezeni do koncentračních táborů, které byli systematicky evidováni, nuceně umístováni do psychiatrických léčeben a v nich - počínaje lednem 1940 - vraždění, většinou otrávením nebo vyhladověním. Když se tzv. "Operace T4" stala veřejně známou, byla oficiálně zastavena, ale tajně pokračovala až do roku 1945. Více než 200 000 lidí bylo zavražděno v psychiatrických léčebnách a ústavech.

Navzdory rizikům, která odboj v Německu znamenal, existovaly některé skupiny a organizace, které se odvážily podnikat aktivity proti nacistickému režimu. Byli to členové rozpuštěných komunistických a sociálnědemokratických stran, ale i dalších skupin. Členství v mládežnických organizacích se v roce 1936 stalo povinným pro všechny děti. Našli se však mladí lidé, kteří neuposlechli, protože se jim nelíbily polovojenské výcvikové tábory *Hitlerjugend*. Jedna skupina milovala americký jazz a swingovou hudbu - něco, co nacisté označovali za "neněmecké" a "zdegenerované". Tyto skupiny mládeže opozice byly v roce 1939 zakázány a jejich členové uvězněni.

V letech 1942 a 1943 se objevila slavná skupina "Bílá růže", kterou tvořili studenti mnichovské univerzity a která vyzývala ke svržení Hitlerova režimu. Tiskli letáky, ale byli chyceni a popraveni.

V roce 1940 vytvořila řada civilistů skupinu odpůrců (tzv. "Kreisauer Kreis"), která pracovala na svržení režimu a na plánování poválečného německého demokratického státu. Kromě toho se tato skupina snažila úzce spolupracovat s řadou předních vojenských představitelů, aby podnikla jediný organizovaný pokus zbavit se Hitlera.

Když bylo stále zřejmější, že Německo nemůže válku vyhrát, někteří vojenští představitelé se nakonec rozhodli jednat proti Hitlerovi, přestože to znamenalo, že budou neustále vystaveni nebezpečí odhalení a popravě za velezradu. Po mnoha měsících příprav, 20. července 1944, Claus Schenk hrabě von Stauffenberg (který byl horlivým stoupencem Hitlera v prvních letech) propašoval bombu v malém kufříku do budovy, kde se Hitler sešel se svými důstojníky, aby jednal o dalším postupu při přípravě války. Bomba explodovala jen několik minut poté, co von Stauffenberg opustil budovu, což si vyžádalo řadu mrtvých a zraněných, Hitler však přežil. Téměř všichni, kdo se podíleli na plánování a provádění atentátu, byli dopadeni a odsouzeni k trestu smrti.

Již v červnu 1944 se spojenecká vojska vylodila v Normandii, aby osvobodila Evropu od nacistů, a pomalu, ale úspěšně porážely nacistické jednotky. Od porážky německé armády u Stalingradu ruská armáda stále získávala na síle a v létě 1944 byla i ona na postupu. V květnu 1945 bylo Německo konečně poraženo a Hitlerova Třetí říše přestala existovat.

3

ČESKO ZA NÁRODNÍHO SOCIALISMU

Česko, krásná země uprostřed Evropy, patří k těm evropským zemím, které byly do značné míry "zapomenuty" v souvislosti s národně socialistickým režimem. Je to dáno tím, že když druhá světová válka začala, bylo Československo (název státu, který byl tvořen dvěma dnes již nezávislými státy) připojeno k Třetí říši - protiprávně, ale se souhlasem Velké Británie, Francie a USA. Československého obyvatelstva a politického vedení se nikdo neptal, prostě museli přijmout toto rozhodnutí.

Skutečnost, že v regionech v blízkosti německých hranic žila řada lidí německého původu, takzvaných sudetských Němců, nesmí zastínit skutečnost, že většina českého národa odmítala jak nacistickou, tak i německou ideologii i anexi, která znamenala okupaci. Proto se okupovaní Češi z velké části rozhodli pro odboj - ať už pasivní, nebo aktivní.

Odpovědí na odpor proti nacistické nadvládě byl zvyšující se teror, který zase posiloval opozici a partyzánské hnutí, čímž se spustil začarovaný kruh, který připravil o život statisíce Čechů.

ČESKOSLOVENSKO - PRVNÍ REPUBLIKA

(28. ŘÍJNA 1918 - 30. ZÁŘÍ 1938)

Vznik Československa

Konec první světové války přinesl změny ve složení států v celé Evropě. Pro Česko byla nejdůležitější skutečnost, že se Rakousko-Uhersko (které bylo spojencem Německa ve světové válce) se rozpadlo. S rozpadem Rakouska-Uherska vyhlásily české země a Slovensko, které byly společnou součástí říše, vznik samostatného Československa dne 28. října 1918.

Vznik ČSR byl dohodnut jako součást pařížské mírové konference smlouvou v Saint Germain dne 10. září 1919 a mezinárodně byla nová republika uznána 16. července 1920. Praha se stala hlavním městem země a Pražský hrad se stal sídlem prvního prezidenta Československa, Tomáše Garrigue Masaryka. Doba mezi první světovou válkou a druhou světovou válkou se dnes nazývá "první republika". Československo mělo parlamentní demokracii, soustředilo 70 % průmyslu z bývalého Rakouska-Uherska a mělo ekonomiku, která patřila k nejsilnějším na světě.

Když byl vyhlášen nový stát Československo, jeho představitelé byli stále v exilu (ve Velké Británii, USA), kde připravovali nezávislost

Československa. Pomohli založit československé legie v Rusku a také další vojenské jednotky, které bojovaly na západní frontě. Hodně cestovali, aby získali podporu nejvýznamnějších politiků (např. amerického prezidenta Woodrowa Wilsona).

Prezidentem byl zvolen T. G. Masaryk a Edvard Beneš se stal ministrem zahraničí. Zúčastnil se pařížské mírové konference (trvala od 18. ledna 1919 do 21. ledna 1920), na níž jednali o novém geopolitickém uspořádání Evropy představitelé 32 zemí.

Problémy s hranicemi

Prvním úkolem na Pařížské mírové konferenci bylo schválit historické hranice oddělující Čechy a Moravu od Německa a Rakouska. Žádný z československých sousedů (Německo, Rakousko, Maďarsko, Polsko) nebyl s novými hranicemi spokojen, protože tyto země nepřišly jen o území, ale i o dobře fungující produktivní hospodářství. Jedinou "přátelskou" hranicí byla ta nejkratší s Rumunskem.

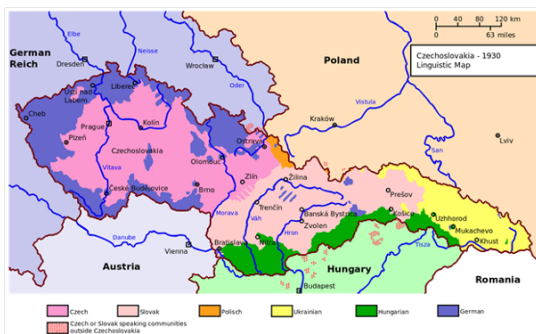
Nový demokratický stát se od samého počátku musel vypořádat s problémy kvůli mnoha etnickým skupinám žijícím na jeho území. Zejména regiony, které dříve patřily Německu a Rakousku, předtím obývali lidé německého původu. Političtí mluvčí Němců v Čechách a na Moravě prosazovali postoupit Německu a Rakousku oblasti známé jako Sudety (ty zahrnovaly části severních a západních Čech, které se nacházely na území Čech a severní Moravy. Němci byli nejpočetněji zastoupená menšina v nově vzniklém státě (23 %). Na rozdíl od jiných evropských zemí zůstalo Československo dobře fungujícím demokratickým státem a po celá 20. léta mělo silnou ekonomiku.

Příprava anexy

Hitler nikdy nebyl nakloněn československému státu a otevřeně obhajoval anexi Sudet k Německé říši. Ta ale byla ve skutečnosti připravována sudetskými Němci, kteří nebyli spokojeni v

Československu a schvalovali německou nacionalistickou, protičeskoslovensky a antisemitsky zaměřenou propagandu Sudetoněmecké strany (založené 1. října 1933) vedené Konradem Henleinem. V parlamentních volbách v květnu 1935 získala strana téměř dvě třetiny sudetoněmeckých hlasů a vyslala tak druhý největší blok zastupitelů do československého parlamentu. V letech 1935 až 1938 sudetoněmečtí nacisté zvýšili své aktivity, které byly v podstatě zaměřené na sjednocení Sudet s Německem a zahrnovaly i nepřátelské akce proti Německu, výbuchy a provokační incidenty.

V březnu 1938 se Henlein setkal s Hitlerem v Berlíně, kde byl poučen, aby udržoval politické napětí v Československu, ale aby se striktně vyhýbal jakékoli dohodě. Henleinově straně se podařilo nejen ztrapnit československou vládu, ale také přesvědčit Velkou Británii a Francii, že situace v Sudetech je velmi vážná. Bylo třeba československé představitele přesvědčit, aby přijali krajní opatření, dokonce i postoupení regionu Německu, aby se vyhnuli válce. V létě 1938 britská vláda vyslala do Československa misi vedenou lordem Runcimanem. Jejím cílem bylo zprostředkovat spor mezi československou vládou a německou stranou. Britští zprostředkovatelé působili v Československu během pozdního léta a svou zprávu vydali krátce před mnichovskou konferencí v září 1938. Nepomohla však k tomu, aby vyřešila samotný problém.

ČESKOSLOVENSKO - MNICHOVSKÁ DOHODA A DRUHÁ REPUBLIKA (1. ŘÍJNA 1938 - 14. BŘEZNA 1939)

Cesta k Mnichovské dohodě

V průběhu léta 1938 se situace v Československu stále zhoršovala. Po Hitlerově úspěšné anexi Rakouska v březnu 1938 Německo plánovalo "zachránit" 3 miliony německých obyvatel, kteří se v březnu 1938, kteří v Československu "trpěli". Většina z nich žila v Sudetech - pohraničních oblastech., které byly klíčové pro obranu země (existovalo zde pohraniční opevnění).

Hitlerovi generálové pracovali na plánu nazvaném "*Fall Grün*" (krycí název pro zabránění Sudet a obsazení Československa) od června 1937. Plán byl několikrát změněn a Němci nakonec plán odmítli, protože by vyvolal "nepřátelské světové mínění, které by mohlo vést ke kritické situaci". Obávali se, že by se Francie a Velká Británie rozhodly bránit Československo.

Francie ani Velká Británie se však necítily připraveny Československo bránit a obě se chtěly vyhnout vojenské konfrontaci s Německem téměř za každou cenu. Francie a Velká Británie se shodly, že Praha by měla být vyzvána k územním ústupkům vůči Německu. Domnívaly se, že je to jediný způsob, jak zachránit mír v Evropě. V září 1938 se Neville Chamberlain (britský ministerský předseda) vydal do Berchtesgadenu a Godesbergu, aby osobně projednal situaci s Vůdcem. Hitler přitvrdil ve svých požadavcích, aby Československo striktně odmítlo, a 23. září nařídil všeobecnou mobilizaci.

ČSR mělo jednu z nejlépe vybavených armád na světě a silně opevněné pohraničí, proto bylo v té době připraveno bojovat, ale nemohlo zvítězit samo.

Mnichovská dohoda

Ve snaze vyhnout se válce Chamberlain na poslední chvíli okamžitě navrhl konferenci čtyř velmocí, která by spor urovnala. Hitler souhlasil a 29. září se Hitler, Chamberlain (britský ministerský předseda), Daladier (francouzský ministerský předseda) a italský premiér Benito Mussolini sešli v Mnichově. Schůzka začala krátce před 13. hodinou. Hitler byl rozzuřený a nikdo se neodvážil pozvat dva české diplomaty, kteří čekali v mnichovském hotelu, a poradit se o programu jednání s nimi.

Přesto Mussolini předložil písemný plán, který byl všemi přijat jako Mnichovská dohoda. Byla téměř totožná s návrhem z Godesbergu: německá armáda měla dokončit okupaci Sudet do 10. října 1938 a mezinárodní komise měla rozhodnout o budoucnosti dalších sporných oblastí.

Československo bylo Velkou Británií a Francií informováno, že se může buď vzepřít Německu samo, nebo se podřídí předepsaným anexím. Československá vláda se rozhodla podřídí a přijmout všechny německé požadavky.

Daladier i Chamberlain se vrátili domů s úlevou, že hrozba války pominula. Chamberlain sdělil britské veřejnosti, že dosáhl "míru se

ctí. Věřím, že je to mír pro naši dobu." Jeho slova okamžitě zkritizoval Winston Churchill, který prohlásil: "Dostali jste na výběr mezi válkou a hanbou. Vybrali jste si hanbu a budete mít válku."

Druhá republika (1. října 1938 - 14. března 1939)

1. října 1938 vstoupila německá vojska do Československa. Avšak anexe Sudet, dokončená podle dohody s Německem, nebyla jedinou územní ztrátou Československa. Krátce po mnichovském verdiktu vyslalo Polsko vojska k anexi Těšínska (říjen 1938) a Maďarsko získalo čtvrtinu území slovenských a rusínských území (listopad 1938). Československo ztratilo přibližně třetinu svého obyvatelstva a země byla bezbranná. Hospodářský dopad byl také obrovský. Jen pro příklad - země přišla téměř o všechny své zásoby uhlí ze dne na den.

Český prezident Edvard Beneš abdikoval 5. října 1938 a odešel do londýnského exilu. Novým prezidentem se stal Emil Hácha, který byl zvolen 30. listopadu 1938. Politický systém země byl poškozen, některé politické strany (např. komunisté) byly zakázány, byla zavedena cenzura a zahraniční politika byla často pro-německá, vedená myšlenkou zachránit alespoň zbytek země.

Vzhledem k tomu, že země přišla o německou, polskou a maďarskou menšinu, Češi neochotně souhlasili se změnou na federalistickou zemi. Slováci naléhali na Prahu, aby jim byla udělena plná slovenská autonomie, která byla vyhlášena 6. října. Země se přejmenovala na Česko-Slovensko.

O několik měsíců později, po důvěrných jednáních s Berlínem, vyhlásil 14. 3. 1939 Slovenský štát nezávislost a stal německým satelitem. Hitler donutil českého prezidenta Háchu ke kapitulaci. Následujícího dne, 15. března 1939, byly Čechy a Morava obsazeny a prohlášeny za protektorát německé Třetí říše.

PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA (15. BŘEZNA 1939 - 1945)

V noci ze 14. na 15. března 1939 překročila německá vojska české hranice. Pod tlakem Berlína byl prezident Emil Hácha nucen souhlasit s nacistickou okupací českých zemí. Dne 16. března byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. České země byly podřízeny německé nadvládě a Čechům byla povolena pouze omezená autonomie. V čele protektorátu stál říšský protektor Konstantin von Neurath.

Emil Hácha zůstal prezidentem, ale jeho kabinet měl jen velmi omezené pravomoci, což znamenalo, že každé rozhodnutí mohlo být zmařeno říšským protektorem. Nacistický režim okamžitě podnikl kroky k porobení Protektorátu a zavedl "čistky", které již předtím proběhly v samotném Německu: všichni političtí odpůrci (zejména z řad sociálních demokratů a komunistů), emigranti, kteří uprchli z Československa, a Židé, byli pronásledováni a zatýkáni.

Hitlerovým konečným cílem v případě českých území (stejně jako později v případě Řecka) bylo využít bohaté zdroje země a nejprve si podmanit obyvatelstvo k nuceným pracím pro nacistický válečný průmysl. Později chtěl zavést to, čemu říkal "germanizace": učinit z českých území zcela německá a nabídnout nové oblasti k osídlení

"árijským Němcům" (což znamenalo, že Hitler chtěl, aby všichni Češi opustili zemi, nebo byli zabití).

Dne 28. října 1939 - v den 20. výročí vyhlášení československé samostatnosti - došlo k masovým demonstracím a stávkám proti anexi a nacistické nadvládě po celém protektorátu, ale zejména v Praze. Vzpoura byla potlačena, ale během těchto událostí byl zraněn student Jan Opletal, který nakonec zemřel. Jeho pohřeb 17. listopadu 1939 vedl k novým nepokojům, během nichž a po nichž bylo zastřeleno 9 studentů a 1 200 studentů bylo popraveno. Další studenti byli zatčeni a internováni v koncentračním táboře Sachsenhausen a byly uzavřeny všechny české vysoké školy.

Přibližně dva roky si český protektorát udržoval zdání autonomního orgánu, ale v září 1941 nahradil Neuratha ve funkci říšského protektora šéf německé tajné policie Reinhard Heydrich a zahájil vládu teroru. Heydrich byl nesmírně násilnický a snažil se potlačit český odpor.

Za Heydricha byl zatčen předseda vlády Alois Eliáš (a později v červnu 1942 popraven), česká vláda byla reorganizována a všechny české kulturní organizace byly zrušeny. Gestapo zatklo a zabilo tisíce lidí. Začala deportace Židů do koncentračních táborů a pevnostní město Terezín bylo přeměněno na ghetto a přestupní stanici pro židovské rodiny.

Jako pomsta byl spáchán atentát na Heydricha 27. května 1942 (zemřel 4. června). Po atentátu bylo vyhlášeno stanné právo a nastalo období teroru (česky nazývaného heydrichiáda): 10 000 českých lidí bylo zatčeno a více než 1 300 lidí bylo zabito. Jako "opatření k odčinění" nacisté zničili mimo jiné obce Lidice a Ležáky. Postříleli téměř všechny mužské obyvatele a deportovali ženy a děti do koncentračních táborů.

Hácha však neměl sílu rezignovat. Zůstal ve funkci prezidenta a snažil se uklidnit brutalitu německé vlády. Válečný stav byl nakonec zrušen (3. července 1942) jen díky tomu, že Němci potřebovali české dělníky k udržení produktivity válečného průmyslu.

Během druhé světové války byly dobře vyškolené české pracovní síly a rozvinutý průmysl nuceny významně přispívat k německému válečnému hospodářství. Protože protektorát byl mimo dosah spojeneckých bombardérů, mohla česká ekonomika fungovat téměř bez problémů nerušeně fungovat až do konce války.

Dne 14. února 1945 byla Praha bombardována, přičemž zahynulo 700 civilistů. 25. dubna shodila americká letadla na Plzeň 638 t bomb, zejména na budovy Škodovky. Dne 5. května 1945 se Praze díky povstání podařilo svrhnout nacistický protektorát ještě před tím, než sovětská vojska osvobodila Prahu a českou zemi od nacistické nadvlády 9. května. Existence státu skončila kapitulací Německa téhož dne.

4

FRANCIE ZA NÁRODNÍHO SOCIALISMU

Francie a její dějiny za národního socialismu jsou pravděpodobně známější než osudy kterékoli jiné evropské země. Francie a Německo byly úhlavními nepřáteli od německo-francouzské války v roce 1870, která skončila nejen francouzskou porážkou, ale i aklamací Německé říše ve Versailles a korunovaci německého císaře, což byl pro Francii akt nejvyššího ponížení. Jelikož první světová válka poté skončila německou kapitulací a zničením Německé říše, Francouzi nově vzniklé německé republiky ("Výmarské republiky") uložili tvrdé reparační podmínky - něco, co většina Němců - a vlastně i Hitler - považovala za ponižující.

Jakmile se Hitler dostal k moci, neváhal dlouho s masivním porušováním Versailleské mírové smlouvy z roku 1919, když "reintegroval" části bývalé Německé říše. Jakmile Německo zahájilo druhou světovou válku invazí do Polska, Francie byla připravena bojovat proti nacistickému útoku na svou zemi - alespoň si to Francouzi mysleli.

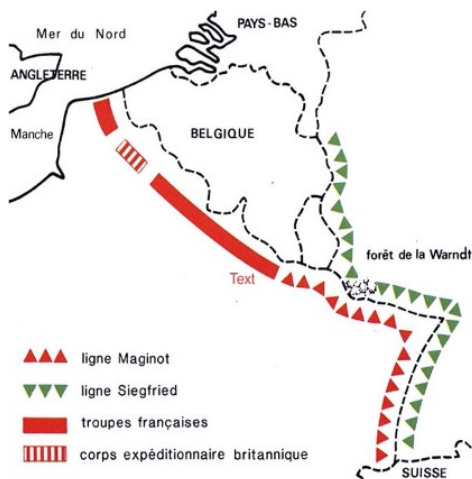
Odpor a rezistence Francouzů proti nacistickým okupantům i proti francouzskému loutkovému vichistickému režimu se stala slavnou a vžilo se pro ni slovní spojení La Résistance jako ikona odvahy obyčejných lidí postavit se proti útlaku a porušování lidských práv.

FRANCIE VE 2. SVĚTOVÉ VÁLCE

PODIVNÁ VÁLKA

V roce 1929 začala Francie, stále ještě traumatizovaná strašlivými zážitky ze zákopové války, budovat východní obrannou Maginotovu linii, pojmenovanou po francouzském ministru války André Maginotovi. Jednalo se o linii betonových opevnění, překážek a zbraňových zařízení, která měla zastavit invazi Německa a táhla se od Nice na jihu až po Dunkerque na severu.

Ve 30. letech 20. století vybudovali Němci proti Francii a jejím spojencům známou jako Siegfriedova linie nebo Západní zeď, která se táhla v délce více než 630 km od Kleve na hranici s Nizozemskem na severu podél západní hranice až k hranici se Švýcarskem na jihu a obsahovala více než 18 000 bunkrů, tunelů a tankových pastí.

Poté 1. září 1939 vtrhla

Hitlerova vojska do Polska, takže spřátelené státy (ochranné mocnosti), Francie a Spojené království, vyhlásily o dva dny později Německu válku.

Poté se francouzská a německá vojska postavila proti sobě podél Maginotovy a Siegfriedovy linie a čekala na velkou bitvu. Kromě jediné pozemní vojenské operace na západní frontě, kdy v září 1939 francouzská vojska vtrhla do německého Sárska, ale 17. října byla poražena jednotkami wehrmachtu, se nic nestalo. Vojáci Siegfriedovy

linie čelili vojákům Maginotovy linie a žádná z armád se po dobu osmi měsíců ani nechystala zaútočit. Francouzi nazývali toto klidné období drôle de guerre, Britové mluvili o Bore War, Američané vytvořili termín Phoney War a pro Němce to byl Sitzkrieg.

Ale stranou klidu a nečinnosti na této frontě byli odpůrci války velmi aktivní:

- Dne 23. srpna 1939 podepsali Hitler a Stalin pakt o neútočení neboli Pakt Hitler-Stalin, který umožnil německou a sovětskou invazi a rozdělení Polska.
- Dne 30. listopadu 1939 Sovětský svaz podnikl útok na Finsko v Karélii.
- Dne 10. dubna 1940 zahájilo Německo invazi do Dánska a Norska, aby si zajistilo dodávky surovin. Spojenecká vojska se vylodila, ale v reakci na německou invazi do Francie byla stažena.
- Menší souboje mezi britskými a německými stíhacími letouny.
- Královské letectvo (RAF) shazovalo na Němce propagandistické letáky.
- Do Británie dorazily první kanadské jednotky.
- Proběhla druhá bitva o Atlantik mezi britskými a německými letadly a bitevními loděmi.

Dne 10. května 1940 vstoupila německá vojska do Belgie, Nizozemska a Lucemburska, což znamenalo konec podivné války a začátek bitvy o Francii.

FRANCIE POD ÚTOKEM BLESKOVÁ VÁLKA

Doslovný překlad slova Blitzkrieg je "blesková válka", což znamená, že nepřítel je nečekaně zasažen a ochromen, podobně jako když náhlý blesk udeří do země v nějaké nečekané oblasti nebo objektu.

Německá strategie bleskové války se vyznačovala rozsáhlým bombardováním na počátku, které mělo zničit letecké kapacity nepřítele, železnice, komunikační linky a muniční sklady, po němž následovala masivní pozemní invaze s obrovským počtem vojáků, tanků a dělostřelectva. Poté se na území přesunula armáda, která zničila veškerý zbývající odpor. Invaze do Polska byla zkouškou Hitlerovy strategie bleskové války.

Francouzské a britské spojenecké síly byly připraveny na obrannou válku a spoléhaly na pevnost Maginotovy linie. Proto bylo spojenecké velení zcela překvapeno, když se v pátek 10. května 1940 za úsvitu přehnal osmdesát německých divizí s výsadkáři přes Belgie, Nizozemsko a Lucembursko a obsadilo strategické body, zatímco německá Luftwaffe bombardovala Nizozemí. Spojenecká vojska se snažila spojit s belgickou armádou dále na severu u řeky Dyle (plán D), aby zabránila Němcům v invazi do Francie z Belgie. Nizozemci se však 20. května vzdali a Belgie 28. května 1940 kapitulovala.

Jak se to ale mohlo stát? Francouzsko-anglická vojska byla směřována do Belgie na obranu přesně tak, jak Němci očekávali. Ale téměř současně, 13. května, zahájily tři německé obrněné divize pod velením generála Guderiana ofenzivu v Ardenách. Francouzi považovali Ardeny za přirozenou, nepřekonatelnou překážku pro těžké obrněné síly včetně tanků, protože zde byly jen úzké a nezpevněné hrbolaté cesty, a proto v této oblasti zajistili jen slabou obranu. Proto mohli Němci téměř nerušeně postupovat a operovat průlomem u Sedanu ve Francii. Během několika dní byla fronta

prolomena, několik francouzských divizí zničeno. Nyní německá vojska změnila směr a zamířila na sever ke kanálu La Manche, kterého dosáhly 20. května. Tam uvěznily několik set tisíc anglických a francouzských vojáků na pláži ve francouzském přístavu Dunkerque.

Ale díky neuvěřitelně odvážnému francouzskému a britskému úsilí, při němž bylo nasazeno veškeré dostupné námořnictvo, veslice tažené rybářskými čluny a soukromé jachty, se podařilo evakuovat 340 000 vojáků do Británie.

Poté byly všechny francouzské obranné linie prolomeny a na odpor Němcům zbylo jen několik francouzských jednotek. Dne 14. června 1940 byla Paříž obsazena Němci a 19. června vpochoďovaly německé jednotky do Lyonu a Cherbourgu. Dne 25. června Němci, kteří se pak už zdržovali v Bordeaux a Valence, německý postup zastavili dohodou o příměří.

FRANCIE POD NACISTICKOU NADVLÁDOU PŘÍMĚŘÍ A KOLABORACE

Od 10. května 1940 byla Francie napadena nacistickým Německem.

Wehrmacht rychle dobyl

Francii a obešel

Maginotovu linii.

Francouzské síly byly na

všeobecném ústupu a v

červenci 1940 bylo zřejmé,

že Francouzi prohráli.

Francouzský premiér

rezignoval a jeho úřad

převzal maršál Philippe

Pétain, hrdina první

světové války. Uznal

francouzskou porážku a

požádal o příměří s

Německem. Dne 22.

června 1940 podepsali Francouzi a Němci příměří v železničním

vagonu v Compiègnském lese - tedy v tom samém vagonu, v němž se

Němci vzdali a podepsali kapitulaci v roce 1918.

Podmínky příměří uložené Francii byly tvrdé. Veškeré náklady na

okupaci musela nést Francie. Téměř 2 000 000 Francouzů bylo vzato

do zajetí, z nichž někteří museli vykonávat nucené práce pro Němce.

Francie musela platit vysoký tribut ve zlatě, potravinách a zásobách.

Tři pětiny Francie severně a západně od linie procházející Ženevou a

Tours byly obsazeny, aby německé námořnictvo mělo přístup ke

všem francouzským přístavům v Lamanšském průlivu a Atlantiku.

Neobsazená zóna, tzv. "Francouzský stát" nebo "Vichistická Francie",

byla řízena maršálem Philippem Pétainem ve Vichy a zůstávala

odpovědná za civilní správu i za správu francouzských kolonií. Dne 10. července 1940 udělilo Národní shromáždění Pétainovi v podstatě diktátorské pravomoci. Dne 24. října 1940 si Pétain a Hitler v Hitlerově vlaku podali ruce a dohodli se na spolupráci obou států. O šest dní později Pétain v rozhlase oficiálně prohlásil státní spolupráci za oficiální. Pétain nastolil autoritářskou vládu, která zvrátila liberální politiku. Jeho "národní revoluce" měla motto "Práce, rodina, vlast" (*Travail, Famille, Patrie*) a snažila se obnovit tradiční společnost. Média byla kontrolována a byl prosazován antisemitismus a antibolševismus.

Dne 24. října 1940 byl vydán první "Statut o Židech", který vyloučil Židy ze státní správy, armády, zábavy, umění, učitelství, práva a lékařství. Policie dohlížela na zabavování telefonů a rádií z židovských domů a zavedla zákaz vycházení pro Židy. Kromě toho byla zřízena "francouzská milice", jejímž úkolem bylo vyhledávat odbojáře, Židy, homosexuály, socialisty, komunisty a tzv. nežádoucí živly.

V červenci 1942 uspořádala francouzská policie na německý rozkaz v Paříži "*Vel' d'Hiv Roundup*", při níž zatkla 13 152 Židů a 5 082 žen a zavřela je do sportovního centra *Vélodrome d'Hiver*, poté je převezla do internačního tábora Drancy a nakonec je po železnici odeslala do Osvětimi, kde byli posláni do plynových komor.

Další akce následovaly v srpnu 1943, kdy bylo zatčeno 7 000 Židů, a ve dnech 22. až 24. ledna 1943 při náletu v Marseille bylo ve vlacích smrti posláno 2 000 Marseillanů do vyhlazovacích táborů.

Německý wehrmacht povolával mladé Francouze z anektovaného Alsaska-Lotrinska k boji na východní frontě v Sovětském svazu. Tito muži si říkali "*Malgré Nous*" (proti naší vůli), protože byli nuceni vstoupit do wehrmachtu.

Byli tam však také příslušníci "Legie francouzských dobrovolníků proti bolševismu" a "33. divize Waffen Grenadier SS Charlemagne (1. francouzské)", kteří bojovali s wehrmachtem a za wehrmacht na východní frontě.

BOJ PROTI NACISTŮM

LA RÉSISTANCE

La Résistance - francouzský odboj – byla různá francouzská hnutí, která bojovala proti nacistické německé okupaci a kolaborantskému vichistickému režimu. Zpočátku to byly malé a většinou špatně vyzbrojené skupiny. Pomalu se vytvářely sítě, které se podílely na útěku vězňů, spojeneckých vojáků a letců uvězněných za nepřátelskými liniemi. Vydávaly a rozšiřovaly také ilegální noviny a tajné protinacistické a vichistické letáky. Jejich členové pocházeli ze všech ekonomických a sociálních vrstev francouzské společnosti: dělníci, studenti, akademici, umělci, římsí katolíci, Židé, liberálové, anarchisté a emigranti, například Arméni, Gruzínci a Poláci. Komunisté se k odboji připojili až na začátku "operace Barbarossa", kdy Hitler napadl Sovětský svaz. Když 16. února 1943 vznikla organizace "*Service du Travail Obligatoire*", která nutila mladé muže pracovat v německých podnicích, mnozí z nich utekli na venkov, aby se vyhnuli odvodu do povinné pracovní služby ve vichistické Francii, a byli nazýváni "*maquisards*".

Protože v Hitlerových očích odbojáři nebo partyzáni nepatřili k oficiální armádě, nevztahovala se na ně Ženevská konvence, a proto s nimi mohlo být zacházeno jako s bandity a zločinci, které bylo možné při dopadení zatknout, uvěznit nebo popravit.

V květnu 1943 sjednotil Jean Moulin většinu odbojových hnutí do "Národní rady odboje", která se spojila se "Svobodnými francouzskými silami" pod vedením francouzských generálů Henriho Girauda a Charlese de Gaulla, kteří v té době pobývali v londýnském exilu. Moulin byl však zrazen Němcům, zatčen a mučen a zemřel při transportu do Německa 8. července 1943.

Résistance spolupracovala se spojeneckými silami zejména při poskytování průzkumu a zpravodajských informací. V koordinaci se

spojenci ničili železniční tratě a hlavní silnice, aby odřízli německé vojáky od zásobování, přerušovali telefonní spojení a poskytovali Spojencům informace o počtech, pozicích a pohybech Němců. Všechny tyto akce byly navíc podporovány stávkami železničářů, policie a četnictva. Poté, co byli vyzváni do zbraně v kódovaných zprávách vysílaných londýnskou BBC, podpořili spojenecké síly při vyloštění na plážích v Normandii v "Den D" 6. června 1944.

Při spěšném ústupu se však divize SS dopustily dalších krutých masakrů francouzských civilistů:

Dne 9. června 1944 vojáci 2. tankové divize SS "Das Reich" oběsili na městských balkonech 99 obyvatel města Tulle. Následujícího dne stejná divize zabila 642 lidí v Oradour-sur-Glane, když shromáždila všechny muže ve stodole a tam je postřílela a všechny ženy a děti shromáždila v kostele a pak ho zapálila, takže všichni uvnitř budovy uhořeli zaživa. Dne 25. srpna 1944 byla osvobozena Paříž za pomoci francouzské obrněné divize a předchozích úderů pařížského četnictva a policie. Ještě téhož dne bylo v rámci odvety 124 z 500 obyvatel vesnice Maillé popraveno ustupující divizí SS. Nakonec byla po vyloštění 1. francouzské armády v Provence v srpnu 1944 a za podpory více než 25 000 maquis osvobozena většina jihozápadní, střední a jihovýchodní Francie.

Po vyloštění v Normandii a Provence byly jednotlivé skupiny Résistance organizovány do operačních jednotek, souhrnně nazývaných "Francouzské vnitřní síly (FFI)" a "*Francs-Tireurs a partisans* (FTP)". Počet bojovníků odhadovaný na 100 000 v červnu 1944 se do října téhož roku zvýšil na 400 000.

V září 1944 se ve Francii stále nacházely německé jednotky, které kladly odpor postupu Spojenců. Na jaře 1945 Résistance reprezentovala téměř třetinu francouzských jednotek. Posledními oblastmi, které Němci ještě okupovali, byly především západní regiony.

Se stažením německé armády přestal vichystický režim existovat. Maršál Pétain byl odsouzen k trestu smrti, ale poté byl rozsudek změněn na doživotní vězení, ve kterém zemřel ve věku 95 let.

Dne 23. srpna 1944 se v Paříži usadila prozatímní vláda Francouzské republiky pod vedením generála de Gaulla. Musel několik měsíců vést zemi, která byla stále ve válce, a byl pověřen "legální čistkou" ve státní správě i mezi civilním obyvatelstvem při odsuzování a dokonce i popravách kolaborantů. Mnozí maquis narukovali do francouzské armády.

Dne 29. dubna 1945 německé jednotky kapitulovaly. O den později spáchal Hitler ve svém bunkru v obleženém Berlíně sebevraždu. Jeho nástupcem se stal velkoadmirál Karl Dönitz, který 7. a 8. května 1945 podepsal totální a bezpodmínečnou kapitulaci v Evropě. Krvavá válka byla u konce.

5

ŘECKO ZA NÁRODNÍHO SOCIALISMU

Řecko, krásnou a oblíbenou zemi pro trávení dovolené a proslulou svou pohostinností, čeká velmi podobný osud jako Česko. Z útrap, které muselo řecké obyvatelstvo za nacistické okupace snášet, je známo jen málo, pokud vůbec něco.

Hitler, který ve svých začátcích zbožňoval řeckou antiku, ve skutečnosti Řecko do své válečné strategie nejprve nezahrnul, protože jeho cílem bylo Rusko. Když však Hitlerův spojenec Mussolini zaútočil proti Hitlerově vůli na Albánii a Řecko a italská vojska byla poražena řeckou armádou, Hitler změnil názor. Odložil válku proti Rusku a Řecko bylo nejen podrobena a obsazeno, ale také byly vydrancovány všechny jeho zdroje, materiál a finance. Jeho obyvatelstvo muselo bojovat s nedostatkem jídla, lidé byli deportováni na nucené práce do německých koncentračních táborů, navíc bylo deportováno 40 000 Židů ze Soluně.

Po porážce řecké armády, která ponechala velké části Řecka pod italskou kontrolou, se situace změnila k horšímu po italské kapitulaci v roce 1943. Německá vojska se dopouštěla masového vraždění nevinných v boji proti řeckým partyzánům, kteří nechtěli nic jiného než žít v nezávislé, svobodné zemi.

2. SVĚTOVÁ VÁLKA A ŘECKO

JAK SE ZAPOJILO ŘECKO

Protože Hitler velmi miloval a obdivoval umění řecké antiky, považoval nejprve řecký národ za takzvané "příbuznou krev" (tedy za jakési příbuzné "árijců") a nechtěl Řecko zapojit do svých válečných akcí na podmanění slovanských zemí a národů, které považoval za "podlidí" (*Untermenschen*). Jeho názor se však v roce 1940 změnil.

Zpočátku Hitler nechtěl do války zapojit jihoevropské země Jugoslávií, Rumunsko, Bulharsko a Řecko, protože Rusko bylo vždy jeho hlavním válečným zájmem a protože Hitler potřeboval zdroje jihoevropských zemí.

Když v červnu 1940 Stalin (ruský diktátor) anektoval část Rumunska a když se zbytek Rumunska, Maďarsko a Bulharsko, víceméně tlačeny obavami z ovládnutí bolševickým Ruskem, rozhodly připojit k

"mocnostem Osy" (Německu, Itálii a Japonsku), celá situace se kvůli Itálii dramaticky změnila.

Sám italský diktátor Mussolini měl podobné představy jako Hitler a chtěl rozšířit svou moc i mimo Itálii. Proto italská vojska v roce 1939 obsadila Albánii a v srpnu 1940 chtěla nejprve zahájit válku s Jugoslávií, což

Hitler nechtěl. Nehledě na Hitlerovo přání udržet mír na Balkáně, aby neměl při zahájení války s Ruskem druhou frontovou linii na jihu, zaútočila Itálie 28. října 1940 na Řecko. V reakci na tento útok byly na ostrově Kréta rozmístěny britské jednotky. Dne 4. listopadu 1940 byla Mussoliniho vojska poražena řeckou armádou a musela se stáhnout do Albánie.

Zatímco řecká vláda, která měla s Německem tradičně dobré politické a hospodářské vztahy, se snažila válce vyhnout s tím, že britské jednotky nebudou útočit na Němce, ale pouze na Italy, Británie chtěla posílit své jednotky na ostrovech v Egejském moři.

Krátce poté, co Bulharsko 1. března 1941 rozšířilo své území a připojilo se k "trojstrannému paktu", byly v Bulharsku rozmístěny masivní německé jednotky, které měly umožnit snadnější vedení války proti Řecku. Jugoslávská vláda, jejíž postoj byl spíše prohitlerovský, ale neměla s nacistickým Německem uzavřenou smlouvu, se 25. března 1941 oficiálně připojila k mocnostem Osy, nehledě na vnitřní boje o moc v Jugoslávii.

Dne 6. dubna 1941, aniž by vyhlásila válku, zaútočila německá vojska na Jugoslávii i Řecko. Krátce nato se k nim přidala maďarská a italská vojska.

Jugoslávie jako celek byla pokořena a obsazena do 17. dubna 1941 a země byla rozdělena mezi Itálii, Maďarsko, Bulharsko a Německo, přičemž konečné slovo si nakonec ponechali nacisté.

Kromě poměrně rychlé porážky Jugoslávie odolávala řecká armáda za pomoci britských jednotek déle. Protože řecké jednotky nebyly dostatečně mobilní a neměly čím vzdorovat těžkému bombardování útočníků, nakonec po překvapivém útoku z jihu Jugoslávie padla 9. dubna 1941 Soluň a 60 000 řeckých vojáků se muselo vzdát.

Německý wehrmacht a italská vojska, postupující velmi rychle na jih, obsadily zbytek řecké pevniny a většinu ostrovů až do 30. dubna 1941. Zatímco většina britských vojáků, kteří pomáhali řecké armádě, se na poslední chvíli dočkala evakuace na Krétu a do Egypta, 12 000

britských a asi 223 000 řeckých vojáků bylo také zajato. Brzy poté však byli řečtí vojáci opět propuštěni na svobodu.

Aby se nacistický režim ujistil, že spojeneckým silám, především britským jednotkám, nezůstane žádné místo pro vylodění, kde by mohly zaútočit na Hitlerovy vojáky, zahájil 20. května 1941 operaci "Merkur", aby Krétu definitivně dostal pod svou kontrolu. Navzdory velkým německým ztrátám nacisté Krétu dostali pod svou kontrolu a 1. června 1941 bylo celé Řecko okupováno nacistickým Německem.

Kvůli této takzvané "balkánské výpravě" musel Hitler odložit válku proti Sovětskému svazu o několik týdnů, což možná přispělo k tomu, že tuhá ruská zima zabránila německým vojskům dobýt Moskvu a postupovat dál do Ruska – tedy něco, co nakonec vedlo ke změně válečného štěstí a pomohlo "spojencům" (Rusku, Velké Británii, Francii, USA) získat území a nakonec porazit Německo.

Důsledkem podmanění Jugoslávie a Řecka byly těžké a dlouhé partyzánské boje proti německým agresorům a také skutečnost, že nacisté využili svého postavení a deportovali a zabili téměř 90 % řeckých Židů. Navíc, protože řečtí partyzáni nevzdávali boj, německý wehrmacht bezohledně zabil tisíce řeckých civilistů v rámci takzvaných "opatření na odpuštění" (Sühnemaßnahmen) - což nebylo nic jiného než kruté vraždění lidí, kteří nechtěli nic jiného než žít svůj život ve svobodě a volnosti. Počty obětí, civilistů i partyzánů, se s největší pravděpodobností blíží 80 000, nehledě na válečné zajatce, kteří byli do Německa dopraveni na nucené práce (Zwangsarbeit), a více než 60 000 Židů deportovaných do koncentračních táborů a nacisty zavražděných.

Okupace Řecka Němci skončila v roce 1944, kdy se většina německých jednotek musela stáhnout kvůli postupu spojeneckých vojsk, ale Kréta a některé ostrovy v Egejském moři zůstaly okupovány až do května 1945.

CO ZNAMENALA NACISTICKÁ OKUPACE ŘECKA

Vztahy mezi Řeckem a Německem byly ve dvacátých letech minulého století dobré, protože hospodářská spolupráce vedla k politickým kontaktům a pomohla oběma zemím. Zatímco velké německé firmy (Siemens, AEG atd.) zakládaly řecké závislé podniky, Řecko vyváželo do Německa zemědělské zboží a rudu (např. chrom). Tradiční německá úcta k řecké kultuře a lidem se projevila tím, že mnoho Řeků studovalo na německých univerzitách. Jedním z nich byl Ioannis Metaxas, řecký premiér ve dvacátých letech 20. století, který byl nejen přátelsky nakloněn Německu, ale měl také rád nacionálněsocialistické myšlenky. Hitler naopak obdivoval řecké antické umění a z politických a ekonomických důvodů chtěl zpočátku udržet Řecko nedotčené válkou a spoléhal na jejich loajalitu.

Změna nastala s prvními dny války, kdy se Řecko stále více obávalo italské invaze, a proto požádalo Německo i Británii o ochranu. Protože Hitler nebyl ochoten zasáhnout u svého italského spojence, řecko-německé vztahy se zhoršily, a to tím spíše, že se Hitler obával britské přítomnosti v Řecku, která by bránila válečným akcím na Rusko. Když se pak Itálie nakonec pokusila Řecko obsadit, ale byla poražena, neměl Hitler téměř jinou možnost než zasáhnout a pokusit se urovnat záležitosti na Balkáně a v Řecku.

Poté, co v květnu 1941 obsadil řeckou pevninu a v červnu 1941 vtrhl na Krétu, se Hitler konečně zaměřil na válku proti Sovětskému svazu. Protože nechtěl v Řecku ponechat silné vojenské jednotky a měl pocit, že se mu podařilo zahnat Brity zpět do Egypta, byla kontrola nad okupovaným Řeckem z velké části předána Itálii a Bulharsku, zatímco Hitler souhlasil s tím, že bude mít Německu přátelskou, kolaborující řeckou vládu, a ponechal pouze 75 000 vojáků rozmístěných ve strategicky důležitých oblastech severního Řecka, v okolí Atén a na Krétě.

Po porážce Itálie a její kapitulaci v roce 1943 se však téměř celé Řecko dostalo pod plnou německou kontrolu, což znamenalo 275 000 německých vojáků podporovaných 55 000 Bulhary.

Navzdory zdánlivě vyrovnané situaci v letech 1941/42 a vzhledem k tomu, že jejich životní podmínky byly bídné, postoj Řeků vůči Němcům se z různých důvodů dramaticky změnil:

(1) V důsledku bojů se řecké hospodářství téměř zhroutilo, což způsobilo vysokou míru nezaměstnanosti a hyperinflaci.

(2) Bez ohledu na to Německo využívalo všechny řecké zdroje, ať už šlo o technologické a zemědělské produkty, nebo paliva a rudy.

(3) Využívání řeckých surovin vyžadovalo mnoho pracovníků, takže Němci naléhali na Řeky, aby vykonávali "nucené práce" (Zwangsarbeit) - což znamenalo těžkou práci za extrémně nízkou odměnu nebo jen za málo jídla (nestačilo k obživě). Jak válka pokračovala, mnoho Řeků bylo dobrovolně i nedobrovolně deportováno do Říše (hlavně do Bavorska a Rakouska), aby tam vykonávali nucené práce.

(4) Řecko bylo nuceno platit "okupační peníze" (Besatzungsgeld) na podporu vojáků v boji i okupantů.

(5) Němečtí vojáci od samého počátku bezohledně vydírali řecké obyvatelstvo, kradli a vynucovali si od něj vše, co mělo nějakou cenu, ať už šlo o stříbro a zlato, nebo potraviny.

(6) Řeckému obyvatelstvu tak nezbylo téměř nic a muselo čelit kruté zimě 1941/42, v níž zemřelo více než 250 000 lidí na hladomor a nemoci. Situace se mírně změnila až na jaře a v létě 1942 poté, co Británie uvolnila námořní blokádu a následně požádala neutrální Švédsko o koordinaci dodávek potravin, především z Kanady.

Přesto Řecku nadále hrozilo vyhladovění, protože vykořisťování nechťelo přestat, zatímco řecké obyvatelstvo - až na několik stále pronárodně socialistických skupin - se přirozeně obrátilo proti německým násilníkům a partyzánské bojovníci organizovali útoky na kruté okupanty, Italy i Němce. Dvě nejdůležitější odbojové skupiny

byly EAM/ELAS a EDES, které občas spolupracovaly za pomoci tajně operujících britských vojáků, ale obecně měly tendenci bojovat proti sobě, čímž nechtěně nebo dobrovolně pomáhaly okupantům.

Jak okupace pokračovala a počet německých vojáků v Řecku se více než ztrojnásobil (na podzim 1943), každá partyzánská akce se setkávala se stále větší brutalitou, a to nejen vůči partyzánským skupinám v řeckých horách, ale i vůči civilistům:

(1) Zastrásováním obyvatelstva v malých vesnicích se nacističtí vojáci snažili odříznout zásobování partyzánů v horách.

(2) Na základě rozkazů z Berlína brali civilní rukojmí, které stříleli na oficiálních místech.

(3) Prováděli takzvaná "odčinění" (Sühnemaßnahmen), neuvěřitelně nelidské, naprosto brutální akce, při nichž muži německého wehrmachtu jako odplatu za útoky partyzánských skupin brali vše, co se jim dostalo do rukou (zvířata, nářadí, oblečení, nábytek), vypalovali celé vesnice a zabíjeli civilisty.

Kromě těchto zvěrstev nacisté v souladu se svou snahou vyhladit Židy deportovali více než 60 000 řeckých Židů do koncentračních táborů ve východní Evropě, kde byla většina z nich zavražděna.

Do konce okupace Němci zničili stovky vesnic a městeček a zabili asi 30 000 lidí, když tam prováděli dobře naplánovaná a nanejvýš nelidská zvěrstva, z nichž jedno se odehrálo ve městě Kalavryta, 24 okolních vesnicích a třech kláštorech.

Poté, co partyzáni v říjnu 1943 zajali 78 německých vojáků jako rukojmí a vyjednávání o výměně s uvězněnými řeckými partyzány bylo neúspěšné, partyzáni Němce zastřelili (3 Němci utekli). Dne 5. prosince německé jednotky obklíčily město Kalavryta, prohledaly celou oblast kvůli partyzánům, a protože nenašly žádné podezřelé, vypálily několik domů a prohlásily, že jejich operace skončila a obyvatelstvo se nemá čeho bát.

Dne 13. prosince 1943 však na rozkaz generála Karla von Le Suireho německé jednotky město znovu obklíčily.

Ženy, děti do 14 let a starší lidé byli odděleni od mužů. Zatímco muži byli nuceni shromáždit se na malém kopci nad městem, neustále ohrožováni ozbrojenými vojáky, ženy, děti a staří lidé - aniž by věděli, co se stalo s muži - byli zavřeni v městské škole. Všechny městské domy kromě školy byly zapáleny, a poté, co byli muži vyzváni, aby se dívali, jak jejich domy hoří a oheň se blíží k budově, v níž jsou zavřeny jejich rodiny, Němci všechny muže postříleli. Když barbarští Němci opouštěli město, ženám, dětem a starým lidem se na poslední chvíli podařilo uniknout z pasti, jen aby našli své město v popelu, své manžele, otce, bratry a syny zabitě a své vlastní životy zničené.

MASOVÉ VRAŽDY SPÁCHANÉ NACISTY

KALAVRYTSKÝ MASAKR

Po italském útoku na Řecko v roce 1941, po němž následovala invaze německých vojsk a kapitulace řecké armády, přenechalo Hitlerovo Německo kontrolu nad jižními částmi Řecka nejprve Italům. Italská vojska proto do května 1941 obsadila Peloponéský poloostrov a učinila z malého horského městečka Kalavryta své velitelství.

Italové zabavili několik domů pro vojáky a z budovy školy udělali svůj vězeňský/koncentrační tábor pro řecké partyzány, kteří se velmi aktivně snažili získat zpět svobodu od okupantů. Podmínky pro vězněných 500 řeckých partyzánů byly velmi špatné, byli bití, mučeni, trpěli nemocemi a umírali pod italskou brutalitou. Řečtí partyzáni pokračovali v boji proti okupantům, několikrát je porazili, ale také utrpěli ztráty.

Po italské kapitulaci v létě 1943 už Itálie nebyla součástí mocností Osy, a tak nacistické jednotky 9. září 1943 Italy odzbrojily a převzaly kontrolu nad celým Řeckem. Od července do začátku prosince 1943 museli Řekové odolávat náletům i ničení vesnic, protože nacisté se domnívali, že centrem řeckého odporu proti okupaci je město Kalavryta a okolní vesnice a hory.

Aby zlikvidovali odpor proti okupaci a protože se domnívali, že britské jednotky plánují vylodění na jižním pobřeží Peloponéského poloostrova, naplánovali nacisté "operaci Kalavryta": rozsáhlou vojenskou operaci jednotek wehrmachtu z různých okupovaných měst směřující do Kalavryty.

Při bojích s německými jednotkami u města Kerpini ve dnech 16.-18. října 1943 se řeckým partyzánům podařilo zadržet 83 německých vojáků, z nichž 3 byli zraněni, a uvěznit je ve škole v Kalavrytě. Jednání o výměně německých vojáků s řeckými partyzány byla bez

úspěchu, ale vedla k dalšímu německému náletu na řecké vesnice, který měl za následek těžké škody a smrt 13 civilistů.

Německé plány na "operaci Kalavryta" byly vypracovány ihned a uvedeny v život poté, co řečtí partyzáni 7. prosince 1943 zabili v horách svých 83 německých zajatců.

Dne 9. prosince 1943 v 9 hodin ráno dorazily do města jednotky wehrmachtu a všichni Kalavryťané se museli shromáždit na centrálním místě města. Německý velitel v projevu lidem sdělil, že wehrmacht se pouze snaží dopadnout partyzány, najít a osvobodit německé zajatce a zahnat partyzány, a proto jsou civilisté v bezpečí a nemají se bát.

Stále předstírajíce, že lidem nic neudělají, okupanti žádali o potraviny i o dobytek (ovce, kozy, prasata, skot) pro zásobování vojska a prohledali několik domů ve městě a hledali partyzány. Protože žádného partyzána nenašli, byl vydán rozkaz jejich domy vypálit poté, co z nich vynesli vše, co mělo nějakou cenu. Vypálen byl také městský hotel "Helmos", protože Němci tvrdili, že tam našli ruční granáty.

Přestože němečtí okupanti zůstali ve městě, obyvatelé Kalavryty zůstali klidní - doufali, že se jim nic nestane, když nebudou Němce urážet, i když v pátek 10. prosince bylo vyslýcháno několik důležitých kalavryťanských civilistů, lidé nesměli po 16. hodině vycházet z domů a němečtí vojáci vyrabovali několik domů a vzali si vše, co se jim hodilo.

V sobotu 11. prosince museli místní lékaři provést pitvu tří zabitých německých zajatců (kteří byli nalezeni ve studni nedaleko Kalavryty) a poté Němce pohřbit na kalavrytském hřbitově. Ačkoli se vše zdálo být ještě klidné, nacisté do města pouštěli další civilisty z okolních vesnic, ale nikoho nenechali odejít - to znamená, že se z Kalavryty stalo jakési vězení.

V neděli 12. prosince byl veškerý živý inventář shromážděn na poli, poté zabit a naložen na nákladní auta, která byla poslána do Patrasu.

V poledne německý velitel poděkoval za potraviny a sdělil starostovi, že vojáci odejdou příštího dne.

Ve skutečnosti část německých vojáků opustila Kalavrytu ráno 13. prosince. Ale něco, co obyvatelé Kalavryty nevěděli, bylo to, že už v pátek 10. prosince byl vydán rozkaz zastřelit všechny Kalavryťany mužského pohlaví ve věku od 13 do 80 let.

Místo toho, aby ráno 13. prosince vojáci odešli, byli rozděleni do čtyř skupin, z nichž každá dostala v nadcházejících hrůzách jiný úkol. První skupina ozbrojených německých vojáků přinutila všechny lidi ve městě, aby se shromáždili na centrálním místě města, a hlídala je. Druhá skupina odvedla mužské obyvatelstvo na kopec, ohrožovala je zbraněmi a zajišťovala okolí. Třetí skupina vyrabovala domy a zapálila město, zatímco čtvrtá skupina se postarala o to, aby ženy a děti byly uvězněny v městské škole a nemohly utéct.

Časně ráno 13. prosince Němci rozezněli kostelní zvony, aby přiměli lidi shromáždit se ve městě. Když lidé přišli, vyděšení, s baleními s dekami a trochou jídla, první skupina těžce ozbrojených německých vojáků je všechny donutila vstoupit do budovy školy, zatímco druhá skupina pozorovala okolí, zda se tam nenacházejí partyzáni.

Po vstupu do budovy byli všichni muži a chlapci starší 13 let nahnáni do dvou tříd (vpravo), zatímco mladší děti a jejich matky spolu se starými lidmi byli natlačeni do dvou místností na levé straně a tam zavřeni. Protože lidé byli zděšeni a panikařili ve strachu z toho, co se stane, matky se snažily zadržet své starší syny, zatímco otcové - kteří tušili nejhorší - řekli svým mladším chlapcům, aby se postarali o rodiny.

Protože dvě místnosti přeplněné vyděšenými ženami a plačícími dětmi nebyly dost velké, byli muži opět vyhnáni ven zadními dveřmi na školní dvůr. Zbýlé ženy a děti pak byly také nahnány do budovy - střežené Němci ozbrojenými pistolemi, samopaly a ručními granáty. Tímto způsobem byly rodiny vzaty jako rukojmí, aby muži nekladli odpor, nebojovali nebo se nepokusili o útěk.

Ženy a děti, které se hodiny tísnily uvnitř tříd, propadaly panice, protože nevěděly, co se stalo s jejich manželi, otci a syny, a obávaly se, že němečtí strážci mohou kdykoli střílet. Snažili se tedy alespoň vyhlížet z oken, aby viděli, co se děje. Protože neviděli, co se s muži děje, ale slyšeli pískání vlaků, mysleli si, že muže odvezli do nějakého koncentračního tábora. To, co viděli, však byli němečtí vojáci, kteří rabovali jejich domy, brali vše, co mělo nějakou cenu a hodnotu, a pak všechny domy zapálili.

Když se rozhořel požár a za strašlivého hluku praskajících a hroustících se domů zničil město, vojáci střezící školu se stáhli a nechali dveře odemčené. Když si uvědomili, že se oheň stále více přibližuje ke škole a do budovy se plíží kouř a žár, snažili se zamčení lidé za každou cenu uniknout. Protože se však dveře otevřely dovnitř a v budově bylo mnoho lidí, některé ženy rozbily okna a vyhodily ven své děti, aby jim daly šanci přežít. Teprve po nějaké době se jim podařilo otevřít dveře a uniknout právě včas, přičemž se v panice tlačili, aby se dostali ven, protože plameny už zasáhly budovu a místnosti zaplnil hustý horký kouř. Němci, kteří ještě ve městě sledovali dění, nijak nepomohli, jen se smáli hrůze a panice lidí.

Když všichni muži dorazili na kopec, který si okupanti vybrali kvůli jeho poloze, jež prakticky znemožňovala nepozorovaný útěk, uviděli skupinu Němců rozmístěných u velkých děl a pozorujících okolní hory kvůli partyzánské činnosti.

Muži - namačkaní na sebe, někteří sedící, někteří stojící - byli stále nervóznější a vystrašenější, protože se ptali sami sebe, proč byli odděleni od svých rodin, co se stane s jejich rodinami a proč oni sami byli vytlačeni na kopec a ohroženi kulomety. Pak se v centru Kalavryty ozvala střelba, po níž rychle následovala hustá oblaka dýmu, protože výstřely zapálily všechny budovy, kromě školy. Když to muži viděli, rychle, ale mlčky se dohodli, že se pokusí zachránit své rodiny. Než však stačili plně zareagovat, byla vypálena zelená signální raketa, na kterou Němci obrátili své kulomety směrem k davu mužů. Když se vznesla druhá červená signální raketa, němečtí vojáci vypálili nekonečné dávky, aby zabili všechny muže shromážděné na kopci.

Kdo mohl, snažil se utéct nebo se schovat mezi mrtvá těla. Když však kulometry přestaly střílet, Němci pokračovali v palbě na všechny muže, kteří se ještě hýbali nebo dýchali, aby splnili rozkaz zabít všechny muže. Z více než 700 mužů jich přežilo jen 13, protože se dokázali schovat pod mrtvá těla a neodvážili se dlouho pohnout ani poté, co vrazi přestali střílet.

Když byli Němci ještě ve městě, ale už nebránili dveřím školy, podařilo se ženám a dětem vyběhnout na otevřené prostranství, jen aby viděly, jak jejich město hoří. Zoufale se snažily zachránit život sobě i svým dětem a prchaly na všechny strany, aby se ukryly před zuřícím ohněm a hrozbou, že je Němci zastřelí. Když některé ženy a děti utekly na pole nebo se jim podařilo ukrýt v několika domech, které nehořely, ozval se zoufalý všeobecný křik: "Co se stalo s našimi muži? Kde jsou naši muži?" Několik žen zamířilo na kopec, na kterém Němci spáchali masakr.

Než Němci ustoupili z kopce, nejenže muže postříleli nekonečnými dávkami z kulometů, ale posléze hledali a zabíjeli i ty, kteří střelbu z kulometů přežili. Přežilo jen několik mužů, protože se mohli někde schovat. Dlouhou dobu poté, co vrazi odešli, se nikdo ze zraněných přeživších neodvážil pohnout, ochromeni a zasaženi strachem.

Scény, které se nedaly vyjádřit, se odehrávaly, když ženy přicházely na kopec a objevily hromady mrtvých těl svých milovaných. Některé ženy začaly z hromad vytahovat těla mužů a odnášet na ramenou dolů na hřbitov, kde zůstaly, samy více mrtvé než živé, spolu s několika zraněnými přeživšími muži přes noc.

Druhý den ráno se do vypáleného města vrátily další ženy a děti, které utekly do polí, našly cestu na kopec a zažily stejný strašný šok, když našly své milované otce, bratry, manžele a syny zavražděné.

Bez městských lékařů, kteří by pomohli zraněným, bez městského kněze, který by uspořádal obřad, bez rýčů a dalších nástrojů na kopání hrobů, zůstaly ženy a malé děti v naprostém zoufalství, truchlení, bez naděje a většinou i bez čehokoli, co by udrželo při

Životě jejich děti a je samotné. Kopali hroby holýma rukama, někteří na kopci, většina na hřbitově, a zůstávali u mrtvých.

Neschopné na cokoli myslet, truchlící nad mrtvými a ponechané bez ničeho, musely kalavrytské ženy nějak udržet při životě své přeživší děti. Nějak se jim podařilo obrátit se k organizování dnů - sbíraly přikrývky a další věci denní potřeby, které zachránily před ohněm, trochu opravily domy a kůlny, které jim ještě mohly poskytnout přístřeší. A protože lidé ze sousedních vesnic přinášeli jídlo a nářadí, ženy vytvořily komitét, který organizoval život, rozděloval potraviny a zboží, a tak pomalu začínal obnovovat jejich město.

ČÁST 2

ODPOR

ČÁST 2

ODPOR

PROTI NÁRODNÍMU SOCIALISMU

- ŽIVOTOPISY -

6

ODPOR PROTI NACISMU

Postavit se za rozmanitost a svobodu proti rasistické a nelidské nacionálněsocialistické ideologii znamenalo riskovat a často i obětovat svůj život. Od samého počátku v Německu Hitler a jeho stoupenci usilovali o hlavní cíl - zbavit se lidí, kteří nepodporovali jejich ideologii či nezapadali do jejich představy rasové čistoty. To znamenalo, že lidé s opačnými politickými názory a lidé nesplňující podmínku rasové čistoty měli být odstraněni s maximální tvrdostí. Odpůrci režimu byli pronásledováni, vězněni, mučeni, zabíjeni nebo posíláni do koncentračních táborů, kde byla jejich smrt pouze odložena.

Nacistický režim se šířil Evropou během pouhých 3-4 let po nástupu Hitlera k moci. Z dějin je ale známo, že mnohé evropské národy a země se nacionálnímu socialismu nepodřídily a nevířaly ho, ale naopak se mu postavily nebo se o to alespoň pokusily – např. Československo, Francie, Řecko.

Postavit se za svobodu, rozmanitost názorů a vlastní kulturní identitu znamenalo bojovat s extrémně silným, dobře organizovaným režimem, který na jakýkoli odpor odpovídal s maximální brutalitou. Lidé, kteří se režimu vzepřeli, museli vytvářet podzemní organizace, vést tajný život, často se rozcházet s rodinami a přáteli, protože člověk si nikdy nemohl být jistý, zda ho někdo nezradí.

V Německu se situace úplně nelišila od zemí podrobených, anektovaných a okupovaných. Zpočátku většina Němců uvítala Hitlera a jeho vzestup k moci, a to díky

nacionálněsocialistické propagandě, která byla rafinovaně šířena po celé zemi. Stali se z nich více či méně horliví stoupenci režimu.

Němci, kteří se nenechali svést nacionálněsocialistickými vizemi árijců ovládajícími svět jako "nadlidé", se snažili bojovat proti režimu alespoň v prvních dnech. Komunisté, sociální demokraté a odboráři, kteří se postavili proti nacistické ideologii vším, co jim umožňovala nestabilní a slabá demokracie Výmarské republiky, byli smeteni Hitlerovou mocí. Během pouhých tří až čtyř měsíců (v roce 1933) Hitler nejen zničil demokracii a obrátil Německo v diktaturu, ale také nechal utlumit veškerou politickou opozici, politické odpůrce věznit, vraždit a vyhánět do exilu. Ti, kteří pronásledování unikli, nechtěli odejít, ale bojovat dál, byli nuceni vytvářet podzemní skupiny.

Opozice a odboj v Česku, Francii a Řecku, stejně jako ve všech ostatních evropských zemích podrobených nacistickým režimem, čelila prakticky stejnému osudu: bojovat proti obrovi, který propagoval své vlastní názory jako jediné správné, který se nerozpakoval zabíjet své odpůrce, ničil nevinné lidi a zasypával kontinent válkou a ničením. Přesto se našlo dost statečných lidí, mužů, žen, a dokonce i dětí, kteří neustále riskovali své životy, aby se postavili na obranu své svobody, svých lidských práv a za životy svých spoluobčanů.

Přiblížíme vám životy těch, kteří se postavili na obranu rozmanitosti a lidských práv, a to ve stejném pořadí jako historické kapitoly.

7

NĚMECKÝ ODPOR PROTI NÁRODNÍMU SOCIALISMU

Předpoklady

Hned po svém nástupu k moci (30. ledna 1933) Hitler započal kroky vedoucí ke zničení veškeré politické opozice i všech skupin, které by mohly klást překážky jeho plánům.

Na druhé straně ani nastolení diktatury NS, ani válečná a destruktivní politika NS nevytvořily v Německu široký politický odpor. Trvání nacistů na hodnotách společenství s ctnostmi, jako je loajalita, poslušnost a smysl pro povinnosti zanechalo v mnoha Němcích neochotu k odporu, a to navzdory ztrátě svobody a nátlaku, kterému byli vystaveni. Většina obyvatelstva byla vůči nacistickému režimu loajální nebo alespoň lhostejná. Koordináční systém nacistů s dohledem nad obyvatelstvem a hrozbami zatčení, mučení nebo smrti bránil lidem v tom otevřeně vzdorovat, což také znamenalo, že většina Němců byla nesmírně opatrná i při vyslovování kritických komentářů vůči režimu na veřejnosti. Systém byl totiž natolik nebezpečný, že i sebemenší slovní kritika byla považována za formu odporu, což vedlo k uvěznění, mučení a nakonec k deportaci nebo popravě.

Odpor však existoval, ale byl riskantní a velmi často neúčinný. Odpůrci mohli jednat pouze tajně, a jakmile byl některý z členů odbojové skupiny odhalen, byla ohrožena celá skupina. Asi 7 000

odbojářů působilo v mnoha malých nezávislých skupinách a na různých úrovních:

- vnitřní emigrace, která zahrnovala všechny formy občanské neposlušnosti.

jako bylo odmítnutí vzdát Hitlerův pozdrav nebo poslouchání BBC a vyprávění protihitlerovských vtipů;

- opoziční aktivity, jako bylo odmítání vstupu do *Hitlerjugend*, stávkování a veřejné protesty proti režimu, pomáhání Židům nebo informování o skutečné situaci v koncentračních táborech a na bojištích války atd.

- vědomý politický boj proti režimu, například pokus o atentát na Hitlera nebo organizování skupiny s cílem svrhnout nacistický režim.

Německé odbojové skupiny

Sociální demokraté, komunisté a odbory

Jako první se postavili proti nacistickému hnutí a začali aktivně působit v odboji členové Sociálnědemokratické strany (SPD), Komunistické strany (KPD) a dělnické odbory. SPD a KPD byly v roce 1933 zakázány, ale jejich aktivisté pokračovali v odporu proti nacistickému režimu. Podnikali rozsáhlý podzemní odboj, včetně sabotáží práce ve zbrojních továrnách, odmítání služby v německé armádě, odmítání vzdávat Hitlerovi hold; tisk a šíření letáků.

Křesťanské církve

Katolická i protestantská církev nebyly zpočátku připraveny postavit se nacistickému režimu. Protestanti byli rozděleni na dvě hlavní skupiny: na německé křesťany (Deutsche Christen), kteří podporovali nacistickou ideologii až do roku 1935 (poté se však rozpadli), a disidenty, kteří se v roce 1935 přeměnili na Vyznávající církev (Bekennende Kirche, která se stala vlivnější od roku 1936). Členové Vyznávající církve byli nuceni odejít do exilu, a proto toho již nemohli mnoho dělat. Hitlerovi se podařilo umlčet nejprve katolíky,

ale poměrně dost katolických kněží podporovalo odboj i později. Obecně se představitelé církve snažili bojovat s režimem spíše na místní a individuální úrovni.

Konzervativní a občanské odbojové skupiny

Od roku 1940 se v Kreisau (Slezsko) scházela skupina odpůrců režimu. Kreisauský kroužek vytvořil odbojovou síť lidí z nejrůznějších prostředí na základě křesťanského přesvědčení. Vytvořili ústavní program pro posthitlerovské Německo a navázali četné kontakty s dalšími opozičními skupinami v Německu a v zahraničí. Většina jeho členů byla zatčena a popravena po neúspěšném atentátu na Hitlera v roce 1944.

Vojenský odpor proti Hitlerovi

Od roku 1934 museli všichni vojáci skládat přísahu věrnosti samotnému Hitlerovi, což mělo předcházet případnému odporu. Jakmile již bylo jasné, že válka je prohraná, plánovala skupina vojenských velitelů atentát na Hitlera a svržení národněsocialistického režimu, dosazení nového armádního velení a vytvoření nové vlády, která by vyjednávala o míru se spojenci - což se stalo známým jako "Stauffenbergův puč". Dne 20. července 1944 vybuchla během konference v Hitlerově hlavním stanu bomba a zabila několik důstojníků. Hitler však přežil. Stauffenberg a další spiklenci v armádě byli zatčeni a popraveni spolu s přibližně 5 000 dalšími odpůrci režimu.

Protest mládeže

Většina mladých lidí v Německu byla loajálními členy Hitlerjugend nebo Německého svazu dívek. Tyto organizace kontrolovaly všechny aspekty života německé mládeže a vyžadovaly poslušnost Hitlerovi a nacistickému režimu. V březnu 1939 nastala povinnost pro všechny mladé lidi vstoupit do této organizace. Existovali však mladí lidé, kteří se vymezovali vůči tvrdé indoktrinaci a disciplíně, a dávali přednost

formování nonkonformních mládežnických skupin a gangů, které se zapojovaly do protestních akcí. Skupiny dělnické a komunistické mládeže odmítaly účast v oficiálních nacistických mládežnických organizacích, a proto byly do roku 1939 pronásledovány a z velké části rozpuštěny. Například *Edelweiss Piráti* neměli žádnou vyhraněnou politickou ideologii. Odmítali polovojenský charakter nacistických mládežnických organizací, tvrdou kontrolu *Hitlerjugend* nad německými teenagery a všeobecnou nesvobodu. *Swing Youth* organizovala kulturní formu odporu. Tito převážně středostavovští mladí lidé obdivovali americkou swingovou hudbu a populární kulturu. Založili ilegální jazzové kluby a odmítali členství v nacistických mládežnických skupinách. Tento postoj byl vykládán jako nedostatek vlastenectví. Pronásledování začalo v 1941.

Studentský protest: Bílá růže

Bílá růže byla nenásilná odbojová skupina, kterou tvořili studenti. Působili na mnichovské univerzitě v letech 1942-1943 pod vedením Hanse a Sophie Schollových, kteří požadovali ukončení války. Tajně tiskli a rozšiřovali letáky vyzývající veřejnost k odstranění Hitlera z čela vlády. Byli odhaleni gestapem, odsouzeni za vlastizradu k trestu smrti a popraveni.

OSKAR BRILL

člen komunistické strany

Oskar Brill se narodil 17. února 1892, stal se kovodělníkem a pracoval pro společnost Pfaff v Kaiserslauternu, která vyráběla šicí stroje. V roce 1927 dal výpověď a provozoval hospodu s názvem "Hopfenbluete" do roku 1929 a poté další, kterou provozoval společně se svou ženou až do roku 1933.

Oskar Brill byl členem německé komunistické strany (KPD) a mezi lety 1925 a 1929 byl členem městské rady v Kaiserslauternu. Dne 27. října 1932 - ještě předtím, než se Hitler stal kancléřem, byla v Oskarově hospodě

založena pobočka organizace "Roter Frontkämpferbund" (RFB) a on se stal její vedoucí osobností.

V počátcích své existence byl RFB polovojenskou organizací komunistických bývalých vojáků z první světové války, kteří chtěli bojovat za komunistické myšlenky a byli do značné míry proti demokratickým myšlenkám Výmarské republiky. Oficiálně RFB přešla v roce 1929 do ilegality, ale její členové založili několik na sebe navazujících organizací, které se zasazovaly o komunistické myšlenky a bojovaly proti nacistické ideologii. Jedním z nejznámějších stoupců komunistické strany byl Albert Einstein.

V prvních letech nacistického režimu organizovali komunisté tajné schůzky, aby připravili plány, jak bojovat proti nacistické ideologii. Snažili se přilákat mladé lidi a provádět polovojenský výcvik. Tajně organizovali pomoc (potravinu atd.) pro ostatní komunisty, kteří byli nezaměstnaní a chudí. A komunisté se nikdy nevyhýbali boji proti nacistické bojovým skupinám v pouličních nepokojích.

Protože Hitlerovy myšlenky byly v naprostém rozporu s komunistickými idejemi, nebylo divu, že členové komunistické strany i jejích dílčích organizací se stali prvními skupinami, které byly pronásledovány, jakmile se dostal Hitler k moci (od února 1933). Nezáleželo na tom, zda tito lidé udělali něco pro boj proti nacistickému režimu - byli pronásledováni z toho prostého důvodu, že byli komunisté.

Protože nacisté věděli, že Oskar Brill je vůdčí osobností komunismu v Kaiserslauternu, byl jeho hostinec počátkem února 1933 uzavřen. Dne 11. března 1933 byl Oskar na několik hodin uvězněn, propuštěn, po hodině opět uvězněn a odvezen na gestapo ve věznici v Neustadtu. Oskar měl štěstí, že nebyl zbit, protože někteří z nacistických dozorců ho znali. Místo toho byl svědkem toho, že několik jeho kamarádů bylo zbito nebo mučeno a někteří dokonce spáchali sebevraždu.

Od 1. května 1933 do září 1934 byl Oskar Brill na svobodě, ale musel se dvakrát denně hlásit na policejní stanici, protože nacisté chtěli udržet kontrolu nad jeho životem. V tajnosti však Oskar pokračoval v přednášení na tajných setkáních a v pomoci chudším rodinám - i když sám byl nezaměstnaný.

Pak byl znovu uvězněn, protože ho dva nacističtí špioni obvinili spolu s dalšími komunisty z plánování atentátu na policisty - což nebyla pravda. Oskar Brill byl odsouzen ke čtyřem letům vězení a poté byl držen v takzvané ochranné vazbě (Schutzhaft) v koncentračním táboře v Buchenwaldu. Přestože byl mučen a bit, přežil. Zažil však tolik brutálních útoků, že 16. srpna 1956 zemřel.

LUDWIG GEHM

sociální demokrat a německý partyzán

Ludwig Gehm se narodil 23. března 1905 v Kaiserslauternu a vyrůstal v rodině sociálních demokratů s úzkými vazbami na místní odborový svaz. Poté, co jeho otec vyzval železniční dělníky ke stávce na konci první světové války, byla rodina vyhnána z Falce a v roce 1945 odešla do Frankfurtu.

V roce 1919 se Ludwig vyučil a stal se členem mládežnické organizace sociálnědemokratické strany. Když se ve dvacátých letech politická situace v Německu čím dál více radikalizovala a přiměla levicové i pravicové skupiny k pouličním nepokojům, Ludwig Gehm se rozhodl pro členství v Mezinárodním socialistickém bojovém svazu (*Internationaler sozialistischer Kampfbund, ISK*).

Mnohem dříve než ostatní strany si tato organizace uvědomila hrozbu pro nestabilní demokracii, kterou představovala stále populárnější a politicky úspěšnější NSADP. Proto členové bojové ligy zavedli již v roce 1932 tvrdý výcvik pro své členy. Výcvik zahrnoval tvrdou disciplínu, absolutní utajení, ukrývání letáků a dalších materiálů, odolávání výslechům a vše ostatní, co bylo potřeba pro ilegální, tajné akce proti nacistům.

Od prvního dne nacistického režimu organizoval Ludwig se svými druhy sabotážní akce, například při narušování schůzí NSDAP nebo malování protinacistických hesel na zdech nebo na vozovce nově budované dálnice, což byly nesmírně riskantní akce. S vědomím, že nemohou svrhnout nacistický režim, specializovala se Ludwigova odbojová skupina na partyzánskou činnost, která nacisty

znepokojovala a ukazovala obyvatelstvu, že stále existují lidé, kteří se nepodřizují a staví se za svobodu a demokracii.

Odbojová skupina také pomáhala ostatním, kteří byli ohroženi na životě. Ludwig používal několik krycích jmen, aby skryl svou identitu, jedním z nich byl "Řidič": Často vozil odbojáře do Francie na svém motocyklu, někdy dokonce jel až do Paříže (asi 500 km). Aby si Ludwig vydělal na živobytí, pracoval jako kuchař ve vegetariánské restauraci ve Frankfurtu.

V roce 1936 se nacistům konečně podařilo Ludwiga dopadnout. Byl mučen a 77krát vyslýchán, ale díky naprostému utajení odbojové skupiny mu nacisté mohli dokázat vinu pouze za to, že se dopustil několika drobných sabotáží, a ostatní soudruhy neprozradil. Nakonec byl odsouzen ke dvěma letům vězení za přípravu vlastizrady. Místo aby byl propuštěn, byl odsouzen k čtyřem letům "ochranné vazby" (Schutzhaft) v koncentračním táboře Buchenwaldu v roce 1938, kde opět přežil neustálé mučení.

Jelikož v roce 1943 byl nedostatek vojáků, ale Hitler se nechtěl smířit s tím, že válka je prohraná, mnoho vězňů z koncentračních táborů bylo naverbováno do takzvaných "zkušebních jednotek" (*Bewährungsbataillon*), Ludwig byl jedním z nich. Po tvrdém výcviku byla jeho jednotka v roce 1944 poslána na Ukrajinu a poté do Řecka. Ludwig a dalších 15 vojáků dezertovalo z německé armády a pomáhali řecké partyzánské armádě "ELAS" v bojích proti Němcům.

Když v roce 1945 Britové Řecko osvobodili, byl Ludwig Gehm jako válečný zajatec odvezen do Egypta až do roku 1946. Vrátil se do Frankfurtu v roce 1947. Většinu zbytku svého života věnoval osvětové práci na školách a univerzitách, aby mladým lidem vyprávěl o o zvěrstvech nacistů. Zemřel v roce 2002 ve věku 97 let.

PHILIPP MEES**člen sociálnědemokratické strany**

Philipp Mees se narodil 5. dubna 1901 v Kaiserslauternu a byl zručným řemeslníkem, který se vyučil elektrikářem, obráběčem kovů a kovodělníkem.

V roce 1921 se stal členem místní kaiserslauternské sociálnědemokratické strany a vystupoval na schůzích. Kromě toho byl aktivní v německých dělnických odborových organizacích.

V roce 1932 začal studovat na frankfurtské "akademii práce" (*Akademie der Arbeit*), ale po nástupu Hitlera k moci byl nucen

studium ukončit a to jen proto, že byl sociálním demokratem a aktivním členem dělnických odborů, což bylo příčinou jeho nezaměstnanosti až do roku 1937. Nakonec se mu podařilo získat práci jako kovodělník až do října 1938, kdy byl uvězněn.

Důvodem uvěznění bylo to, že Philipp Mees a řada dalších sociálních demokratů v Kaiserslauternu vytvořila odbojovou skupinu. Jejich odboj znamenal, že tiskli a rozšiřovali letáky proti nacistům, scházeli se (hlavně ve Philippově bytě) k politickým diskusím a k přípravě a organizaci distribuce svých letáků.

Dalším aspektem bylo to, že se skupina snažila propojit s dalšími sociálnědemokratickými odbojovými skupinami v oblasti. Na jaře 1935 se Philipp Mees a jeho mladý přítel Jonathan Volk setkali se soudruhy z Ludwigshafenu a Mannheimu, aby společně naplánovali a zorganizovali aktivity (tisk protinacistických letáků apod.) a zkontaktovali s emigranty v Paříži.

Spojení s exulanty ve Francii znamenalo naději na mezinárodní podporu, dodávky papíru a (ilegální) propagačních materiálů nebo

dokonce penězi na podporu členů ve finanční nouzi. Philipp Mees se na soudruhy v Paříži obrátil dopisem, v němž je žádal o propagandistické materiály a popisoval stále riskantnější situaci v Německu.

V naději, že se mu podaří navázat další kontakty, odcestoval Philipp Mees do Basileje v listopadu 1935. Rozhovory o mezinárodní politické situaci, Hitlerem otevřeně propagované expanzivní politice, stále horší situaci Židů a cílech několika odlišných odbojových skupin byly zklamáním.

I přes chybějící podporu exilových sociálních demokratů a dalších malých odbojových skupin, Philipp Mees a jeho druhové pokračovali v odporu tím, že tiskli a distribuovali letáky a pomáhali lidem v nouzi až do října 1938, kdy byl Philipp nakonec dopaden nacisty a odsouzen ke třem letům a čtyřem měsícům vězení ve věznici v Ludwigsburgu kvůli "plánování velezrady".

Nebyl však propuštěn, ale v roce 1942 odvezen do koncentračního tábora Dachau. Po dvou letech neustálého mučení byl Philipp přinucen vstoupit do armády a v listopadu 1944 bojoval ve východní Evropě. V té době nacistické jednotky již byly na ústupu a prohrávaly jednu bitvu za druhou. Dne 1. května 1945, jen několik dní před koncem druhé světové války, se Philippovi podařilo přejít k Rusům, a byl zařazen mezi válečné zajatce. V září 1945 se mu podařilo uprchnout a vrátit se domů.

I nadále byl aktivním sociálním demokratem, sloužil svému městu a regionu v několika vedoucích funkcích a získal ocenění za své nasazení při obnově a vytváření demokratického německého státu.

JONATHAN VOLK

člen Socialistické dělnické strany

Když se Hitler dostal k moci, bylo Jonathanu Volkovi (nar. 1913) pouhých 22 let a byl členem Socialistické dělnické strany (SAP), která úzce spolupracovala se sociálními demokraty.

Protože byl Jonathan skvělý a charismatický řečník, požádali ho místní nacisté v Kaiserslauternu, aby vstoupil do strany a učil chlapce v "Hitlerjugend/HJ", přestože jeho otec byl Žid. Jonathanova odpověď zněla: "Raději se nechám zabít, než abych pro vás pracoval!".

Od samého počátku nacistického režimu působil Jonathan Volk v malé odbojové skupině sociálních demokratů a podobně smýšlejících lidí, kterou vedl Philipp Mees.

V roce 1935 se zapojil do odbojové činnosti, která ho zavedla na tzv. tajnou cestu do Francie. Protože pro malé odbojové skupiny bylo důležité získat a udržovat kontakty s exilovými osobami, které uprchly z nacistického Německa kvůli svým politickým názorům, bylo třeba dopisy s žádostí o pomoc nebo protinacistické propagační materiály dopravovat do Francie a zpět - obvykle buď na kole, nebo pokud byla k dispozici, na motorce.

Jonathan se ujal riskantního pašování takových písemností - ukrýval je v rámu svého kola a ve složce s falešným dnem. Nějakým způsobem byla tato akce odhalena a Jonathan v roce 1936 uvězněn a v roce 1937 odsouzen na 1 rok a 2 měsíce za "přípravu velezrady". Protože se odečetlo 8 měsíců vazby v roce 1936, byl Jonathan propuštěn po 6 měsících.

Stále však jako zarytý odpůrce nacismu pokračoval v odbojové činnosti. Společně s Philippem Meesem, vedoucím odbojové skupiny, a několika dalšími bojovníky, byl Jonathan opět chycen a odsouzen na 2 roky a 9 měsíců věznění ve vazebním táboře Walchum-Ems. Tam musel Jonathan vykonávat nesmírně těžkou práci při obdělávání

rašelinišť v blízkosti řeky Ems. Právě tady se zrodila píseň "Vojáci z rašeliniště".

Tábor byl jedním z nejhorších v Německu, protože vězni byli neustále mučeni a zároveň museli vykonávat extrémně nebezpečnou práci v bažinách.

Jonathan mučení přežil. Z neznámých důvodů se ho jeho otcí podařilo v prosinci 1940 osvobodit.

V únoru 1943 byl však Jonathan nucen vstoupit do armády a byl poslán do Řecka. O půl roku později byl nucen vstoupit do "Organisation Todt" - nacisty vedené jednotky složené z nuceně nasazených, bývalých vězňů a válečných zajatců, kteří museli vykonávat nejrizikovější práci, jakou si jen člověk dokázal představit. Do této jednotky byli nuceni vstoupit pouze ti, které nacisté považovali za bezcenné a jejichž smrt proto byla spíše vítaná.

OSWALD DAMIAN

protestantský křesťanský pastor

Oswald se narodil v malé vesnici na jihu Falce v roce 1889. Vystudoval teologii v Curychu, kde se seznámil s myšlenkami náboženského socialismu - zasazoval se o sociální rovnost, charitu a pravidla křesťanského života - které podporovaly sociálně demokratické politické názory. Když se nakonec stal pastorem, sdílel své názory na náboženský socialismus při svých nedělních bohoslužbách a srovnával původní křesťanské přesvědčení se socialismem. Založil také skupinu stoupců nábožensky socialistických křesťanských myšlenek a stal se její vůdčí osobností.

Oswald Damian byl stoupencem mírového hnutí a praktikoval pacifistické přesvědčení a vždy zdůrazňoval, že pravý křesťanský život podle Ježíše musí být mírumilovný. Jako pacifista se Oswald ocitl v dilematu: na jedné straně nacistická ideologie s jejími rasistickými myšlenkami a brutálním násilím útočícím na každého, kdo nepodporoval její ideologii, na druhé straně mu Oswaldův pacifismus neumožňoval s nacisty skutečně bojovat. Jediné, co mohl udělat, bylo postavit se nacistům na odpor a vzdorovat režimu slovy.

V roce 1932 se Oswald stal prezidentem falckého nábožensko-socialistického sdružení a vydal malou knížku s názvem "Náboženství je v ohrožení", v níž napadl nacistickou ideologii a obvinil všechny ty, kteří následovali Hitlera, z rasismu.

Následovala řada protinacistických novinových článků. Nacisté ho samozřejmě začali sledovat, a když se Hitler dostal k moci, byl Oswald Damian za svou protinacistickou agitaci okamžitě uvězněn. Po několika týdnech věznění ve věznici gestapa v Neustadtu, kde byli všichni vězni bití, nuceni k nesmyslným pracím a mučení, byl Oswald na krátkou dobu propuštěn, aby mohl vést důležitou bohoslužbu.

Dne 16. července 1933 přišel o práci faráře a byl poslán do předběžného důchodu - což bylo poněkud neobvyklé, protože faráři

a ostatní lidé sloužící církvi obvykle nemohou být propuštěni politiky. Oswaldovo sesazení však bylo nařízeno vedením církve a ukázalo, jak velký vliv již NSDAP v křesťanských církvích získala. Vedení církve se podřídlilo a dodržovalo nacistická pravidla zbavovat se všech osob, které nepodporovaly jejich ideologii.

V roce 1934 se však Oswald Damian stal opět farářem ve velmi malé vesnici Dörrenbach, kde toho kromě vedení nedělních bohoslužeb nemohl mnoho dělat. Nesměl publikovat, nic vydávat, což

znamenal, že nacisté přijali veškerá opatření, aby Oswalda umlčeli, a pak ho jednoduše ignorovali.

Oswald Damian se v poválečných letech pokusil obnovit náboženský socialismus v protestantské církvi, ale neuspěl. Jeho pacifistické myšlenky způsobily, že se na počátku sedmdesátých let postavil za nové mírové hnutí a začal psát román o míru a odzbrojení během studené války. Když v roce 1978 zemřel, zůstal jeho román nedokončený a jeho odpor jako jednoho z mála křesťanských pastorů, kteří se postavili proti nacistům, byl všeobecně zapomenut.

ELISABETH GROß**oddaná žena a matka**

Elisabeth Geibergerová, narozena v červenci 1899, měla 12 sourozenců a žila ve Wormsu. V roce 1918 se provdala za Heinricha

Große. Manželé měli dva syny, narozené v roce 1919 a 1924. Její manžel Heinrich byl členem Německé komunistické strany (KPD) a ona byla široce známá pro svou angažovanost v "Mezinárodní dělnické pomoci" (*Internationale Arbeiterhilfe, IAH*), organizaci, která stála blízko komunistické straně a podporovala chudé dělníky a jejich rodiny, zejména teplou stravou.

V roce 1932 byla Alžběta za svou angažovanost vyznamenána na mezinárodním kongresu IAH v ruském Moskvě. Po svém návratu domů přednesla projev o své cestě do Moskvy a Leningradu a o svých zážitcích, které získala při návštěvě několika ruských výrobních závodů na setkání komunistické strany, kterému naslouchalo 400 lidí. Tím se proslavila daleko za hranicemi města Worms. Jeden z účastníků schůze byl nacistický špion, který tajně zapsal části Alžbětina projevu a poslal je do regionálního vedení NSDAP.

Elisabeth i její manžel ukončili v roce 1932 členství v komunistické straně kvůli hádce. Elisabeth ukončila svou práci v IAH a stala se soukromou osobou. V letech 1933 až 1939 vlastnila obchod s ovocem a poté si s manželem otevřeli autodílnu, která rovněž pracovala pro nacisty. Zdálo se, že je všechno klidné a Elisabeth zjevně neměla žádné potíže.

Situace se změnila, když byli oba její synové a manžel odvedeni do armády a museli bojovat ve druhé světové válce. Elisabeth, která byla pacifistického přesvědčení a obecně nepodporovala Hitlera a NSDAP, se vyjadřovala kriticky. Dne 29. července 1943 ji navštívil přítel jednoho z jejích synů. Elisabeth byla frustrovaná z války a bála se o své syny a manžela. To ji pravděpodobně vedlo k otevřené kritice a výrokům typu: "Musí být přece někdo, kdo Hitlera zabije. Copak není nikdo, kdo by se k němu mohl dostat dostatečně blízko?" Kamarád jejího syna a jeho přítelkyně ji udali na místní NSDAP. Další "důkazy" byly shromážděny a byla přidána zpráva o jejím projevu z roku 1932. Dne 8. srpna 1943 přišlo gestapo Elisabeth zatknout.

V listopadu 1943 byla převezena do Berlína, kde byla držena v samovazbě a byla mučena. Z důvodu psychického zhroucení se v lednu 1944 pokusila o sebevraždu, ale byla zachráněna, aby byla v červenci 1944 odsouzena k trestu smrti za velezradu a podkopávání vojenské morálky. Dne 25. srpna 1944 byla v Berlíně st'ata - a to z jediného důvodu, že kritizovala Hitlera, NSDAP a válku.

Alžbětin osud je příkladem fanatismu nacistů, kteří se neostýchali udat ani matku svého přítele.

V roce 1949 byl člověk, který Elisabeth Grošovou udal, obviněn z napomáhání politické persekuci a z toho, že zavinil Alžbětinu smrt. Byl odsouzen k 14 měsícům vězení. Ale jeho advokát nechal případ revidovat a v roce 1950 byla tato osoba pro nedostatek důkazů rehabilitována a propuštěna na svobodu.

8

ČESKÝ ODBOJ

Zrod českého odboje

Odpor proti německé okupaci Čech a Moravy začal bezprostředně po vzniku protektorátu 15. března 1939, kdy byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Německá policie potlačovala odbojové akce a také odbojové organizace. V prvních dnech války se české obyvatelstvo podílelo na bojkotu veřejné hromadné dopravy a na rozsáhlých demonstracích.

Češi demonstrovali proti okupaci 28. října 1939, v den 21. výročí vyhlášení československé samostatnosti. Dne 15. listopadu 1939 zemřel student medicíny Jan Opletal, který byl zraněn při říjnových násilnostech, a jeho smrt vyvolala rozsáhlé studentské demonstrace. Politici, studenti a učitelé byli zatčeni. Dne 17. listopadu byly všechny univerzity a vysoké školy v protektorátu uzavřeny, devět studentských vůdců bylo popraveno. 1 200 studentů bylo posláno do koncentračního tábora Sachsenhausen. Další zatýkání a popravy českých studentů a profesorů následovalo později. 17. listopad byl v roce 1941 vyhlášen mezinárodním dnem studentstva v Londýně - je to jediný mezinárodní den, který má původ v naší zemi.

Česká odbojová síť a její organizace

Český odboj by se dal rozdělit do tří základních skupin: demokratickou, komunistickou a partyzánskou.

Demokratická skupina

Odbojová síť v prvních letech fungovala pod vedením československého prezidenta Edvarda Beneše, který v londýnském exilu koordinoval odbojovou činnost. Odbojové skupiny se formovaly pod Ústředním vedením odboje domácího (ÚVOD). Sloužilo jako hlavní tajný zprostředkovatel mezi Benešem a protektorátem.

Tři hlavní odbojové skupiny, které se pod ÚVODEm spolupracovaly, byly Politické ústředí (PÚ), Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ) a Obrana národa (ON). Kromě toho, že ÚVOD sloužil jako komunikační prostředek mezi Londýnem a Prahou, měl na starosti také předávání zpravodajských a vojenských zpráv. Činil tak především prostřednictvím tajné rozhlasové stanice, kterou mohlo přijímat české obyvatelstvo. ÚVOD byl však známý tím, že vysílal nepřesné zprávy, ať už šlo o falešné zpravodajské údaje nebo vojenské aktuality. Někdy to bylo záměrné. Beneš často nabádal ÚVOD, aby předával nepravdivě optimistické zprávy o vojenské situaci, aby zlepšil morálku nebo motivoval více rozsáhlého odporu.

Nejnámějším odbojovým činem organizovaným z Londýna byl atentát na Reinharda Heydricha 27. května 1942 (operace Anthropoid). Ten byl vážně zraněn a zemřel 4. června 1942. Po atentátu nacisté vyhlásili stanné právo, bez soudu popravili stovky Čechů a zničili vesnici Lidice u Prahy 10. června 1942. Během několika týdnů byla zlikvidována celá česká podzemní odbojová síť.

Komunistický odboj

Všechny výše uvedené skupiny měly demokratický charakter, na rozdíl od čtvrté oficiální odbojové skupiny: Komunistické strany Československa (KSČ).

Jejími členy byli většinou bývalí důstojníci rozpuštěné československé armády. Vztahy ÚVOD s KSČ byly důležitým aspektem jeho každodenních funkcí. KSČ sice nebyla oficiální součástí ÚVOD a

zachovávala si organizační nezávislost, ale vyzývala k jednotě postupu se všemi antifašistickými skupinami. Vedoucí představitel KSC se do ÚVODU začlenili tím, že pomáhali udržovat sovětsko-československé vztahy. Beneš často využíval tyto vedoucí představitele KSC ke zprostředkování schůzek v Moskvě s cílem rozšířit sovětsko-československé partnerství. Osud KSC byl také úzce spjat s osudem ÚVOD. I ji postihla po atentátu na Reinharda Heydricha zkáza a až do roku 1944 se nedokázala vzpamatovat.

Partyzánská válka

Partyzánské skupiny se začaly formovat v lesnatých nebo horských oblastech. Během jara 1945 se partyzánské síly v Čechách a na Moravě rozrostly na 120 skupin o celkové síle asi 7 500 osob. Partyzáni narušovali železniční a silniční dopravu sabotováním tratí a mostů a útoky na vlaky a nádraží. Některé železnice nebylo možné v noci nebo v některých dnech používat a vlaky byly nuceny jezdit nižší rychlostí. Od léta 1944 do května 1945 došlo k více než 300 partyzánským útokům na železniční komunikace. Partyzánské skupiny měly různorodé složení, včetně bývalých členů českých odbojových skupin prchajících před zatčením, uprchlých válečných zajatců a německých dezertérů. Dalšími partyzány byli Češi, kteří žili na venkově a přes den pokračovali ve své práci a k partyzánům se přidávali při nočních nájezdech.

Největší a nejúspěšnější skupinou byla partyzánská brigáda Jana Žižky se základnou na jižní Moravě. Sabotovala železniční tratě a mosty. Navzdory tvrdým protiopatřením, jako byly hromadné popravy podezřelých civilních příznivců, partyzáni pokračovali v činnosti. Nakonec se Žižkova brigáda rozrostla na více než 1 500 osob a po osvobození v dubnu 1945 působila na velké části Moravy.

Odpor vyvrcholil tzv. pražským povstáním v květnu 1945; s blízcími se spojeneckými vojsky se asi 30 000 Čechů chopilo zbraní. Následovaly čtyři dny krvavých pouličních bojů, než do téměř osvobozeného města vstoupila sovětská Rudá armáda.

JAN KUBIŠ**(24. června 1913 - 18. června 1942)**

Jan Kubiš se narodil v roce 1913 v Dolních Vilémovicích. Byl skautem a vojenskou kariéru zahájil v roce 1935. Během mobilizace Československa v roce 1938 působil Kubiš jako zástupce velitele čety v československém pohraničním opevnění. Po Mnichovské dohodě a demobilizaci byl Kubiš v říjnu 1938 propuštěn z armády a vrátil se do civilu, kde pracoval v cihelně.

V červnu 1939 Kubiš uprchl z Československa a připojil se k československé jednotce v Polsku. Poté uprchl do Francie, kde v počáteční fázi druhé světové války bojoval na straně Francouzů a obdržel Croix de guerre. Po porážce francouzské armády uprchl znovu, tentokrát do Velké Británie, kde absolvoval výcvik jako výsadkář.

Během spojenecké (Británií vedené) operace Anthropoid byl spolu se svým nejlepším přítelem Jozefem Gabčíkem a dalšími sedmi vojáky 28. prosince 1941 letecky přepraven do Československa letounem Royal Air Force Halifax.

V Praze se spojili s rodinami a protinacistickými organizacemi, které jim pomohly s přípravou atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha.

Dne 27. května 1942 čekali Kubiš s Gabčíkem na tramvajové zastávce poblíž jedné z pražských křižovatek, která se k útoku dobře hodila, protože motoristé museli v zatáčce zpomalit. V půl jedenácté

dopoledne se objevilo Heydrichovo auto. Gabčík se pokusil na Heydricha v jeho otevřeném voze Mercedes-Benz vystřelit, ale zbraň se mu zasekla. Heydrich nařídil svému řidiči, aby auto zastavil. Když před ním auto zabrzdilo, Kubiš hodil na vozidlo upravený protitankový granát ukrytý v kufříku. Bomba při výbuchu Heydricha těžce zranila. Kubiš utrpěl lehké zranění v obličeji od střepiny, ale rychle se vzpamatoval, naskočil na kolo a odjel.

Heydrich byl převezen do nemocnice a lékaři okamžitě rozhodli o operaci. Bylo mu podáno několik krevních transfuzí. Přes veškerou péči lékařů zemřel 4. června 1942 na sepsi.

Začalo temné období zvané "heydrichiáda". Lidské oběti byly obrovské. Vesnice Lidice a Ležáky byly - na základě chybných zpravodajských zpráv, které je spojovaly s parašutisty - srovnány se zemí a jejich obyvatelé zastřeleni nebo posláni do koncentračních táborů. Stejný osud potkal dalších 15 000 lidí.

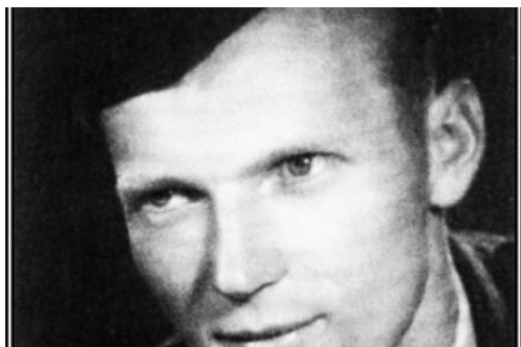
Kubišovi a jeho skupině se podařilo skrývat tři týdny, než byli prozrazeni. Dne 18. června 1942 byli objeveni v kryptě kostela v Resslově ulici v Praze. V nerovném krvavém boji trvajícím šest hodin byl Kubiš vážně zraněn. Byl okamžitě převezen do nemocnice, ale do dvaceti minut zemřel. Ostatní parašutisté spáchali sebevraždu, aby se vyhnuli zajetí po dalších čtyřech hodinách boje s esesáky.

Jako pomstu nacisté v koncentračním táboře Mauthausen zavraždili 24 rodinných příslušníků a blízkých příbuzných Jana Kubiše: jeho otce, oba vlastní i nevlastní sourozence včetně jejich manželek a manželů, tety a strýce.

Atentát na Heydricha se stal námětem pro několik filmů, například Atentát (1964) nebo Anthropoid (2016).

JAN SMUDEK – "Nepolapitelný Jan"**(8. října 1915 - 17. listopadu 1999)**

Jan Smudek se narodil 8. září 1915 v Bělé nad Radbuzou. Protože většinu mládí prožil v Domažlicích, znal západní část Čech velmi dobře, což se později ukázalo jako výhodné. V březnu 1939, kdy začala okupace Československa, byl studentem vysoké školy.

Večer 15. března 1939 se členové skautského oddílu, mezi nimiž byl i Jan Smudek, sešli v jednom bytě a před obrazy E. Beneše a T. G. Masaryka přísahali, že budou bojovat proti nacismu až do porážky nebo smrti. Jan Smudek sloužil odboji jako

spojka mezi Prahou a Domažlicemi.

Podarilo se mu získat zbraň na taneční zábavě, kde neopatrný německý důstojník zanechal opasek s pouzdrém, v němž byla pistole Luger. Podobnou akci naplánoval Smudek se svým přítelem Františkem Petrem.

Dne 7. června 1939 František s Janem zastřelili německého důstojníka Wilhelma Kniesta, který se vracel do kasáren po noční pitce. Důstojníkova smrt rozzuřila okupanty. Říšský protektor K. H. Frank proto vyhlásil stanné právo. V důsledku toho skončilo 111 lidí v koncentračních táborech. Skuteční viníci však nebyli nalezeni.

Odboj plánoval útok na vlakový tunel, pro který měl Jan dodat kufřík plný výbušnin. To vedlo k řetězci událostí, po nichž dostal přezdívku "nepolapitelný Jan": Dne 20. března 1940 si pro Jana Smudka přišli tři příslušníci gestapa a vyslyšali ho kvůli kufříku, který přivezl z Prahy. Smudek odpověděl, že kufřík je na půdě, kde ukrývá i pistoli. Na

půdě se Smudkovi podařilo jednoho z policistů zranit a utekl. Gestapo zahájilo největší pátrací akci od okupace republiky. Smudek se pokusil přejít hranice přes Prahu, ale v noci na 22. března ho chytili dva strážníci. Oba je zastřelil. Poté, co byl znovu chycen, zranil dalšího strážníka a znovu uprchl. Dne 25. března našel úkryt u legionáře Josefa Sedláčka, který mu pomohl změnit vzhled tím, že mu obarvil vlasy a dal brýle.

Krátce po Smudkově útěku z Domažlic začaly nacistické represe. Bylo zatčeno 150 občanů a odvezeno do koncentračního tábora Flossenbürg. Někteří Smudkovi přátelé byli mučeni a popraveni. Noviny byly plné odměn za dopadení Smudka nebo alespoň poskytnutí nějakých informací. To jen napomohlo šíření legendy o "nepolapitelném Janovi".

Po příjezdu do Prahy se Janovi podařilo uprchnout do Francie, kde vstoupil do československé zahraniční armády a používal krycí jméno Jan Doubek. Po invazi do Francie utekl z nemocnice pro rukojmí, nakonec odcestoval do Casablanky, pak do Kanady a nakonec skončil ve Velké Británii, kde se stal stíhacím pilotem a oženil se s Britkou.

Po druhé světové válce se Jan vrátil domů jako hrdina. V prvních dnech komunistického režimu začal plánovat svůj poslední útěk. V roce 1947 Jan s rodinou uprchl do Německa a poté do Francie.

Do Československa se Jan Smudek vrátil po sametové revoluci v roce 1989. Zemřel 17. listopadu 1999 ve věku 84 let. Říká se, že jeho život inspiroval film Casablanca z roku 1943.

JOSEF FAHRNER**(9. listopadu 1910 - 1951)**

Josef Fahrner, pocházející pravděpodobně z česko-německé rodiny, byl český odbojář a důstojník, narozený 9. listopadu 1910 v Praze. V roce 1935 se přestěhoval do Domažlic, kde působil jako poručík pěchoty v nových kasárnách. V období protektorátu byl okresním důstojníkem.

Spolu s Janem Havlem organizoval Josef Fahrner v jihozápadních Čechách odbojovou skupinu NIVA, která sdružovala členy několika organizací (skauti, klub mládeže apod.). V březnu 1939 složilo dvacet mladých mužů z této skupiny přísahu, že budou bojovat proti německému nepříteli. Jejich misí bylo sabotovat akce okupantů a zaměřit se na bojkotování německých omezení. Jejich úkolem bylo získávat a ukrývat zbraně a munici a šířit ilegální letáky. Později na jaře 1939 začali spolupracovat s ilegální vojenskou organizací.

V srpnu 1939 se odbojová skupina NIVA stala hlavním organizátorem tradiční Vavřínecké pouti, která se vlastně změnila ve velkou celonárodní manifestaci proti okupaci v regionu.

V roce 1940 byl Josef Fahrner a dalších 15 členů jeho odbojové skupiny uvězněno - obviněno ze spolupráce s ostatními odbojáři, kteří pomohli Janu Smudkovi k útěku. Josef Fahrner strávil ve vězení dva roky, což zbrzdilo odbojovou činnost skupiny. Po propuštění se opět zapojil do odbojové činnosti: poškozoval pneumatiky německých vozidel, rozhazoval hřebíky na hlavních silnicích nebo přerušoval telefonní linky.

V roce 1943 byl Fahrner jmenován vedoucím odbojové skupiny NIVA, čímž získal lepší organizaci činnosti. V roce 1945 se činnost zaměřila na celé jihozápadní Čechy.

Na konci druhé světové války se Josefova skupina spojila s americkou armádou. Jejich hlavním úkolem bylo dodávat vojenské zprávy o

pozicích německých vojsk. To pomohlo Američanům bombardovat pouze vojenské a strategické cíle, nikoliv civilní.

Dne 5. května 1945 byl Josef Fahrner americkým vojenským velením jmenován vojenským atašé pro Domažlice a o dva dny později vytvořil spolu s Janem Havlem Pluk pohraniční stráže v západních Čechách. Protože NIVA ukončila své poslání, zanikla.

Po válce patřil Josef ke Svazu osvobozených politických vězňů v Domažlicích. Byl jedním z iniciátorů vybudování hrobu na

domažlickém hřbitově a pomníku obětem nacismu a druhé světové války na Chodském náměstí v Domažlicích. Byl také spoluautorem knihy *Život za pravdu*. V lednu 1951 se přestěhoval do Karlových Varů.

MARIE PĚTROŠOVÁ**(1919 - 17. dubna 1942)**

Marie se narodila v roce 1919 a vyrůstala v česko-slezském Frýdku. Po absolvování hospodyňské akademie pracovala jako švadlena. Pro svůj křehký vzhled dostala přezdívku "párátka".

Spolu se svým otcem Emilem Pětrošem, průvodčím vlaků, se zúčastnila československého odboje.

Od března do srpna 1939 se podílela na ilegálním převádění civilistů a vojáků přes československo-polskou hranici, nejčastěji s využitím horské krajiny v Beskydech. Zapojila se celá Mariina rodina, její otec a teta například ubytovali lidi před přechodem hranice. Za pouhý týden, od 12. do 18. června 1939, se Marii podařilo pomoci třiceti vojákům k útěku, než po ní začalo pátrat gestapo. Chvilí trvalo, než zjistili její totožnost. Dne 18. srpna 1939 ji gestapo zatklo. V té době jí bylo 19 let. Během vyšetřování se chovala jako naivní dívka, která se ráda procházela v přírodě a o žádné ilegální činnosti nevěděla. Po krátké době byla propuštěna.

O pět měsíců později byla zatčena znovu. Tentokrát však byla těhotná. Navzdory četným pokusům při vyšetřování a mučení odmítla udat ostatní členy odboje. Vyšetřovatelé ji popsali jako arogantní a hrubou osobu. Protože byla těhotná, nebylo možné ji poslat do koncentračního tábora, ale gestapo se o její chování a činnost nesmírně zajímalo, protože jí nevěřilo a jen nedostatek důkazů je přiměl k tomu, aby ji opět propustili.

Jedenáct dní po propuštění se jí narodila dcera Milena. Byla velmi slabá. Dne 25. června 1940, tedy o dalších sedm týdnů později, byla zatčena potřetí. Byla považována za velmi nebezpečnou osobu, která nadále pracovala v odboji. Pro gestapo bylo naléhavé se jí velmi rychle zbavit. Marie byla tedy deportována do koncentračního tábora v Ravensbrücku. Její dítě, Milena, zůstalo a bylo vychováváno Mariinými rodiči.

Její rodiče se snažili dceři pomoci, ale jejich snaha nebyla úspěšná. Marie přijela 7. prosince 1940 do Ravensbrücku, kde šla vojenské uniformy. Kvůli špatnému zdraví, těžké práci a špatným podmínkám v táboře zeslábla. Stále myslela na svou malou dcerku - psala pro ni pohádky a kreslila obrázky. Jako dárek k narozeninám pro svou dceru vytvořila brožurku.

V roce 1942 vážně onemocněla (meningitida, tuberkulóza) a 17. dubna 1942 zemřela. Její rodina byla o smrti informována o tři týdny později.

JOSEF BRYKS**(18. března 1916 - 11. srpna 1957)**

Josef Bryks byl pilot, který se od samého počátku různými způsoby aktivně účastnil odboje. Nic ho nezlomilo.

Pocházel z rolnické rodiny, narodil se v roce 1916 v Rakousku-Uhersku v městečku Lašťany. Po absolvování obchodní akademie vystudoval vojenskou akademii a stal se pilotem.

Po okupaci Československa Josef nejprve pomáhal organizovat útoky pilotů přes Polsko. V lednu 1940 se sám pokusil o útěk do Maďarska. Byl vězněn na Slovensku - používal smyšlenou identitu, dokud jeho první žena, která se rozhodla kolaborovat, neodhalila jeho pravé jméno. Josefu Bryksovi se však podařilo uprchnout přes Maďarsko, Jugoslávii, Turecko a Sýrii, až se znovu dostal do Francie a poté odešel do Velké Británie, kde se stal stíhacím pilotem RAF.

V zajetí se projevil jako vynalézavý muž. Využil toho, že u něj Němci nenašli žádné doklady, a tak se mu podařilo utajit svou totožnost.

V Polsku pomáhal během varšavského povstání distribuovat zbraně a potraviny. Bryks se také zúčastnil takzvaného Velkého útěku (podle něhož vznikl název amerického filmu). Velký útěk z tábora v Saganu (dnešní Polsko) byl detailně promyšlen: V noci z 24. na 25. března 1944 si všichni vězni rozdělili čísla, podle kterých měli přejít úzký tunel, který si vykopali pomocí nožů, lžic nebo konzerv. Bryks a jeho

přítel, další pilot Otakar Černý, měli běžet úplně na konci - měli vysoká čísla. To jim paradoxně zachránilo život, protože se z tábora nedostali a následně se nestali obětí gestapa, které na uprchlíky čekalo na konci tunelu.

Bryks se zapsal do dějin tím, že dokázal ze zajetí neustále utíkat. A přestože byl brutálně bit, nenechal se zlomit a pokračoval v boji proti fašismu.

Po válce získal Bryks několik ocenění a oženil se s Trudie - dívkou, kterou poznal v Anglii a s níž si dopisoval během svého zajetí. Přestěhovali se do Olomouce, ale jejich štěstí netrvalo dlouho. Stejně jako mnoho dalších pilotů skončil Bryks v komunistickém vězení. Trudie a její malá dcerka utekly zpět do Anglie. Josef zemřel na infarkt 12. srpna 1957 v uranových dolech na Jáchymovsku.

Trudie Bryksová objevila manželův hrob až 52 let po jeho smrti. Hledala lidi, kteří by se dozvěděli o osudu jejího manžela, a pravidelně jezdila do České republiky. V roce 2006 byl Josef soudně plně rehabilitován.

FRANTIŠEK PECHÁČEK**(15. února 1896 - 3. února 1944)**

František Pecháček byl sokolský cvičitel, autor publikací o tělesné výchově a člen odbojového hnutí OSVO (Obec sokolská v odboji). Byl to člověk naplňující sokolské ideály celým svým životem a připravený bojovat za svobodu svého kraje.

Narodil se 15. února 1896 v Záhornici, ale téměř celé mládí prožil v Nové Pace, kde byl výborným tělocvikářem v místní sokolské tělocvičně a později úspěšným cvičitelem dorostenců a mužů.

Po vzniku Československa v roce 1918 vstoupil do armády, stal se poddůstojníkem a vedl školu pro tělesnou výchovu v armádě. Stal se členem soutěžního družstva České obce sokolské a získal mezinárodní ocenění. Po odchodu z armády přijal místo stálého cvičitele školy Sokola v Tyršově domě, vytvořil hromadné skladby pro soutěže družstev, s jednou z nich vyhrál mezinárodní gymnastickou soutěž v Paříži v roce 1937. Jednou z jeho skladeb je skladba Přísaha republiky, kterou na X. všesokolském sletu v roce 1938 předvedlo 30 000 cvičenců.

Po okupaci českých zemí František zcela naplnil závěrečná slova své Přísahy republiky: "Stojíme pevně, připraveni bojovat s novou silou za lepší budoucnost naší milované vlasti." V roce 1938 se František stal členem Sokolské jednoty.

O tři měsíce později se v Mnichově rozhodovalo o budoucnosti Československa a do roka bylo Československo obsazeno německou armádou a začala druhá světová válka. Do odboje se zapojily tisíce Sokolů. František Pecháček se stal velitelem odbojové organizace Jindra. V rámci ilegální činnosti se v jeho bytě scházeli odbojáři, mezi nimi i Jan Kubiš, člen výsadku Operace Anthropoid. František pomáhal ukrývat parašutisty vyslané z Velké Británie a připravovat atentát na říšského protektora Reinharda Heydricha (27. května 1942).

Po atentátu na Heydricha byli František, jeho žena Emilia a rodina jeho bratra zatčeni. Skončili jako vězni na Karlově náměstí v Praze. František Pecháček statečně čelil mučení a nic neřekl. Po brutálních výsleších byla jeho žena znovu propuštěna a on byl uvězněn v malé pevnosti v Terezíně a poté poslán do koncentračního tábora Mauthausen. Jeho žena byla 26. ledna 1943 usmrcena v plynové komoře.

Přesné okolnosti Františkovy popravky však nejsou známy. Některé prameny uvádějí, že byl zastřelen popravčí četou. Jiná verze uvádí, že byl roztrhán smečkou psů. Poslední verze říká, že byl těžce zraněn psem velitele tábora George Bachmayera a po ošetření v nemocnici zastřelen.

Františkova poslední slova byla: "Sbohem, bratři, vím, že umřu, ale nebojím se. Statečný člověk zemře jednou, jen zbabělci umírají stokrát. Já zemřu klidně, protože vím, že naše oběti nebyly zbytečné." Zemřel 3. února 1944.

Po více než 74 letech byla jeho památka uctěna památníkem v jeho rodné Záhornici.

9

FRANCOUZSKÝ ODBOJ: LA RÉSISTANCE

La Résistance - francouzský odboj - byl souhrn francouzských hnutí, která bojovala proti nacistickému Německu a kolaborantskému vichistickému režimu. Zpočátku to byly malé a většinou špatně vyzbrojené skupiny. Pomalu se vytvářely sítě, které se podílely na útěku vězňů, spojeneckých vojáků a letců uvězněných za nepřátelskými liniemi. Vydávaly a šířily také podzemní noviny a tajné protinacistické avichistické letáky. Jejich členové pocházeli ze všech ekonomických a sociálních vrstev francouzské společnosti: dělníci, studenti, akademici, umělci, římští katolíci, Židé, liberálové, anarchisté a emigranti, například Arméni, Gruzínci a Poláci. Komunisté se k odboji připojili až na začátku "operace Barbarossa", kdy Hitler napadl Sovětský svaz.

Když 16. února 1943 vznikla organizace "*Service du Travail Obligatoire*", která nutila mladé muže pracovat v německých podnicích, mnozí z nich utekli na venkov, aby se vyhnuli odvodu do povinné pracovní služby ve vichistické Francii, a byli nazýváni "maquisards".

Protože v Hitlerových očích odbojáři nebo partyzáni nepatřili k oficiální armádě, nevztahovala se na ně Ženevská konvence, a proto s nimi mohlo být zacházeno jako s bandity a zločinci, které bylo možné při dopadení zatknout, uvěznit nebo popravit.

V květnu 1943 sjednotil Jean Moulin většinu hnutí odporu do "Národní rady odporu", která byla koordinována se "Svobodnými francouzskými silami" pod vedením francouzských generálů Henriho Girauda a Charlese de Gaulla, kteří se v té době nacházeli v

londýnském exilu. Moulin byl však zrazen Němcům, zatčen a mučen a zemřel při převozu do Německa 8. července 1943.

Odboj spolupracoval se spojeneckými silami zejména v oblasti průzkumu a zpravodajství. V koordinaci se spojenci ničili železniční tratě a hlavní silnice, aby odřízli německé zásobování, přerušovali telefonní linky a poskytovali spojencům informace o počtech, pozicích a pohybech Němců. Všechny tyto akce byly navíc podporovány stávkami železničářů, policie a četnictva. Poté, co byli vyzváni do zbraně v kódovaných zprávách vysílaných londýnskou BBC, podpořili spojenecké síly při vylodění na plážích Normandie v "Den D" 6. června 1944.

Při spěšném ústupu se však divize SS dopustily dalších krutých masakrů francouzských civilistů:

Dne 9. června 1944 vojáci 2. tankové divize SS "Das Reich" pověsili na městských balkonech 99 obyvatel města Tulle. Následujícího dne stejná divize zabila 642 lidí v Oradour-sur- Glane, když shromáždila všechny muže ve stodole a tam je postřílela, a všechny ženy a děti shromáždila v kostele a pak ho zapálila, takže všichni uvnitř budovy uhořeli zaživa.

Dne 25. srpna 1944 byla Paříž osvobozena za pomoci francouzské obrněné divize a předchozích úderů pařížského metra, gendarmerie a policie. Ještě téhož dne bylo v rámci odvety 124 z 500 obyvatel vesnice Maillé popraveno ustupující divizí SS.

Nakonec byla po vylodění 1. francouzské armády v Provence v srpnu 1944 a za podpory více než 25 000 maquis osvobozena většina jihozápadní, střední a jihovýchodní Francie.

Po vylodění v Normandii a Provence byly jednotlivé skupiny Résistance organizovány do operačních jednotek, souhrnně známých jako "*Francouzské vnitřní síly* (FFI)" a "*Francs-Tireurs a partyzáni* (FTP)". Počet bojovníků odhadovaný na 100 000 v červnu 1944 dosáhl do října téhož roku přibližně 400 000.

V září 1944 se ve Francii stále nacházely německé jednotky, které bránily postupu Spojenců. Na jaře 1945 hnutí Résistance představovala téměř třetinu francouzských vojáků. Posledními oblastmi, které Němci ještě obsadili, byly především západní regiony. Po stažení německé armády vichystický režim přestal existovat. Maršál Pétain byl odsouzen k trestu smrti, ale poté byl pardonován a trest změněn na doživotí, v němž ve věku 95 let zemřel.

Dne 23. srpna 1944 se v Paříži usídlila tehdy ustavená prozatímní vláda Francouzské republiky pod vedením generála de Gaulla. Několik měsíců musel vést zemi, která byla stále ve válce, a byl pověřen "právní očistou" administrativy i civilního obyvatelstva při odsuzování a dokonce i popravách kolaborantů. Mnozí maquis narukovali do francouzské armády.

Dne 29. dubna 1945 německé jednotky kapitulovaly. O den později spáchal Hitler ve svém bunkru v obleženém Berlíně sebevraždu. Jeho nástupcem se stal velkoadmirál Karl Dönitz, který 7. a 8. května 1945 podepsal totální a bezpodmínečnou kapitulaci v Evropě, generál Alfred Jodl v Remeši a polní maršál Keitel v Berlíně. Krvavá válka byla u konce.

DELPHIN DEBENEST**(1907 - 1997)**

Delphin Debenest se narodil v roce 1907 ve francouzském regionu Vienne, do roku 1940 působil jako soudce ve městech Niort a Melle a poté se stal zástupcem státního zástupce a členem magistrátu v Poitiers.

Navzdory svému veřejnému a bezpečnému postavení státního úředníka v oblasti soudnictví se v roce 1941 rozhodl zapojit do odboje. Tento krok, kdy skutečně

opustil sféru práva a pořádku, znamenal, že ohrozil své postavení, svou rodinu a v případě dopadení nacisty by musel čelit věznění, pravděpodobně mučení, deportaci do koncentračního tábora a odsouzení k trestu smrti.

Na jedné straně pokračoval v práci pro stát, který kolaboroval s nacistickými okupanty a zaváděl nespravedlivé a nelidské zákony, jež popíraly základní principy "svobody, rovnosti a bratrství lidí", za nimiž stála francouzská republika.

Na druhé straně využíval svého postavení soudce a státního zástupce k tomu, aby pomáhal odbojářům uniknout před potlačováním a pronásledováním ze strany francouzského vichystického režimu a nacistických okupantů. Zapojil se proto do několika sítí odbojářské organizace "*l'Armée des ombres*" (armáda stínů). To znamenalo, že místo aby pokračoval ve své práci a dostával se do morálních a abstraktních problémů, rozhodl se čelit bezprostředním a fyzickým rizikům partyzánského odboje.

V červenci 1944, kdy už bylo osvobození Francie téměř na spadnutí, nacističtí okupanti pronásledovali odbojáře stále bezohledněji. Dne 27. července 1944 si konečně přišli pro Delphina Debenesta: byl zatčen přímo v budově vrchního soudu v Poitiers a v srpnu 1944 deportován do německého koncentračního tábora Buchenwald.

Musel snášet útrapy a krutosti života v koncentračním táboře: na malé kousky papíru, které ukradl, si psal deník, v němž zaznamenával práci vězňů při kácení stromů v hlubokém sněhu; smrt všude kolem; odlidštění, šikanu a násilí; nekonečné fronty na trochu polévky; nespočet pohřbů; stesk po manželce a dvou malých dětech - to jediné ho nutilo jít dál navzdory zoufalství. A i v koncentračním táboře pokračoval v jakémsi odporu, když zakládal a udržoval oddíly solidarity a pomoci mezi vězni.

V dubnu 1945 se přiblížila spojenecká vojska, a proto byli vězni z Buchenwaldu evakuováni a posazeni do vlaků směřujících do dalšího koncentračního tábora v Bergen-Belsenu. Když byl vlak na nádraží v Celle bombardován, podařilo se Delphinu Debenestovi a jeho příteli uprchnout. Po dvou týdnech strávených v úkrytu v lese byli oba muži objeveni britskými vojáky a odvezeni domů do Francie.

Poté, co Delphin Debenest přežil koncentrační tábor, byl v roce 1945 jmenován francouzským generálním prokurátorem u mezinárodního tribunálu v Norimberku, kde čelil osobám, které nesly největší odpovědnost za nacistickou diktaturu.

Po návratu do Francie pokračoval Delphin v práci soudce až do svého odchodu do důchodu v roce 1977. Zemřel 2. července 1997.

EDMOND PROUST**(1894 – 1956)**

Edmont Proust se narodil v roce 1894 v Chenay (město v regionu Deux-Sèvres) a ve dvaceti letech se stal vojákem v první světové válce. V roce 1915 byl zraněn, ale vrátil se do zákopů a byl vyznamenán za svou statečnost. Hrůzy první světové války v něm zanechaly hluboké stopy a učinily z něj silného zastávce tolerance, pacifismu a humanistických hodnot.

Od roku 1922 pracoval jako učitel a na začátku druhé světové války (2. září 1939) byl znovu povolán do armády. Během bleskové války, kdy bojoval proti německé invazi do Francie, byl Edmond Proust v květnu/červnu 1940 zajat, ale v srpnu 1941 propuštěn (protože byl veteránem první světové války).

Zatímco se vrátil ke svému učitelskému povolání, jeho touha zúčastnit se boje za osvobození své země sílila. Proto v roce 1942 vytvořil samostatnou odbojovou skupinu složenou z přátel, která působila nezávisle na ostatních skupinách.

V roce 1943 vstoupil do "*Organisation Civile et Militaire*" (organizace odbojářů, kteří prováděli tajné mise v boji proti nacistickým okupantům) a brzy se stal vedoucím místního oddělení (v srpnu 1943).

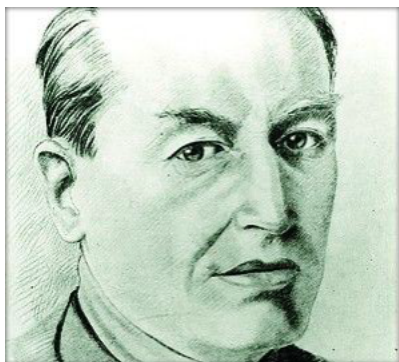
Když se v lednu 1944 "*Organisation Civile et Militaire*" sjednotila se silami vnitřního odboje v tajnou armádu ("*Armée secrète*"), stal se Edmond Proust vůdčí osobností regionu a přispěl k tomu, že organizace získala vojenskou strukturu.

Spojenecké síly (Británie, USA) a francouzská "stínová vláda" (tvořená muži, kteří uprchli do Londýna a odtud organizovali rezistanční mise) plánovaly na dobu po druhé světové válce, podporovaly vytvoření "Forces Françaises de l'Intérieur" (vojenské organizace partyzánů, která se po druhé světové válce změnila v oficiální francouzskou armádu). V srpnu 1944 byl Edmond Proust spojeneckými silami jmenován regionálním velitelem "Forces Françaises de l'Intérieur".

Pod Proustovým velením mělo několik odbojových organizací, kterým velel, velký podíl na přípravě vylodění spojeneckých vojsk ve Francii - Den D (od 6. června 1944): Vyhledávaly, zachraňovaly a ukrývaly materiál a vojenské vybavení, které spojenecká letadla shazovala v kontejnerech. Riskovali své životy při útocích na silnice, ničili železniční tratě, přerušovali telefonní linky, aby narušili německé zásobování a komunikaci. Poskytovali spojeneckým jednotkám zpravodajské informace a po příchodu osvobozených jednotek zásobovali vojáky vším, co bylo potřeba a co bylo k dispozici - denně přitom riskovali vlastní životy.

Němci samozřejmě věděli o polovojskových odbojových organizacích, což znamenalo, že vedoucím osobnostem jako Edmond Proust hrozilo největší nebezpečí, že budou chyceni a uvězněni nebo okamžitě zastřeleni za vlastizrady. Ale Proust, kterému se podařilo zůstat "pod německým radarem", chycen nebyl a mohl naopak dát odbojové organizaci vojenskou strukturu potřebnou pro aktivní a otevřený boj.

Když se spojenecká vojska vydala na východ, osvobodila Francii a směřovala ke konečnému zničení nacistického režimu, Proustovi odbojáři se připojili a posilovali vojska od října 1944 až do konce války.

DANIEL BOUCHET**(1894 - 1987)**

Daniel Bouchet se narodil v roce 1894 a stal se lékařem v regionu Deux-Sèvres. V červnu 1940, uprostřed bleskové války, se stal starostou městečka Saint-Loup-sur-Thouet (až do roku 1943, kdy byl nacisty uvězněn) a dělal vše, co mohl, aby ochránil občany před krutostí nacistických okupantů.

V lednu 1941 dal doktor Bouchet německému poddůstojníkovi facku (důvod není znám). Bouchet byl okamžitě uvězněn a odsouzen k trestu smrti, ale poté omilostněn a propuštěn.

Zatímco pokračoval ve své práci lékaře i starosty, zapojil se do sítě tajných služeb "*Confrérie Notre-Dame*" a později do hnutí "*Organisation Civile et Militaire*" - obě organizace se aktivně podílely na odporu proti nacistům. Bouchet, riskující každý den svůj život, podnikal spoustu tajných cest za účelem organizování odporu proti okupantům, pomáhal při misích tajných služeb, verboval nové členy pro odbojové organizace a pomáhal při misích na záchranu a ukrytí materiálu, který britští spojenci shazovali na padácích.

Dne 9. srpna 1943 byl Bouchet nacisty dopaden, uvězněn (ve vězení v Poitiers) a 18. prosince 1943 opět odsouzen k trestu smrti. Ale možná díky dobré fyzické konstituci mu byl trest změněn na doživotní nucené práce. To znamenalo, že 24. ledna 1944 byl deportován do koncentračního tábora Buchenwald v Německu.

Koncentrační tábor Buchenwald byl jedním z mála koncentračních táborů, které se nacházely uprostřed Německa a byly v blízkosti řady velkých závodů na výrobu letadel a vojenských zbraní. Nacisté do něj

posílali vězně z celé Evropy na nucené práce v příšerných životních podmínkách, protože "potřebovali" dělníky, aby udrželi v chodu výrobu vojenských zbraní.

Daniel Bouchet během svého věznění v Buchenwaldu nadále pomáhal svým spoluvězňům, jak jen mohl.

Kromě tisíců dalších nuceně nasazených Bouchet přežil a po skončení války se vrátil do svého rodného města. Pokračoval ve své práci lékaře a zůstal politicky aktivní až do roku 1973. Jako spoluzakladatel "*Conservatoire de la Résistance et de la Déportation*" (organizace věnující se připomínání nacistických zvěrstev spáchaných ve Francii a odbojové činnosti mnoha Francouzů) věnoval až do své smrti v roce 1986 mnoho času výuce mladších generací o hodnotách odboje.

GÉRARD PICHOT**(1921 - 2010)**

Mladý farmář Gérard Pichot se narodil v malé vesnici Tourtenay (v regionu Deux-Sèvres) a ve svých 22 letech se zapojil do francouzského hnutí odporu "Organisation Civile et Militaire".

Protože byl vychován jako republikán s humanistickými hodnotami, bylo pro něj a celou jeho rodinu samozřejmě připojit se k odporu proti nacistické okupaci. Proto Gérard spolu se svým otcem Léoncem Pichotem, tchánem, švagrem a několika dalšími vytvořil skupinu tajných odbojářů, která podnikla několik polovojenských misí proti okupantům.

V červnu 1943 bylo úkolem skupiny najít a zachránit materiál ve dvou kontejnerech na padácích shozených z britských letadel. Materiál byl dopraven do vesnice a ukryt před nacisty v tajných sklepích. Nacisté, kteří o těchto tajných misích věděli, je však vyšetřovali a 9. srpna 1943 většinu členů skupiny dopadli. Gérard Pichot, který toho dne nebyl na svém statku, byl dopaden o deset dní později (19. srpna 1943).

Po několika týdnech věznění (v Poitiers) byl v lednu 1944 deportován do koncentračního tábora Buchenwald v Německu.

Koncentrační tábor Buchenwald se nacházel v blízkosti několika vojenských výrobních závodů, kde nacisté nutili nuceně nasazené dělníky vyrábět letadla, rakety a další vojenské zbraně většinou v podzemních výrobních závodech, přičemž jeden z nich se jmenoval "Mittelbau Dora".

Dne 10. listopadu 1944 byl Gérard Pichot převezen z koncentračního tábora Buchenwald do výrobního závodu "Dora", kde musel nejprve pracovat v jednotce převážející materiál do podzemního závodu. Později byl převelen do skladu, což mu trochu ulehčilo život.

Když byl počátkem dubna 1945 koncentrační tábor osvobozen, Gérard Pichot se konečně dostal na svobodu a po dlouhé nebezpečné cestě se 8. května 1945 - v den, kdy nacistické Německo kapitulovalo a válka skončila - vrátil do Paříže.

Gérard Pichot a další přeživší odbojáři založili v roce 1986

"Conservatoire de la Résistance et de la Déportation" (organizaci

připomínající nacistickou okupaci a francouzský odpor proti ní).

Neúnavné poválečné úsilí Gérarda Pichota bylo zaměřeno na mladé generace: oslovoval studenty, aby je učil hodnotám, za které hnutí odporu bojovalo, a vyzýval mladé lidi, aby zůstali ve střehu, kdykoli jsou ohrožena lidská práva, a aby se postavili za hodnoty humanity.

ROBERT DOISNEAU**(1912 – 1994)**

Robert Doisneau se narodil v roce 1912 v Gentilly nedaleko Paříže, stal se profesionálním rytcem a od roku 1931 pracoval jako nadaný fotograf.

Poté, co byl zproštěn vojenské služby, pracoval od roku 1934 jako průmyslový fotograf u společnosti Renault (automobily), ale v roce 1939 byl propuštěn, protože několikrát nedodržel termíny.

Válečné události, které vedly k okupaci severní Francie včetně Paříže v červnu 1940, přiměly Roberta Doisneaua uprchnout z Paříže a několik měsíců se skrývat u přátel poblíž Bordeaux na západě Francie. Přesto se Doisneau rozhodl vrátit do Paříže - a stát se mužem odporu, protože největší část Francie byla pod německou kontrolou a takzvanou "svobodnou Francií" ovládala kolaborantská vichystická vláda.

Nepřipojil se k žádné z větších či menších odbojových skupin, ale pracoval víceméně izolovaně: Využíval svých schopností a talentu

rytce a fotografa, vyráběl falešné průkazy totožnosti pro pronásledované lidi a riskoval vlastní život, aby pomohl jiným uniknout. Při jednom incidentu, kdy už nezbýval čas na výrobu falešného průkazu totožnosti pro muže jménem Serge Dobhowski, Robert Doisneau dokonce neváhal a předal Sergovi svůj vlastní pravý průkaz totožnosti - což byl čin, který by ho zcela jistě stál život, stejně jako život Serge Dobhowského, kdyby byl odhalen.

Robert Doisneau a novinář Pierre Betz, kteří zůstali v ilegalitě neodhaleni až do osvobození Francie, začali již počátkem roku 1945 se sérií fotografických reportáží "imprimeurs clandestins" (tajní tiskaři) o těch většinou neznámých odbojářích, kteří riskovali život při vytváření falešných dokladů a legitimací.

Po válce se Robert Doisneau stal jedním z nejznámějších a nejoblíbenějších francouzských fotografů. Dodnes se mnoho jeho černobílých fotografií Paříže prodává v obchodech se suvenýry.

GINETTE MARS *alias* CLAUDE VAILLANT**(1925 – 2013)**

Ginette Mars se narodila a vyrůstala v Paříži, než se její rodina v roce 1938 přestěhovala do městečka Sainte-Néomaye (region Deux-Sèvres).

Její otec, policista, i matka byli aktivní v hnutí odporu. V pouhých sedmnácti a půl letech se Ginette vrátila do Paříže, aby se připojila ke skupině odbojářů a partyzánů "Michel". Aby skryla svou skutečnou identitu, říkala si od té doby Claude Vaillant.

Ginette/Claude byla velmi odvážná mladá žena, která absolvovala velké množství velmi nebezpečných misí: Psala, tiskla a distribuovala odbojové letáky a organizovala ženské demonstrace proti nedostatku zásob. Poté, co Němci zavedli nucené práce pro všechny francouzské muže, organizovala falešné průkazy a doklady a pomohla ukrýt řadu mužů. Organizovala také výrobu falešných průkazů totožnosti pro rodiny lidí, kteří byli popraveni nebo deportováni do koncentračních táborů, což byla velmi nebezpečná mise, protože tyto rodiny byly nacisty sledovány. Jako členka organizace "*L'Assistance française*" sledovala exekuce, deportace, mučení a další zvěrstva páchaná nacisty a kolaborujícími Francouzi.

V červnu 1944, zatímco její otec pokračoval v odboji v Paříži (využívaje svého postavení policejního důstojníka), se s matkou vrátila do svého domu v Sainte-Néomaye. Až do září pracovala u "Francs-Tireurs et Partisans" (nepravdělná armáda a partyzánská organizace, která se po druhé světové válce stala součástí pravidelné armády) jako styčná důstojnice a měla na starosti navádění

spojeneckých parašutistů do úkrytů. A účastnila se sabotážních misí, při nichž vyhazovala do povětří železniční tratě a německá nákladní auta, aby přerušila zásobovací trasy.

Po osvobození regionu počátkem září 1944 pokračovala Claude Vaillant / Ginette Marsová ve své cenné práci ve francouzské armádě jako sekretářka na velitelství francouzské armády, ale v červnu 1945 se vrátila do civilu.

10

ŘECKÝ ODBOJ

Řecko-italská válka a německá invaze

Po nástupu Hitlera k moci (1933) překonávají Jugoslávie, Řecko, Rumunsko a Turecko své rozpory a v roce 1934 uzavřou čtyřstrannou obrannou dohodu - Balkánský pakt. Poté se však Jugoslávie a Rumunsko přiklonily k Německu a Itálii, zatímco Řecko se pevně orientovalo na Anglii. Když však Italové násilně obsadili Albánii (1939), Anglie a Francie nereagovaly.

Ráno 28. října 1940 Itálie oznámila řecké vládě svůj záměr obsadit část řeckého území. Reakce řeckého premiéra: „Tak, jsme ve válce.“ přivedla italské okupanty na řecké území. Italské jednotky tedy udeřily na řecké síly na řecko-albánské hranici, ale jejich plány selhaly. Mussoliniho fašistický režim byl ponížen v očích svého partnera Hitlera, který byl od počátku proti útoku na Řecko. Italové tedy potřebovali německou podporu, aby zlomili řecký odpor.

V dubnu 1941 Němci Řecko napadli. Tvrdé boje, ani německé ztráty nezabránily Němcům v prolomení řecké obranné linie. Armáda kapitulovala, zatímco řecká vláda a král uprchli do Egypta. Němci obsadili Atény 27. dubna 1941.

Okupace a odboj (1941-44)

Od dubna 1941 byla na Řecko uvalena trojí okupace; Bulhaři a Italové se spojili s Němci a stali se partnery při obsazování Řecka. Téměř okamžitě začíná odpor proti dobyvatelům.

Prvními příklady odporu byly příběhy Konstantinose Koukidise a univerzitních studentů Glezose a Santase.

Koukidis byl řeckým vojákem na vlajkové stráží na Akropoli 27. dubna 1941 v den, kdy Němci vtrhli do Atén. Jakmile na Akropoli vystoupili první němečtí vojáci a požadovali po Koukidisovi, aby stáhl řeckou vlajku a místo ní vztyčil svastiku, voják raději spustil řeckou vlajku, omotal se jí a skočil ze skály Akropole, než aby vztyčil nacistickou vlajku. V druhém případě to bylo v noci 30. května 1941, kdy dva mladí studenti, Manolis Glezos a Apostolos Santas, vylezli na posvátnou skálu Akropole a aniž by si jich německá stráž všimla, přistoupili ke stožáru a spustili vlajku s hákovým křížem.

Řecký lid se těžce vyrovnává s nelidskými podmínkami okupace. Dobyvatelé se zmocňují bohatství země. Lidé mají hlad. Desetitisíce umírají. Tyto věci však nezlomí morálku lidu, a tak začíná odpor. Zpočátku byl produktem spontánních akcí jednotlivých občanů nebo malých skupinek občanů, ale postupně nabýval organizované podoby se vznikem odbojových organizací.

Městský odpor

Řecký odboj byl aktivní i v městských oblastech. Tiskaři sídlící ve sklepích a opuštěných skladech neúnavně tiskli ve dne v noci letáky, které vyzývaly řecký lid, aby zaujal postoj a byl trpělivý, "neboť svoboda je na dosah". Při jiných příležitostech státní zaměstnanci záměrně prodlužovali byrokracií a brzdili postupy, jako v případě stávkových železničářů, kteří chtěli zabránit tomu, aby vlaky plné nuceně nasazených dělníků vyjely do německých koncentračních táborů.

Dne 28. února 1943 se pohřeb básníka Kostise Palamase změnil ve spontánní demonstraci obyvatel Atén proti okupantům. Dne 5. března 1943 generální stávka v hlavním městě zrušila odvozy řeckých dělníků, kteří měli být posláni do Německa na práci v tamních továrnách. Dne 22. července téhož roku byla panathénajská demonstrace protestující proti plánovanému vstupu Bulharů do Soluně utopena v krvi pod taktovkou německým tanků.

Ozbrojený odpor

Bezprostředně po německé invazi se na řeckém území začaly formovat odbojové buňky.

V letech 1941 a 1942 vznikly tři nejvýznamnější odbojové organizace: Fronta národního osvobození (EAM), největší a jedna z nejmasovějších v Evropě; Řecká národně demokratická armáda (EDES); Národní a sociální osvobození (EKKA).

Fronta národního osvobození (EAM) byla založena v roce 1941 a byla spojena s levicovými stranami. Brzy vytvořila vojenskou odnož, Řeckou národně osvobozenou armádu (ΕΛΑΣ), která zahájila plnohodnotnou partyzánskou válku proti okupačním silám a jejich místním kolaborantům, zasazenou především do horských oblastí řeckého venkova.

Již v polovině roku 1943 zasadily partyzánské skupiny okupantům vážné rány a podařilo se jim osvobodit část horského vnitrozemí, které bylo nazváno Svobodné Řecko. Svět odboje bojoval proti okupantům, ale také si představoval lepší budoucnost řecké společnosti.

Postupem času získávaly odbojové organizace politický charakter; konflikty mezi nimi byly nevyhnutelné. Spolupráce však pokračovala: vyhození mostu v Gorgopotamosu (1942) bylo vyvrcholením společného úsilí proti dobyvateli. Vyhození mostu do povětří zdrželo na několik týdnů zásobování Němců bojujících v Africe, pozvedlo morálku Řeků a oslavilo ozbrojený boj v myslích spojenců.

Německá odvěta

Německý postoj k Řekům se po italské kapitulaci (1943) stal bezohledným. Odplata za každého zabitého Němce ukázala, že životy Řeků byly ceněny méně než životy Němců. Okupační síly reagovaly na akce odporu odvetnými opatřeními, vypalovaly a ničily města a vesnice a popravovaly jejich obyvatele. Distomo, Anogia a Kalavryta jsou typickými místy mučednictví.

Kalavrytský masakr nebo kalavrytský holocaust označuje téměř úplné vyhlazení mužského obyvatelstva a totální zničení města Kalavryta 13. prosince 1943. Počátkem prosince 1943 zahájila 117. divize německé armády misi nazvanou Operace Kalavryta, jejímž záměrem bylo obklíčit partyzánské bojovníky řeckého odboje v hornaté oblasti kolem Kalavryty. Během operace bylo 78 německých vojáků, kteří byli v říjnu zajati partyzány, popraveno svými věznicemi. V reakci na to velitel německé divize generál Karl von Le Suire osobně nařídil "nejpřísnější opatření" - vyvraždění mužského obyvatelstva Kalavryty 10. prosince 1943. Celkem bylo během represí v rámci operace Kalavryta zabito 693 civilistů. Zničeno bylo 28 obcí - měst, vesnic, klášterů a osad.

Dalším příkladem je město Soluň, které bylo zbaveno aktivního - židovského elementu. 96 % soluňských Židů, tj. 46 091 osob, skončilo v koncentračním táboře Osvětim, navzdory vysokým částkám, které zaplatili Němcům za svobodu. Jen málo z nich, stejně jako ostatní Řekové, se z Osvětimi znovu vrátili do Řecka.

Konec okupace

12. října 1944 se německé jednotky stáhly z Atén a okupace skončila. 18. října vztyčuje předseda vlády řeckou vlajku na posvátné skále Akropole. Když Němci opouštěli Řecko, zanechávali po sobě všude zkázu.

Nebyli to jen mrtví - oběti plynových komor, hladu, poprav (v letech 1940 až 1944 přišlo o život přes 520 000 Řeků - 7 % obyvatelstva - což je jeden z nejvyšších počtů v Evropě) a také materiální destrukce (lesy, lodní doprava, dopravní síť).

Řecký lid zaplatil za svobodu vysokou cenu.

LELA KARAGIANNI**(1898 - Sep 8, 1944)**

Lela Karagianni byla hrdinkou národního odboje, kterou Němci popravili 8. září 1944.

Lela Minopoulou, jak znělo její dívčí jméno, se narodila v roce 1898 v Limni Evoias. V roce 1916 se provdala za lékárníka Nikolaose Karagiannise a měli spolu sedm dětí.

Přestože její manžel vlastnil lékárnu v centru Atén a dvoupatrový dům, kde jejich rodina bydlela, Lelino středostavovské pohodlí neznamenal, že by se nezajímala o těžkou situaci, která její zemi postihla, jakmile Italové a Němci v roce 1941 Řecko definitivně obsadili.

Naopak, od samého počátku okupace Athén organizovala, financovala a vedla městskou podzemní odbojovou síť, která se zpočátku skládala z jejího manžela a sedmi dětí, ale nakonec čítala více než 100 aktivních členů odboje.

Lela Karagianni využívala svých kontaktů ve střední a vyšší třídě s řeckými úředníky a úředníky v různých službách a na ministerstvech řecké vlády spojených s Osou k získávání cenných zpravodajských informací, které později předávala svým britským kontaktům v severní Africe, především v Egyptě.

Kromě toho využívala svůj vlastní dům jako úkryt a skrýš pro odbojáře na útěku před Němci nebo důstojníky britské rozvědky,

kteří v utajení procházeli Aténami na své cestě do spojeneckého velitelství v severní Africe.

V roce 1941 byla poprvé zatčena Italy, ale pro nedostatek důkazů byla propuštěna. Její syn George a dcery Ioanna a Electra byli rovněž zatčeni, ale ona pokračovala ve svých operacích bez terénu. Podařilo se jí je osvobodit a pomoci jim uprchnout do Egypta.

Nicméně 11. července 1944 byla znovu zatčena, tentokrát Němci, spolu s pěti svými dětmi. Jejímu manželovi a dvěma dětem se podařilo uprchnout. Všichni byli převezeni do vězení a mučení. Byla bita, pálena, ponechána bez vody a bylo jí vyhrožováno, že její děti budou popraveny, pokud neprozradí ostatní členy své odbojové sítě. Nikdy se nepodvolila a dokonce prohlásila, že "vyhrožovat jí smrtí jejích dětí je zbytečné, protože jejich životy patří Řecku a jejich krev by nakonec Hunové utopili".

Karagianni byla nakonec popravena 8. září 1944 zastřelením spolu s dalšími 27 řeckými vězni.

V poválečné době byl její přínos uznán jako zásluha národní hrdinky, její bronzová busta je umístěna v Národním řeckém válečném muzeu a vedle jejího bydliště, které se dodnes nachází v centru Atén vedle Národního archeologického muzea, je vztyčena socha s pamětní deskou. Aténská akademie jí také udělila cenu za ctnost a obětavost.

STAROSTA LOUKAS CARRER a METROPOLITA CHRYSOSTOMOS

Když vypukla druhá světová válka, žilo na řeckém ostrově Zakynthos v Jónském moři asi 275 Židů. Až do roku 1943 byl ostrov pod italskou kontrolou a Židům se nic nestalo. Po Mussoliniho pádu však Němci obsadili italské území a 9. září 1943 se na ostrově vylodily německé jednotky.

Německý velitel nařídil shromáždit všechny Židy, aby mohli být deportováni na pevninu a odtud do táborů v Polsku.

V rámci příprav na deportaci si němečtí důstojníci předvolali řeckého starostu Loukase Carrera a nařídili mu,

aby připravil seznam všech Židů na ostrově. Starosta se obrátil na místního církevního představitele, metropolitu Chrysostoma, s žádostí o pomoc. Chrysostomos se nabídl, že bude s Němci vyjednávat, a řekl Carrerovi, aby seznam židovských jmen spálil. Poté se obrátil na německého velitele a prosil ho, aby Židy nedeportoval. Řekl, že Židé jsou řečtí občané. Svým sousedům nijak neublížili a nezaslouží si být potrestáni deportací. Když Němec neposlechl a trval na tom, že chce dostat seznam všech místních Židů, vzal Chrysostomos kus papíru, napsal na něj starostovo i své jméno a předal mu ho. "Tady je seznam Židů, který jste požadoval," řekl.

Německé úřady byly rozhodnuty pokračovat ve svých plánech. Když si metropolita a starosta uvědomili, že jejich pokus zastavit deportaci selhal, varovali metropolita a starosta Židy na ostrově, řekli jim, aby opustili své domovy a ukryli se v horách. Chrysostomos slíbil, že jim

řečtí ostrované poskytnou jídlo a přístřeší. Dvě třetiny Židů uposlechlly pokynů a zůstaly v úkrytu až do osvobození ostrova.

V srpnu a září 1944 připluly tři malé německé lodě, aby Židy deportovaly. Malá německá jednotka však nebyla schopna shromáždit všechny Židy a komunita zůstala relativně bez úhony.

Dne 14. března 1978 uznal Jad Vashem Loukase Georgiose Carrera a metropolitu Dimitriose Chrysostoma za Spravedlivé mezi národy. Jejich odvážný čin je zařazen do školních osnov v Izraeli a učí se o něm izraelští studenti.

KAPITÁN NIKIFOROS / DIMITRIS DIMITRIOU (1929 - 2000)

Dimitris Dimitriou, narozený v roce 1921, byl řecký vojenský důstojník, který sloužil za druhé světové války proti italským silám jako poručík řeckého jezdeckta a později v těžkém dělostřeleckém praporu v boji proti německé armádě v severním Řecku.

Po kapitulaci řecké armády se jako jeden z prvních vojáků vyškolených na vojenské akademii zapojil do ozbrojeného partyzánského odboje v rámci Národně osvobozené armády (ELAS), kde si změnil jméno na kapitán Nikiforos ("ten, který nese vítězství").

Nikiforos se proslavil ozbrojeným odporem proti silám Osy v okupovaném Řecku a účastí na výbuchu mostu Gorgopotamos, známém jako operace Harling.

Operace Harling, v Řecku známá jako bitva u Gorgopotamosu, byla za druhé světové války misí britské *Special Operations Executive* (SOE) ve spolupráci s řeckými odbojovými skupinami EDES a ELAS, která 25. listopadu 1942 zničila přísně střežený viadukt Gorgopotamos ve středním Řecku. Jednalo se o jeden z prvních velkých sabotážních činů v Evropě okupované Osou.

Síly, které byly pro operaci k dispozici, čítaly 150 mužů: dvanáctičlenný britský tým, který měl tvořit demoliční skupinu, 86 mužů ELAS a 52 mužů EDES, kteří měli zajistit krytí a neutralizovat posádku. Nikiforos byl součástí skupiny ELAS, která byla pověřena likvidací posádky severního stanoviště.

Podle plánu měl útok proběhnout 25. listopadu ve 23 hodin. Útok na posádková stanoviště na obou koncích mostu začal podle plánu, ale trval mnohem déle, než bylo původně stanoveno. Teprve díky odvážnému vojenskému vedení Nikiforose byla stanoviště nakonec zničena a operace mohla pokračovat, aby se stala úspěšnou a zásadní překážkou pro německé zásobování severoafrických sil Osy.

Po skončení druhé světové války byl Nikiforos v důsledku řecké občanské války, která následovala bezprostředně po Velké válce, uvězněn a propuštěn byl v roce 1952.

Poté se stal aktivním politickým hlasatelem a plodným autorem. Zemřel v roce 2000, uznáván přáteli i nepřáteli za svůj přínos řeckému odboji.

MANOLIS GLEZOS a APOSTOLOS SANTAS

(9. září 1922 - 30. března 2020,
resp. 22. února 1922 - 30. dubna 2011)

Jedním z nejvíce ponižujících okamžiků nejen pro Řecko, ale pro celé lidstvo bylo, když 27. dubna 1941 vyvěsili na pahorčku Akropolis, na samotné kolébce demokracie a západní civilizace, svastiku. Byl to den, kdy německá vojska vstoupila do Atén, aby převzala kontrolu nad kapitulujícím městem. Okamžik, kdy na obloze Attiky zavlála nacistická vlajka, znamenal začátek tří a půl let bolesti, hladu a smrti.

Přesto dva mladí muži, kterým bylo sotva 18 let, učinili hrdinský krok, který se později ukázal jako počátek velkého řeckého odporu proti nacistům.

Dne 30. května 1941 Manolis Glezos a Apostolos Santas vylezli na Akropoli a strhli hákový

kříž, který tam visel od 27. dubna 1941, kdy nacistická vojska vstoupila do Atén. Inspirovali tím nejen Řeky, ale všechny poddané lidi k odporu proti okupaci a oba ustanovili jako dva mezinárodní protinacistické hrdiny. Nacistický režim reagoval odsouzením per-petentů k trestu smrti v nepřítomnosti, ale až mnohem později se dozvěděl, o koho jde.

Manolis Glezos, narozený 9. září 1922, je řecký levicový politik a partyzán, známý především svou účastí v odboji za druhé světové války. Glezos se narodil na ostrově Naxos a v roce 1935 se spolu s rodinou přestěhoval do Atén, kde dokončil střední školu. Během středoškolských let v Aténách pracoval také jako zaměstnanec lékárny. V roce 1940 byl přijat na Vyšší školu ekonomických a obchodních studií (dnes známou jako Athénská univerzita ekonomie

a obchodu). V roce 1939, ještě jako středoškolák, se Glezos podílel na vytvoření antifašistické skupiny mládeže proti italské okupaci.

Na začátku druhé světové války požádal o vstup do řecké armády na albánské frontě proti Itálii, ale byl odmítnut, protože nebyl plnoletý. Místo toho pracoval jako dobrovolník na řeckém ministerstvu hospodářství. Během okupace Řecka vojsky Osy pracoval pro Řecký červený kříž a aténskou samosprávu.

Glezos byl 24. března 1942 zatčen německými okupačními silami a byl podroben věznění a mučení. V důsledku léčby onemocněl tuberkulózou. Dne 21. dubna 1943 byl znovu zatčen italskými okupačními silami a strávil tři měsíce ve vězení.

Po válce měl skutečně aktivní politickou kariéru trvající deset let, která skončila jeho zvolením poslancem Evropského parlamentu v roce 2014, kdy mu bylo 92 let.

Apostolos Santas (22. února 1922 - 30. dubna 2011), obecně známý jako Lakis, byl řecký veterán odboje proti okupaci Řecka vojsky Osy za druhé světové války.

Apostolos Santas se narodil v roce 1922 v Patrasu. Jeho rodina se v roce 1934 přestěhovala do Atén. Středoškolské vzdělání absolvoval v Aténách a byl přijat na právnickou fakultu Athénské univerzity, kde dokončil studium práv po osvobození země od nacistické okupace v roce 1944. V roce 1942 se připojil k rodící se Národní frontě osvobození (EAM) a o rok později k partyzánské jednotce ELAS, s níž se zúčastnil několika bojů s vojsky Osy po celém středním Řecku.

Po okupaci byl kvůli svému levicovému přesvědčení v roce 1946 poslán do vnitřního exilu na Ikarii a poté v roce 1948 na ostrov Makronisos. Podařilo se mu uprchnout do Itálie, odkud odešel do Kanady, kde mu byl udělen politický azyl. V Kanadě žil až do roku 1962, kdy se vrátil do Řecka, kde strávil zbytek života. Zemřel 30. dubna 2011 v Aténách ve věku 89 let. Santas obdržel řadu ocenění od různých institucí v Řecku a dalších spojeneckých zemích.

PRAPOR BOSÝCH NOHOU

Bosý prapor označuje skupinu přibližně 160 dětí, které se během druhé světové války a nacistické okupace Řecka postavily na odpor německé nadvládě ve městě Thessaloniki/ Soluň.

Německá armáda obsadila město Soluň v severním Řecku, druhé největší řecké město, 8. dubna 1941. Jednou z prvních akcí okupantů bylo zabavení všech vládních budov, které měly sloužit jako sídlo jejich správních služeb a vazební věznice. Tak byly vyklizeny všechny sirotčince v oblasti a stovky dětí se náhle ocitly bez domova, bez rodiny, bydlení, oblečení a jídla.

Ve snaze přežít se proto sirotci zorganizovali do vlastní odbojové skupiny, jejímž hlavním cílem bylo krást potraviny a zásoby Němcům a jejich spolupracovníkům na černém trhu a která se kvůli nedostatku bot a oblečení svých členů stala známou jako Bosý prapor.

Bosý prapor měl přísnou hierarchii a organizaci a mise byly pečlivě naplánovány a prováděny. Jejich hlavní metodou krádeží zásob bylo, že jedna skupina sledovala nákladní automobily a vozidla, která převážela potraviny, a druhá způsobovala rozptýlení, aby je zpomalila. Pak první skupina dětí vylezla na jedoucí nákladní auta a vyložila co nejvíce zásob, než vozidlo opět nabralo rychlost.

Zásoby byly rozděleny nejen mezi sirotky ze skupiny, ale také mezi mnoho obyvatel Soluně, kteří trpěli hladem a strádáním. Tito mladí

"Robin Hoodové" také kradli zbraně, které předávali partyzánům v oblasti, a někdy ukrývali odbojáře na útěku.

Vzhledem k tomu, jejich činnost stále více škodila místním okupačním silám, mnoho sirotků přišlo během misí o život, protože němečtí vojáci dostali rozkaz střílet na potkání.

Bosý prapor však pokračoval v odbojové činnosti až do konce nacistické okupace Řecka v roce 1944.

ČÁST 3

PRÁCE NA PROJEKTU A VÝUKA

11

PRÁCE S NÁRODNÍM SOCIALISMEM V PROJEKTOVÉ PRÁCI A VÝUCE

Téměř sto let po nástupu Hitlera k moci a v době, kdy umírá několik posledních pamětníků, kteří mohli mladým generacím vyprávět o nacistickém teroru, se nutnost udržovat paměť jak o obětech, tak o tom, jakých zvěrstev se nacionální socialisté dopouštěli, přesouvá do odpovědnosti zejména učitelů, neboť jsme to my, kdo má mladým generacím zprostředkovat orientaci a zasít do jejich srdcí semínka svobodné, mírové Evropy, která vzkvétá přátelstvím a rozmanitostí.

Učební osnovy dějepisu samozřejmě zahrnují éru národního socialismu, obvykle tak, že uvádějí fakta a čísla, která zůstávají abstraktními údaji a často vedou k tomu, že lidé ztotožňují národní socialismus a druhou světovou válku. Skutečnost, že Hitler od samého počátku usiloval o válku, však nesmí zastínit fakt, že nacionální socialismus byl mnohem víc než politické hnutí. Národní socialismus byl uceleným světonázorem, který zahrnoval všechny aspekty života, a proto vyžaduje, aby se jím zabývaly všechny oblasti vzdělávání.

Pustit se do vzpomínkových prací v jiných školních předmětech než v dějepise a do práce na evropských projektech je náročné, protože s tím souvisí poměrně dost úskalí. Prvním a nejhorším z těchto úskalí je řešení otázky viny. Zejména němečtí žáci často odmítají zabývat se

nacistickou érou s tím, že nejsou vinni. To je sice pravda, ale zabývání se nacionálním socialismem není o vině, alespoň ne o přenášení viny. Jde o poučení se z minulosti, abychom mohli utvářet svou přítomnost a vytvářet dobrou, mírovou budoucnost. Poukazovat na to znovu a znovu je při řešení národního socialismu nesmírně důležité.

Tato závěrečná část knihy má být malým vodítkem pro učitele a koordinátory projektů, které jim pomůže řešit toto téma se studenty.

První kapitola odkazuje na historické a biografické texty uvedené v této knize. Spolu s úkoly, které řešily mezinárodní týmy studentů během našeho projektu "Stand Up, Europe", je zde uvedeno několik dalších nápadů, jak s texty pracovat.

Druhá kapitola se zabývá několika základními myšlenkami, jak se zabývat národním socialismem obecně.

Závěrečná kapitola obsahuje seznam zdrojů, které jsme využili při sestavování textů, a další literaturu..

12

JAK VYUŽÍVAT TEXTY A ŽIVOTOPISY

Historické texty

Texty o dějinách národního socialismu poskytují čtenáři přehled nejdůležitějších faktů o průběhu událostí ve všech čtyřech zemích zapojených do projektu, aby žákům pomohly vidět komplexnější obraz než jen průběh událostí v jejich vlastní zemi během nacistického režimu.

Během výměnných pobytů studentů byla práce na textech o jednotlivých zemích jedním ze dvou hlavních aspektů vzpomínkové práce, přičemž zadání byla následující:

Vytvoření časové osy

Studenti vytvoří mezinárodní týmy (1-2 z každé země). V týmech by mělo být kvůli dobré spolupráci maximálně 6 studentů.

Studenti se sejdou ve svých mezinárodních týmech a dostanou jeden z historických textů. Např. pokud začnete Německem, každý z týmů dostane pouze jeden z textů o Německu za národního socialismu.

Studenti v každém týmu se sami rozhodnou, zda text rozdělí a každý student zpracuje pouze jeden nebo dva odstavce, nebo zda všichni studenti prostudují celý text. Na studium si vyhraďte 30-45 minut. Učitelé by měli být nablízku, aby jim pomohli s jazykovými nebo jinými problémy v porozumění.

Poté každý tým hovoří o svém konkrétním textu a vzájemně se informuje o tom, co o událostech zjistil. Údaje a události si zapisují na samolepky. Vyhraďte si dalších 15-20 minut.

Všechny týmy se sejdou, aby v plénu prezentovaly svá zjištění, vysvětlily své poznatky a připevnily samolepky na časovou osu (kterou připravili učitelé na zed).

Aby časová osa získala atraktivnější vzhled, mohou učitelé předpřipravit sadu obrázků (které se dají najít na internetu), které odpovídají událostem.

Předpokládá se, že časová osa zůstane nejen viditelná po celý výměnný týden, ale že se bude také doplňovat údaji o dalších výměnách. Nakonec, po 3-4 výměnách, bude časová osa mimořádně plná, což umožní získat dobrý přehled o průběhu dějin v celé Evropě. Aby bylo možné lépe rozlišit jednotlivé země, měly by mít samolepky pro každou zemi jinou barvu.

Pokud bude dostatek času, lze některé historické aspekty vizualizovat pomocí dokumentárních filmů, které lze najít na internetu.

Zaměření na jednotlivé historické události

Historické texty o Řecku zahrnují masakr v Kalavrytě jako samostatný soubor textů. Jelikož je tento masakr velmi složitým příběhem, slouží k tomu, aby byl zpracován v samostatném semináři (uspořádání studentských týmů je stejné jako výše). Podobné události, které je třeba zpracovat samostatně, lze snadno najít ve všech evropských zemích.

Zaměříme-li se na jeden z mnoha masakrů a masových vražd, které nacisté spáchali ve všech zemích, které obsadili, lze podrobnosti o těchto událostech nejlépe shromáždit na jednom či více plakátech.

Studenti ve svých mezinárodních týmech opět dostanou text, udělají si poznámky o rozhodujících aspektech a ty pak prezentují.

Životopisy

Jako obecnou přípravu na práci s biografiemi jednotlivých odbojářů nebo jiných osob pronásledovaných, vězněných, mučených a/nebo zavražděných nacisty by si studenti měli ve svých mezinárodních

týmech přečíst krátký úvod - jak je uvedeno v části 2 výše - po prodiskutování příslušných aspektů a pořízení poznámek týmy prezentují své výsledky. Mohou také vytvořit plakát a vysvětlit jej ostatním.

Práce s biografiemi se ukázala jako nesmírně důležitá, protože právě jednotlivé osudy skutečných lidí skutečně získávají pozornost a soucit studentů.

Historické údaje, i když jsou sestaveny do komplexní časové osy nebo plakátů, mají abstraktní charakter, který obvykle studenty tak nezaujme. Ale právě to práce s životopisy dokáže: upoutat pozornost, zapojit city, mysl a srdce. A právě život a osud jednotlivce nakonec studenty přiměje k tomu, aby si uvědomili, jaké devastující důsledky má jakýkoli antidemokratický, radikální a rasistický režim na jednotlivce i na společnost.

Při seznamování s biografiemi je však důležité pečlivě sledovat reakce studentů, zejména citlivějších mladých lidí. Učitelé by proto měli být stále nablízku a pozorně studenty sledovat.

Jak pracovat s biografiemi

Studenti vytvoří týmy, tentokrát by v jednom týmu neměli být více než 4 studenti.

Každý tým si přečte přidělený životopis. Společně vymyslí fiktivní příběh na základě biografie. Může to být vyprávění v první osobě (studenti proniknou do života dané osoby), deníkový záznam, rozhovor nebo i krátká scénka. Poté se tým připraví na prezentaci svého příběhu publiku.

Výsledky tohoto způsobu práce s biografiemi mohou být ohromující, pokud jde o invenci studentů i hloubku vyjádřených pocitů. Příběhy nemusí být dlouhé a propracované a mohou - nebo by dokonce měly - vycházet z informací uvedených v poskytnutých životopisných poznámkách.

Níže uvedené příběhy poskytují malý náhled na to, co vytvořily studentské týmy v rámci projektu "Stand up, Europe“:

Příběh o MARIÍ PĚTROŠOVÉ (CZ): Dopis mé dceři

Milá Mileno,

píšu tento dopis tvému budoucímu já, protože nemohu být s tebou a vidět tě vyrůstat.

Jak se ti daří? Starají se o tebe prarodiče dobře? Ráda bych věděla, jak se bude vyvíjet tvůj život, když u toho nebudu moci být. Spolu s dopisem ti posílám několik obrázků a několik moc bezkých pohádek. Doufám, že se ti budou líbit stejně jako mně.

V současné době žiji daleko od domova. Zlí lidé mě zatkli za to, že jsem dělala dobré věci, a já teď musím trpět za to, co jsem udělala. Ale bude to v pořádku, slibuji.

Příběh mého života je dost dobrodružný. Pomáhala jsem jiným lidem utéct z naší země do Polska. Byl to velmi dobrý pocit - protože jsem dělala něco dobrého. Za tento "zločin" mě třikrát zatkli.

Pokud se dostaneš do problémů, nezapomeň, že si vždycky můžeš zahrát na malou bloupou ženu, může ti to hodně pomoci. Dělali mi brožné věci, jen aby mi dokázali vinu za ten můj malý "zločin".

Teď jsem z toho místa trochu nemocná, psychicky i fyzicky, ale pořád na tebe myslím - to mi hodně pomáhá.

Přeji ti hodně štěstí. Ať je tvůj život naplněn láskou a radostí. Nezapomeň být vždy upřímná a laskavá. Zejména k sobě samé. A nezapomínej na ostatní lidi, kteří to potřebují.

S láskou

Marie, tvoje maminka

Scénka k BAREFOOT BATALLION (GR): Oklamání Němců, aby získali jídlo - skvěle zahráná

Před velkým skladištěm plným zásob potravin pro nacistické vojáky zastavil velmi brzy ráno německý nákladník. Na ulici je jen několik lidí, kteří procházejí kolem, aniž by si nákladník všimli. Pouze dva němečtí vojáci, plně

ozbrojení, zůstávají venku, aby zajistili nákladní auto, zatímco několik dalších jde dovnitř pro potraviny ve velkých krabicích.

K místu se blíží skupina dětí, všechny v hadrech a bez bot. Mluví řecky a ukazují na Němce, smějí se a křičí na ně slova, kterým nerozumějí.

Němci znervózní, protože vědí, že děti se snaží jídlo ukrást. Jakmile se děti přiblíží k nákladnímu áku, dva vojáci na ně začnou křičet: "Stůjte! Stůjte! Odejděte, nebo po vás budeme střílet!" Připravují si zbraně na obranu nákladního áku...

Mezitím tři další němečtí vojáci přinesou k nákladnímu áku bedny s chlebem a ovocem. Pozoruje je druhá skupina dětí, které se schovávají za rohem. Jeden z nich se ostatních Němců na něco ptá, ale ti jen vykřiknou: "Všechno v pořádku! Postarejte se, abyste ty věci dostali co nejrychleji!". Trojice tedy zvedá bedny do nákladního áku a vrací se do skladiště.

Zatímco ostatní děti před nákladním ákem odvádějí pozornost hlídajících vojáků, dva z druhé skupiny rychle přiběhnou a naskočí do nákladního áku. Ostatní se postaví do řady, protože vědí, že musí být rychlí a schopni co nejrychleji utéct, kdyby je někdo uviděl nebo kdyby se ostatní vojáci vrátili.

Ti dva v nákladnímu áku popadnou vše, co se jim podaří sehnat, a vyhodí to z nákladního áku. Děti v řadě přinášejí jídlo a předávají ho ostatním ...

Najednou se ozve střelba ... našťěstí vojáci nejdřív vystřelí do vzduchu. Děti utíkají a jeden z vojáků je pronásleduje až k dalšímu rohu.

Znepokojeni střelbou vycházejí ze skladiště další dva vojáci, jenže vidí, že jeden malý chlapec utíká s pomerančem v ruce. Všichni ostatní už zmizeli... a krabice s jídlem zůstaly poloprázdné.

Příběh o Edmondovi Proustovi (FR): Dopis rodině

5. června 1944

Milá rodino,

V posledních dnech jsme se věnovali přípravám na den D, který má začít zítra. Jsem dost rozrušený a doufám, že všechno proběhne správně a tak, jak jsme si naplánovali. Zároveň se ale bojím následků v případě, že spojenecké síly selžou.

Začali jsme tím, že jsme šetřili a schovávali materiál pro spojenecké síly, hlavně zbraně. Pro vojáky, kteří se zítřa vylodí, jsme uskladnili jídlo a vodu. Včera v noci jsme dostali poslední dodávku a málem nás chytili nacisté. Bylo to docela o fous a málem jsme museli zásoby opustit, ale podařilo se nám všechno zachránit a přitom utíkat rovnou do lesa do našeho tábora. Díky bobu jsme unikli! Nechci si ani představovat, co by se mohlo stát, kdyby nás chytili.

Ani jsem nezamhouřil oko, byl jsem napjatý z dnešní odbojové akce. Měli jsme nastražit výbušniny na tři mosty jižně od našeho základního tábora, ale na jednom z mostů byly strážce, takže se nám podařilo připravit jen dvě bomby. Doufám, že výbuchy nacisty i tak zpomalí. K výbuchu má dojít v okamžiku, kdy začne invaze. Zároveň strhneme telefonní sloupy, které vedou k německému velitelství. Pokud vše půjde podle plánu, získají tím Spojenci spoustu času.

Doufám také, že se ukáže, že nám pomohou i informace, které jsme shromáždili během posledních několika týdnů. Bylo dost těžké získat vůbec nějaké informace, protože jsme se museli skrývat v lese a nacisté měli bobužel nedaleko tábor. Takže jsme museli být nesmírně opatrní. Špehovali jsme je dalekohledem a jeden můj kamarád si zapisoval, co jsem mu říkal o věcech, které jsem slyšel a kterým jsem rozuměl. Bylo dost děsivé být tak blízko nepříteli, ale myslím, že to stálo za to. Informace, které jsme získali, šly díky kurýrnímu holubovi okamžitě na velitelství v Anglii. Doufám, že se k nim ty zprávy dostaly, na tom malém holubovi toho tolik záleží...

Držte nám palce do dalších hodin a dnů! Doufám, že se brzy uvidíme.

Au revoir et bisous Edmond

13

DIDAKTICKÉ POKYNY K NÁRODNÍMU SOCIALISMU

Ačkoli většina aspektů pamětnické práce představuje mnoho možností v závislosti na tom, který školní předmět vyučujete nebo zda připravujete projekt či mezinárodní projekt, první zmíněný aspekt by měl být povinný, abyste sebe i své žáky uvedli na správnou cestu.

Při práci s nacistickým režimem je důležité si uvědomit reakce žáků a snažit se vyvážit citlivost nebo hněv. Obecně platí, že pozorování, naslouchání, odpovídání a diskuse o všech otázkách by měly doprovázet četbu a práci ve studentských týmech.

1 Připomínání - proč, k čemu, jak?

Obecná orientace, ze které je třeba vycházet

Připomínání znamená poznávání faktů a (globálních) souvislostí v politice, společnosti a ekonomice a potýkání se s nespravedlností, terorem, porušováním lidských práv, diskriminací.

Připomínání neznamena odsuzování nebo oslavování minulosti ani přenášení viny. Jde o pochopení, že minulost s sebou nese odpovědnost za nás všechny při utváření našich životů.

Toho lze nejlépe dosáhnout nejen předkládáním faktů, čísel a údajů, ale i poznáváním (a pokud je to ještě možné) skutečných osob. Vzhledem k tomu, že šance vyslechnout pamětníky nacistického teroru a diskutovat s nimi se blíží nule, pokuste se najít svědky z druhé generace nebo využijte tištěné životopisy.

Kromě hodin dějepisu existuje mnoho dalších předmětů pro vykonávání vzpomínkové práce: jazyky, etika nebo výuka náboženství či umění.

Vaši žáci by měli být na střední škole (ve věku 10+), ale pokud se to udělá citlivě a vynechají se nejkritičtější aspekty, může to být možné i v mladším věku.

Pamětníci jsou velmi dobrým tématem, pokud jde o mezinárodní/evropské projekty. Práce na mezinárodních projektech vyžaduje větší zaměření na aspekty toho, o čem připomínání je. Jakmile si studenti uvědomí, že v projektu jde o společnou zodpovědnost, nikoliv o vinu, přesune se pozornost na jejich vlastní spolupráci a přátelství.

Při realizaci mezinárodních projektů dbejte na to, aby studenti vždy pracovali v mezinárodních týmech.

2 Nacistický pohled na svět

Uvědomit si, že nacionální socialismus a druhá světová válka nejsou totožné, ale že nacionální socialismus byl ucelený světonázor, znamená, že je třeba zvážit řadu témat nad rámec historických a politických faktů.

Jedním z těchto témat je nacistická rasová ideologie árijců, rasové čistoty, nadčlověka atd., nebo co znamenalo, že nacisté rychle uspěli se svou koncepcí kooptace („Gleichschaltung“) v Německu a co to znamenalo pro celou společnost.

Dalším nesmírně důležitým tématem, které se odvíjí od rasových - a fašistických - názorů, je systematické pronásledování, zadržování, nucené práce a vyhlazování skupin lidí, kteří nezapadali do nacistické ideologie.

Nejnámější skupinou lidí, která byla perzekuována a vyvražďována, jsou samozřejmě evropští Židé. Holokaust miliónů Židů si zaslouží, aby byl samostatně zpracován v rámci více než jen několika vyučovacích hodin nebo jako jedno téma mezi ostatními v rámci projektu.

Existovala však řada dalších skupin, které nacisté pronásledovali, věznili, mučili a v mnoha případech i vyvraždili. Zejména v Německu to byli homosexuálové, lidé s nějakou tělesnou nebo psychickou poruchou (mezi nimi mnoho dětí), tzv. asociálové, nezaměstnaní, prostitutky, jehovisté, Sintové a Romové a konečně všichni, kdo zastávali odlišné politické názory.

Obyvatelstvo jiných evropských zemí nebylo pronásledováno jen pro své opačné politické názory (mezi nimiž byli i bezpartijní nebo odbojáři). Pokud nacistický světonázor klasifikoval národy jako neárijské, ale jako takzvané "podlidi", byly buď vyvražděny, nebo nejprve donuceny k nuceným pracím.

Dalším samostatným tématem je systematické pronásledování, zadržování a vykořisťování lidí obecně. Zde je třeba se důkladně zabývat systémem koncentračních táborů, které jsou rozesety po celé Evropě. První tzv. divoké koncentrační tábory byly zřízeny již v polovině roku 1933 po celém Německu s cílem zlomit opačné politické názory např. komunistů nebo sociálních demokratů. Sami nacisté tyto tábory nazývali pracovními tábory a vnucovali obyvatelstvu představu, že slouží pouze k tomu, aby donutily "asociální živly" pracovat a přesvědčily je o pozitivních stránkách nacistického "společenství lidu" (Volksgemeinschaft). Skutečnost, že mučení bylo na denním pořádku, byla samozřejmě popírána.

Koncentrační tábor v německém Dachau, postavený v roce 1935, se stal vzorem pro všechny další koncentrační tábory budované po celé Evropě. Některé koncentrační tábory, např. v Osvětimi, však byly mnohem více než koncentračními tábory. Jejich účelem bylo provádět systematické, mimořádně dobře organizované masové vraždy.

Všechna tato témata si zaslouží hlubší diskusi, která bude nejspíše provedena v rámci projektů. Ačkoli je obtížné zmíněné aspekty oddělit, pokuste se snížit počet témat i množství textů k četbě, s nimiž budete pracovat. Hloubkové zpracování témat vyžaduje žáky vyššího věku (15+). Ale i mladší žáci budou schopni pracovat s mnoha zmíněnými otázkami v obecnějším měřítku.

3 Nacistická expanzivní politika a vláda nad Německem

Průběh událostí během druhé světové války je zřejmě nejčastěji zpracovávaným tématem. Bohužel se však obvykle hovoří jen o několika hlavních aspektech: o napadení Polska jako výchozím bodu, o bleskové válce proti Francii a o válce proti Rusku.

Přesto stojí za to podívat se blíže na řadu dalších událostí během války a - možná ještě více - před ní, jako je Hitlerova pomoc Francovi ve španělské občanské válce; anexe Rakouska a Československa; zapojení a politika Itálie jako jednoho ze spojenců nacistického Německa; Hitlerova a Stalinova smlouva o Polsku, která byla předpokladem úspěšné invaze Hitlerových vojsk.

Přestože evropské aspekty nacistické politiky jsou nanejvýš důležité, Hitlerova vláda nad Německem by neměla být zapomenuta nebo odsunuta do pozadí. Velkou část toho, co Hitler od roku 1933 Německu vnucoval, tvořila příprava na válku, sešikování německého obyvatelstva či spíše jeho podřízení své vůli, zajištění podpory obyvatelstva a jeho uzpůsobení k boji.

4 Nacistická propaganda a socioekonomické krize

To vše se dělo prostřednictvím mimořádně dobře organizované propagandistické mašinerie - což je téma, které se objevuje i v dalších zmíněných tématech, ale lze se jím zabývat samostatně. Skutečnost, že se Němci ve dvacátých letech 20. století nechali tak snadno zlákat a přesvědčit o potřebě silné vůdčí osobnosti, čímž se stali obětí Hitlerovy lstivé propagandy, však odhaluje řadu sociálně-ekonomických krizí, jimž muselo Německo, kromě všech ostatních evropských zemí i mimo ně, po první světové válce čelit.

Zabývat se těmito socioekonomickými aspekty světa v krizi umožňuje srovnávat různé země a ukázat, že politické krize vždy ovlivňují ekonomiky, společnosti i jednotlivce (dobrým příkladem je burzovní krach v roce 1928).

To samozřejmě nemá vést k nějaké formě omluvy Hitlerova vzestupu, který Němci na přelomu 20. a 30. let 20. století do značné

míry podporovali, ale k tomu, aby si studenti uvědomili celkový obraz globálních vzájemných souvislostí.

5 Další evropské země pod nacistickým režimem

Je zcela zřejmé, že při projektové práci na mezinárodní/evropské bázi je třeba se nutně zabývat domovskými zeměmi projektových partnerů. Vzhledem k tomu, že tento čtenář představuje kromě Německa ještě další tři země, není k tomu třeba mnoho dodávat.

Stojí však za zmínku, že je možné vybírat z mnoha aspektů, jak ukazují výše uvedené příklady. Nejdůležitější je, aby zvolené téma projekt příliš nezatežovalo. Namísto snahy poskytnout studentům obecné, a tedy i odborné téma, je třeba spíše povrchní přehled. Je moudřejší zvolit pouze jeden aspekt, aby bylo možné umožnit hloubkový přístup.

6 Propojení minulosti a současnosti

Pravděpodobně nejdůležitějším problémem při práci s národním socialismem, ať už ve výuce nebo v projektu, je vždy poskytnout most z minulosti do současnosti.

Z jedné strany vybudování mostu umožňuje vhodným způsobem odpovědět na otázku viny: Vinu nesou minulé generace, které podporovaly, umožnily a pomáhaly šířit nacistický teror po Evropě. Přestože současné a budoucí generace nelze vinit z toho, co dělali jejich předkové a matky, právě tento aspekt s sebou nutně nese druhé přemostění: současné i budoucí generace si musí uvědomit a přijmout svou společenskou a individuální odpovědnost. Jde o trvalou zodpovědnost udělat vše pro to, aby se žádný podobný teroristický režim už nikdy nedostal k moci.

Proto by protiváha v (evropských) projektech měla vhodným způsobem reflektovat evropské hodnoty, Evropskou unii, mezistátní přátelství a podobně a věnovat značnou část času diskusím i hrám a volnému času žáků.

Dalším mostem mezi minulou a současnou/budoucí dobou se zabývá způsob, jakým se dnes vypořádáváme s národně socialistickým režimem.

Na jedné straně se tím uzavírá smyčka vzpomínkové práce tím, že se odpovídá na otázku, proč se vůbec věnovat vzpomínkám: připomínání minulosti je důležité proto, abychom se z ní mohli poučit, zabránit jakémukoli diktátorskému a teroristickému režimu a pozitivně navázat na mírovou budoucnost pro všechny.

Na druhou stranu je třeba řešit poměrně dost nedostatků politiky, ale i společnosti a jednotlivců. Tento aspekt se určitě týkal Němců mnohem více než jiných národů v Evropě, protože existuje mnoho problémů, které byly ponechány v zapomnění - často záměrně.

Poznat, nebo spíše dozvědět se, co národní socialisté dělali všem, kteří se nepodřídili jejich názorům a nepodporovali je, je rozhodujícím krokem.

Udělat další krok, tedy budovat mosty, znamená hovořit o současných vztazích mezi evropskými zeměmi a odhalit, co je třeba naléhavě vyřešit z lepšího, a to nejen s ohledem na požadavky na reparace (např. pro Řecko), ale také na způsob, jakým spolu na politické bázi komunikují menší evropské země (např. Česká republika) a větší a mocnější země (např. Německo a Francie).

Nakonec existuje mnoho témat, kterými je třeba se zabývat při zahájení vzpomínkových prací na evropské úrovni, přičemž výše uvedené příklady toho, čím se lze zabývat, poskytují pouze povrchní náhled. Přesto, ať už se vám zdá váš projekt jakkoli malý, stojí za to vynaložit veškeré úsilí (a k přípravě a realizaci takového projektu je zapotřebí mnoho úsilí a společných sil). Nejprínosnějším výsledkem takového projektu je, že mladí Evropané, kteří přijmou výzvu pracovat na jakémkoli aspektu nacistického režimu, se nejprve setkají jako cizinci a rozloučí se jako přátelé.

14

ZDROJE A ODKAZY

---

1 Zdroje použité k sestavení historických textů

Vzhledem k tomu, že texty o průběhu událostí za národněsocialistického režimu sestavovali koordinující učitelé projektu, byly prameny, z nichž jsme čerpali, většinou napsány v našich mateřských jazycích - češtině, francouzštině, němčině a řečtině - a poté buď přeloženy, nebo přímo napsány v angličtině.

Všechny texty prezentované v této čítance nebyly nikdy koncipovány tak, aby měly nějaký vědecký charakter, ale byly psány s ohledem na naše studenty. To je důvod, proč se v textech nevyskytují žádné citace a odkazy, protože ty by studenty rozptylovaly nebo dokonce mátlý a snižovaly by jejich soustředění na průběh událostí, což bylo cílem projektu.

Níže uvedené zdroje jsou proto jen velmi malým výběrem z toho, co je k dispozici na internetu, a také z množství knih.

Německo

History:

Geschichte und Geschehen bilingual. 20th Century. Klett, Stuttgart 2008

National Socialism. 1933-1945. Verlag Cornelsen, Berlin 2011

Exploring History. The Third Reich. Westermann, Braunschweig 2014

<https://www.dhm.de/lemo>

<https://www.bpb.de>

<https://www.bundesarchiv.de/DE/Navigation/Finden/Epochen/Deutsches-Reich-Nationalsozialismus/deutsches-reich-nationalsozialismus.html>

<https://www.britannica.com/event/Nazism>
[https://www.bundestag.de/parlament/geschichte/
parlamentarismus/drittes_reich](https://www.bundestag.de/parlament/geschichte/parlamentarismus/drittes_reich)

Resistance:

<https://www.gdw-berlin.de/en/home/> (English version)
[https://de.wikipedia.org/wiki/
Widerstand gegen den Nationalsozialismus](https://de.wikipedia.org/wiki/Widerstand_gegen_den_Nationalsozialismus)
[https://www.pirmasens.de/leben-in-ps/kultur/gedenkprojekt/
dezentrale-gedenkorte/hauptstrasse-58/](https://www.pirmasens.de/leben-in-ps/kultur/gedenkprojekt/dezentrale-gedenkorte/hauptstrasse-58/)

Česko**History:**

[https://www.dw.com/de/hitlers-krieg-in-der-tschechoslowakei/
a-17492609](https://www.dw.com/de/hitlers-krieg-in-der-tschechoslowakei/a-17492609)
[https://deutsch.radio.cz/der-griff-nach-prag-hitlers-
einmarsch-1939-8112006](https://deutsch.radio.cz/der-griff-nach-prag-hitlers-einmarsch-1939-8112006)
[https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime/aussenpolitik/
besetzung-des-sudetengebietes-1938.html](https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime/aussenpolitik/besetzung-des-sudetengebietes-1938.html)
[https://military-history.fandom.com/wiki/
Protectorate of Bohemia and Moravia](https://military-history.fandom.com/wiki/Protectorate_of_Bohemia_and_Moravia)
[https://en.wikipedia.org/wiki/
Protectorate of Bohemia and Moravia](https://en.wikipedia.org/wiki/Protectorate_of_Bohemia_and_Moravia)
[https://www.rafmuseum.org.uk/research/online-exhibitions/
czechoslovak-squadrons-in-raf/](https://www.rafmuseum.org.uk/research/online-exhibitions/czechoslovak-squadrons-in-raf/)
[https://dvojka.rozhlas.cz/ani-ne-20letou-prevadecku-nechali-
porodit-doma-a-pak-ji-poslali-do-ravensbrucku-7449665](https://dvojka.rozhlas.cz/ani-ne-20letou-prevadecku-nechali-porodit-doma-a-pak-ji-poslali-do-ravensbrucku-7449665)
<https://www.mistapametinaroda.cz/?id=25&lc=en>
<https://www.holocaust.cz/de/geschichte/>

Resistance:

[https://de.wikipedia.org/wiki/
Tschechoslowakischer Widerstand 1939–1945](https://de.wikipedia.org/wiki/Tschechoslowakischer_Widerstand_1939-1945)
[https://en.wikipedia.org/wiki/
Resistance in the Protectorate of Bohemia and Moravia](https://en.wikipedia.org/wiki/Resistance_in_the_Protectorate_of_Bohemia_and_Moravia)
[https://english.radio.cz/70th-anniversary-special-czech-resistance-
during-world-war-ii-8260872](https://english.radio.cz/70th-anniversary-special-czech-resistance-during-world-war-ii-8260872)

<https://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/konec-ceskoslovenska-a-druha-svetova-valka/zahranicni-odboj/>
https://military-history.fandom.com/wiki/Czech_resistance_to_Nazi_occupation
https://military-history.fandom.com/wiki/1st_Czechoslovak_Partisan_Brigade_of_Jan_Zizka

Francie

History:

https://de.wikipedia.org/wiki/Deutsche_Besetzung_Frankreichs_im_Zweiten_Weltkrieg
<https://www.bpb.de/themen/europa/frankreich/152983/erinnerungen-an-eine-dunkle-zeit-kollaboration-und-widerstand-in-frankreich/>
<https://www.dhm.de/lemo/kapitel/der-zweite-weltkrieg/kriegsverlauf/besatzungsregime-in-frankreich.html>

Resistance:

<https://de.wikipedia.org/wiki/Résistance>
<http://www.deuframat.de/konflikte/krieg-und-aussoehnung/frankreich-und-deutschland-im-zweitem-weltkrieg/widerstand.html>
https://fr.wikipedia.org/wiki/Résistance_intérieure_française
<https://www.crml.fr>

Řecko

History:

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/greece>
https://en.wikipedia.org/wiki/Axis_occupation_of_Greece
https://en.wikipedia.org/wiki/German_invasion_of_Greece
https://de.wikipedia.org/wiki/Holocaust_in_Griechenland
<https://www.wsws.org/de/articles/2021/04/06/grie-a06.html>
<https://www.mixanitouxronou.gr/to-ksypolito-tagma-ta-orfana-pou-petaksan-sto-dromo-oi-germanoi-kai-kataferan-na-epiviosoun-i-tainia-gia-ti-zoi-tous-stin-opoia-protagonistisan-metapolemika/>
<https://www.newsbeast.gr/weekend/arthro/4098151/i-iroiki-istoria-toy-thrylikoy-xypolytoy-tagmatos>
https://en.wikipedia.org/wiki/Manolis_Glezos
https://en.wikipedia.org/wiki/Apostolos_Santas

<https://greece.greekreporter.com/2019/05/30/the-day-two-teenage-greeks-took-down-the-nazi-flag-from-the-acropolis/>

<https://ethniki-antistasi-dse.gr/kapetan-nikiforos.html>

[https://el.wikipedia.org/wiki/Δημήτρης_Δημητρίου_\(Νικηφόρος\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Δημήτρης_Δημητρίου_(Νικηφόρος))

<https://www.yadvashem.org/righteous/stories/chrysostomos-karrerri.html>

<https://www.mixanitouxronou.gr/can-apofasise-na-apelasete-tous-evreous-tha-parete-ki-emena-i-iroiki-apantisi-tou-mitropolitizakinthou-stous-germanous-pou-esose-272-simpolites-tou-apo-vevo-thanato/>

<https://www.sansimera.gr/biographies/1463>

https://www.alfavita.gr/koinonia/297830_san-simera-h-iroida-tis-ethnikis-antistasis-leka-karagianni-ekteleitai-apo-toys

https://el.wikipedia.org/wiki/Λελα_Καραγιαννη

Resistance:

https://en.wikipedia.org/wiki/Greek_resistance

<https://greekreporter.com/2021/10/28/the-statistics-of-pride-greek-resistance-to-axis-forces-longest-in-europe/>

<https://www.geni.com/projects/Greek-Resistance-Movements-during-WWII/25432>

<https://neoskosmos.com/en/2020/10/26/life/books/new-research-on-the-greek-resistance-in-the-second-world-war/>

2 Zdroje použité pro životopisy

Kromě historických aspektů Evropy v období hrůzovlády národního socialismu neexistuje téměř žádná literatura v jiném než rodném jazyce, pokud jde o poznání jednotlivých osobností.

Životopisy v této čítance se proto z velké části jeví jako první, spíše drobný pokus o předložení biografických poznámek o jednotlivých osudech publiku, které o těchto osobách dosud nevědělo.

Německo

Oskar Brill:

<https://stolpersteine-kl.de/stolpersteine-in-kaiserslautern/biografie-oskar-brill/>

<http://haeftlingsdatenbank.gedenkstaette-neustadt.de/oskar-brill/>

Ludwig Gehm:

https://www.gdw-berlin.de/en/recess/biographies/index_of_persons/biographie/view-bio/ludwig-geh/?no_cache=1
<https://www.philosophisch-politische-akademie.de/laden/publikationen/zur-ppa-und-ihren-mitgliedern/der-treue-partisan-ein-deutscher-lebenslauf-ludwig-geh/>

Philipp Mees:

<https://stolpersteine-kl.de/stolpersteine-in-kaiserslautern/biografie-philipp-mees/>
https://de.wikipedia.org/wiki/Philipp_Mees

Jonathan Volk:

<https://stolpersteine-kl.de/stolpersteine-in-kaiserslautern/biografie-jonathan-volk/>

Oswald Damian:

https://de.wikipedia.org/wiki/Oswald_Damian
<http://haeftlingsdatenbank.gedenkstaette-neustadt.de/oswald-damian/>
https://de.frwiki.wiki/wiki/Oswald_Damian
<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/TAFHJHOCION6PRRR5OSOT34DVW7A7JLC>

Elisabeth Groß:

https://de.wikipedia.org/wiki/Elisabeth_Groß
http://www.mainz1933-1945.de/fileadmin/Rheinessenportal/Teilnehmer/mainz1933-1945/Textbeitraege/Arenz_Morch_Elisabeth_Gross.pdf

Česko

Jan Kubiš:

<https://www.mistapametinaroda.cz/?id=25&lc=en>
https://de.wikipedia.org/wiki/Jan_Kubiš
<https://www.mistapametinaroda.cz/?lc=cs&id=25>

Jan Smudek:

https://de.wikipedia.org/wiki/Jan_Smudek

https://www.denik.cz/z_domova/jan-smudek-nepolapitelny-jan.html

<https://english.radio.cz/jan-smudek-real-laszlo-casablanca-8103761>

Josef Fahrner:

<https://memorial-archives.international/de/entities/show/546f664c759c02ca678bc7ab>

Marie Pětrošová:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Marie_Pětrošová

<https://www.mujozhlaz.cz/osudove-zeny/ani-ne-20letou->

[prevadecu-nechali-porodit-doma-pak-ji-poslali-do-ravensbrucku-osudove](https://www.mujozhlaz.cz/osudove-zeny/ani-ne-20letou-)

Josef Bryks:

https://en.wikipedia.org/wiki/Josef_Bryks

<https://temata.rozhlas.cz/nezdolny-utekar-josef-bryks-se-stal-predlohou-nekolika-filmu-8154230>

František Pecháček:

[https://cs.wikipedia.org/wiki/František_Pecháček_\(gymnasta\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/František_Pecháček_(gymnasta))

Francie

Robert Doisneau:

<https://www.crrl.fr/module-Contenus-viewpub-tid-2-pid-132.html>

Daniel Bouchet:

<https://www.crrl.fr/module-Contenus-viewpub-tid-2-pid-205.html>

Ginette Mars:

<https://www.crrl.fr/module-Contenus-viewpub-tid-2-pid-241.html>

Edmond Proust:

<https://www.crrl.fr/module-Contenus-viewpub-tid-2-pid-39.html>

Gérard Pichot:

<https://www.crrl.fr/module-Contenus-viewpub-tid-2-pid-133.html>

Delphin Debenest:

<https://www.crrl.fr/module-Contenus-viewpub-tid-2-pid-230.html>

Řecko

Lela Karagianni:

<https://www.sansimera.gr/biographies/1463>

https://www.alfavita.gr/koinonia/297830_san-simera-h-iroida-tis-ethnikis-antistasis-leka-karagianni-ekteleitai-apo-toys

https://el.wikipedia.org/wiki/Λελα_Καραγιαννη

Loukas Carrer a Metropolitan Chrysostomos:

<https://www.yadvashem.org/righteous/stories/chrysostomos-karreri.html>

<https://www.mixanitouxronou.gr/ean-apofasisete-na-apelasete-tous-evreous-tha-parete-ki-emena-i-iroiki-apantisi-tou-mitropolitou-zakinthou-stous-germanous-pou-esose-272-simpolites-tou-apo-vevo-thanato/>

Captán Nikiforos:

<https://ethniki-antistasi-dse.gr/kapetan-nikiforos.html>

<https://el.wikipedia.org/wiki/>

Manolis Glezos a Apostolos Santas:

https://en.wikipedia.org/wiki/Manolis_Glezos

https://en.wikipedia.org/wiki/Apostolos_Santas

<https://greece.greekreporter.com/2019/05/30/the-day-two-teenage-greeks-took-down-the-nazi-flag-from-the-acropolis/>

The Barefoot Bataillon:

<https://www.mixanitouxronou.gr/to-ksypolito-tagma-ta-orfana-pou-petaksan-sto-dromo-oi-germano-i-kai-kataferan-na-epivosoun-i-tainia-gia-ti-zoi-tous-stin-opoia-protagonistisan-metapolemika/>

<https://www.newsbeast.gr/weekend/arthro/4098151/i-iroiki-istoria-toy-thrylikoy-xypolytoy-tagmatos>

3 Odkazy pro další čtení a práci

<https://www.bpb.de/kurz-knapp/lexika/handwoerterbuch-politisches-system/202075/nationalsozialismus/>
https://de.wikipedia.org/wiki/Zeit_des_Nationalsozialismus
<https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime>
<https://www.ordredelaliberation.fr/fr/la-resistance-interieure>
[https://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/la Résistance/138691](https://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/la_Résistance/138691)
[https://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/Seconde Guerre mondiale/184615](https://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/Seconde_Guerre_mondiale/184615)
www.occupation-memories.org/de (interviews with eyewitnesses)
<https://www.bpb.de/lernen/digitale-bildung/werkstatt/250164/die-online-lernumgebung-im-test>; <https://www.bpb.de/lernen/digitale-bildung/werkstatt/250164/die-online-lernumgebung-lernen-mit-interviews-zwangsarbeit-1939-1945>
<http://creteoralthistory.org> (Greek); <https://www.facebook.com/CreteOralHistory/>
<http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/griechenland/177895/deutsche-besatzungszeit>
<https://www.gedenkorte-europa.eu/de>
<http://jugenderinnert.jetzt/>
http://umap.openstreetmap.fr/de/map/jugenderinnert_151980#6/45.283/15.403
<https://www.facebook.com/FlowersFadeEarly> (film documentation)
<https://www.dmko.gr/> (Municipal Museum of Kalavrytan Holocaust)

15

O PROJEKTU

Evropský projekt financovaný programem Erasmus+ "Odvaha postavit se rozmanitosti v Evropě - tehdy a teď" - zkráceně "Stand up, Europe" - byl původně navržen 8 učiteli a externím odborníkem ze 4 evropských zemí: *Berufsbildende Schule 1 Technik Kaiserslautern*, Německo (koordinující škola); *1. Epaggelmatiko Lykio Lechainon*, Řecko; *Gymnázium Stříbro*, Česká republika; *ASS Enseignement catholique de Bressuire*, Francie.

Kvůli pandemii, která zachvátila celou Evropu jen krátce po prvním výměnném týdnu v Řecku, museli naši francouzští partneři bohužel odstoupit. Tři zbývající školy, koordinující učitelé i všichni zúčastnění studenti byli odhodláni a nakonec se jim podařilo společně pokračovat. Potíže, které jsme museli zvládnout, se týkaly četných změn v plánování našich výměn a zahrnovaly dva týdny takzvaných virtuálních mobilit, což znamená, že se projektové skupiny mohly scházet a pracovat pouze online. Naštěstí se závěrečná výměna v Německu mohla uskutečnit a proběhla v závěrečném týdnu letních prázdnin.

Skutečnost, že studenti byli ochotni se sejit k práci na tomto obtížném a náročném tématu se všemi útrapami, které s sebou pandemie přinášela, stejně jako strávit práci na projektu týden svých letních prázdnin, je nádherným důkazem živého evropského ducha.

Navzdory všem obtížím, kterým jsme museli čelit, a všem překážkám, které jsme společně zdolávali, byl projekt "Stand Up, Europe!" skvělý!

Zde je seznam studentů, kteří se na projektu podíleli a kterým patří naše poděkování: David Bača, Kateřina Šteflová, Ella Vilímová, Jan Plzák, Filip Hubálek, Vít Kapič, Žaneta Křištofovičová, Hana Pěchoučková, Minh Khoi Pham, Andrea Pospíšilová, Josef Ryska, Zuzana Zouharová, Martin Rejda, Martin Svoboda (CZ); Franciszek Wozniak, Ruwen Porcher, Jan Rys, Eric Goletz, Paul Krämer, Marie Winter, Celine Müller, Marie Ikkert (D); Alexanter Metsai, Teo Mitropoulos, Qemal Avdiu, Spyros Vlastos, Panagiotis Karounias, Marinela Agolli, Georgios Theofilopoulos, Anastasia Bebari, Georgios Tsanakaliotis, Marios Rusnaciuk (GR).

Bez učitelů by však tento projekt nebyl možný. Neochvějná podpora, ochota pokračovat v projektu a přijímání výzev v mimořádně obtížné situaci během pandemie ještě posílily úžasná přátelství.

Koordinátoři a autoři textů

Eva Junková, Marie Mašková,
Georgia Tsoulou, Georgios Delibeys,
Birgit Ininger, Johann Fischer, Doris Lax

Evropa, březen 2022